

Keskkonnainspeksioon

Keskkonnajärelevalve 2003

Tallinn 2003

Koostaja: Keskkonnainspeksioon
Toimetaja: Tiia Kaar
Trükikoda: AS Nivano, www.nivano.ee

Välja antud Keskkonnainvesteeringute Keskuse finantseerimisel

Sisukord

Eessõna – Keskkonnainspeksiooni peadirektor Ain Purga	4
Keskkonnajärelevalve läbi aastate – Henn Alton	5-6
Keskkonnajärelevalve seaduslikud alused – Antero Männik	7-11
Keskkonnajärelevalve asutused – Tarvo Roose	12-20
Keskkonnajärelevalve läbi arvude – Ellu Rusi, Tiia Kaar	21-34
Keskkonnajärelevalve erinevates valdkondades:	
• Metsakaitse – Ellu Rusi, Andrus Simson	35-41
• Kalakaitse – Tarvo Roose	42-46
• Jahindusalane järelevalve – Mait Tint	47-52
• Veekaitse – Aare Sirendi	53-55
• Jäätmekäitlus – Silva Prihodko	56-63
• Väilisõhu kaitse – Aare Sirendi	64-68
• Kemikaalid ja ohtlikud ained – Ulvi Tuisk	69-72
• Planeerimis- ja ehitusseaduse nõuete järgimine ning ranna- ja kaldakaitse – Piret Reinsalu	73-77
• Klassikaline looduskaitse ja järelevalve – Tiina Troškin	78-82
• Maapõuekaitse – Reeli Sildnik	83-87
Keskkonnajärelevalvealane koostöö – Himot Maran	88-94
Keskkonnajärelevalve ja avalikkus – Ann Maripuu	95-97
Keskkonnajärelevalve erinevad tahud:	
• Kalakaitse Peipsi-Pihkva järvel – Peeter Karja	98-102
• Koostööst kaitsealadega – Tõnis Ulm	103-107
• Keskkonnainspeksiooni ja kohaliku omavalitsuse koostööst – Ülari Luisk	108

- **Nii siis ... – Kai Korkmann** **109-110**

Olulised kontaktandmed

111

Eessõna

Austatud lugejad, Teie ees on esimene keskkonnajärelevalvet käsitlev aastaraamat, mille eesmärgiks on keskkonnajärelevalve põhimõtetest ja tulemustest ülevaate andmine ja tehtud töö ja saavutatu tutvustamine. Kogumik peaks olema huvitavaks lugemismaterjaliks nii kohalike omavalitsuste töötajatele, keskkonnakaitsete töötavatele ametnikele, ajakirjanikele, arendajatele ning ettevõtjatele ja kõigile keskkonnakaitset huvitatud kodanikele ning organisatsioonidele.

Keskkonnajärelevalve osatähtsust meie kõigi heaolu saavutamisele ja elamisväärse ning liigirikka keskkonna tulevastele põlvetele säilitamisele on raske ülehinnata. Järelevalve keskkonnakaitset käsitlevate õigusaktide täitmise üle aitab kindlustada seda, et loodusvarasid ja –keskkonda kasutatakse säästlikult ning tagatakse nende kaitse seaduses ettenähtud alustel ja ulatuses.

Täna toimiv keskkonnajärelevalve süsteem on suhteliselt noor – eksisteerinud sellisel kujul vaid pisut üle kolme aasta. Seega on meil veel palju õppida, et tõhustada järelevalvetööd ning areneda usaldusväärseks ja avatud organisatsiooniks. Samas on olnud piisavalt aega, et süsteemi töökindlust praktikas proovida ja tema kitsaskohad ja eelised välja selgitada, mis omakorda võimaldab luua tulevikuks kindla arenguvisioni.

Keskkonnainspeksioon on olnud ja ilmselt jääb ka edaspidi keskkonnajärelevalvet koordineerivaks valitsusasutuseks. Keskkonnainspeksiooni missiooniks on tagada looduskeskkonna säilimine ja selle säästlik kasutamine läbi tõhusa järelevalve keskkonda mõjutava tegevuse üle. Inspeksiooni tekke- ja arengulugu on olnud keeruline, viimased aastad on toonud kaasa suuri muudatusi ning kasvanud on tööülesanded. Organisatsiooni ning keskkonnajärelevalve sihikindla ja järjepideva arengu tagamiseks on koostatud Keskkonnainspeksiooni strateegia 2002 – 2004. Toodud strateegilised suunad ja eesmärgid on aluseks järelevalvetöö tõhustamisele ja tegevuse planeerimisele.

Läbi keskkonnajärelevalve avastatud õiguserikkumiste arv on aasta-aastalt suurenenud. Kindlasti ei tähenda see seda, et seadusekuulekaid kodanikke jääb meil aastatega vähemaks. Avastatud rikkumiste arvu suurenemine on tingitud keskkonnajärelevalvet teostavate inspektorite järjest parenevast kvalifikatsioonist ning materiaal-tehnilisest varustatusest. Kaasa on aidanud ka muutunud seadusandlus, mis rangemalt reguleerib asjaajamist ning õiguserikkumisega seonduvate materjalide arvele võtmist ning kindlasti parem koostöö keskkonnajärelevalvet teostavate asutuste vahel. Ainult koostööga on võimalik järelevalve eesmärkide saavutamine ning kõigi võimaluste efektiivne kasutamine.

Käesolev kogumik on valminud meeskonnatööna. Täna kõiki kolleege, kes raamatu valmimiseks oma panuse andsid ning kõiki, kes on aidanud kaasa keskkonnajärelevalve tõhustamisele.

Ain Purga
Keskkonnainspeksiooni peadirektor

Keskkonnajärelevalve läbi aastate

Henn Alton

Loodust on meie inimesed austanud ja kaitsnud läbi aegade, ilma et selleks üldreeglina oleks sündi tarvis läinud. Mõnes olukorras on see siiski vajalikuks osutunud. Esimeseks teadaolevaks dokumendiks selles valdkonnas on 1297. aastast Taani kuninga Erik Menvedi seadus metsaraiest Tallinna lähistel saartel. 1664. aastal hakkas Eesti- ja Liivimaal kehtima Rootsi metsahoiuseadus, samast aastast on pärit esimene teadaolev jahieeskiri jms.

Päris oma looduskaitseeaduseni jõudsi 1935. aastal, mil asus tööle ka esimene riigi looduskaitseinspektor Gustav Vilbaste ning loodi Riigiparkide Valitsus. Ainsaks arvestatavaks looduskaitseorganiks pärast sõda kuni 1955. aastani oli ühiskondlik organisatsioon – Loodusuurijate Selts. 1955. aastal astus selle kõrvale Teaduste Akadeemia looduskaitse komisjon.

Looduskaitse komisjoni algatusel võeti 1957. aastal vastu uus looduskaitseadus. See nägi ette võimaluse looduskaitsealade asutamiseks ning looma- ja taimeliikide ning üksikobjektide kaitse alla võtmiseks. Järelevalve jaoks oli oluline, et Ministrite Nõukogu juurde loodi Looduskaitse Valitsus ning kehtestati kriminaalvastutus looduskaitseõuete rikkumise eest. Looduskaitseadus pidas vastu 1990. aastani, mil see asendati uuega.

1962. aastal allutati seni Põllumajandusministeeriumi juures tegutsenud Metsamajanduse Peavalitsus Ministrite Nõukogule ning Looduskaitse Valitsusest sai selle struktuuriüksus. Asutus nimetati Metsamajanduse ja Looduskaitse Peavalitsuseks. 1966. aastal sai sellest samanimeline ministeerium.

Looduskaitse (praeguses mõistes keskkonnakaitse) ülesanded jaotusid neil aastatel paljude asutuste vahel. Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeeriumi süsteemis tegutseva riikliku metsavalve kaitsta olid metsad, kaitsealad, kaitstavad looduse üksikobjektid, kaitstavad liigid, samuti muud loomad ja linnud looduses ning sisevete kalavarud. Oma metsavalve oli ka kolhoosidel ja sovhoosidel, mis tegeles siiski vaid metsaga. Kalu merel ja Peipsi-Pihkva järvel kaitses liidulise alluvusega Vostbaltrõbvod (Ida-Balti Basseini Kalavarude Kaitse ja Taastamise ning Kalapüügi Reguleerimise Valitsus), vee kaitse lasus Veemajanduse ja Maaparanduse Komiteel, õhu kaitse hüdrometeoroloogia teenistusel, maavaradega tegeles Mäeinspeksioon jne. Kõik need asutused tegelesid üheaegselt nii järelevalve kui loodusressursside kasutamise korraldamisega.

Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeeriumi süsteemis tegutsev riiklik metsavalve koosnes metskondade ja metsamajandite järelevalve kohustusega ametnikest alates metsavahtidest ja lõpetades metsamajandite direktoritega. Ka metsamajandite looduskaitseinspektorid ja kaitsealade töötajad ning isegi ministeeriumi Looduskaitse Valitsuse inimesed kuulusid metsavalvesse. Kokku ulatus metsavalvetöötajate arv 3,5 tuhandeni.

1988. aastal alustati reorganiseerimisega. Ministeerium nimetati esialgu ümber Riiklikuks Looduskaitse ja Metsamajanduse Komiteeks, 1989. aastal

Keskkonnaministeeriumiks. Mitmed teised keskkonda kaitsnud asutused kas likvideeriti, allutati Keskkonnaministeeriumile või jäid küll alles, aga neil polnud enam keskkonnajärelevalve ülesandeid. Säilis Vostbaltröbvod, mis nimetati ümber Mereinspeksiooniks ja allutati Keskkonnaministeeriumile. Keskkonnaministeeriumi juurde moodustati uute asutustena Metsamet ja Põllumajandusministeeriumist ületoodud struktuuriüksuste alusel Maa-amet. Mõlemal olid oma valdkonnas keskkonnajärelevalve kohustused.

Põhiliselt Looduskaitse Valitsuses ning Veemajanduse ja Maaparanduse Komitees varem järelevalvega tegelenud inimestest loodi 1988. aastal ministeeriumi juurde uue asutusena Riiklik Looduskaitse Inspeksioon, mis eksisteeris 1991. aastani. Inspeksiooni näol moodustati küll järelevalvelist tegevust korraldav keskasutus, kuid looduskaitsetööd teinud inspektorid maakondades anti maavalitsuste alluvusse, samal ajal kui metsavalve allus hoopis Metsametile. Inspeksioonil puudus tööaparaat, millega järelevalve ülesandeid ellu viia.

Sel teemal maavanematega tekkinud ametkondlikest erimeelsustest ülesaamiseks rakendati 1991. aastal inspeksiooni asemel töösse sõltumatu institutsioon – looduskaitse peainspektor, aruandekohustusega otse Riigikogu ees. Inspeksiooni järelevalvetöötajatest said peainspektori tööparaadi ametnikud.

1996. aastal toimus Looduskaitse Inspeksiooni taasloomine (1997. aastal nimetati ümber Keskkonnainspeksiooniks). Suurtest ümberkorraldustest hoolimata oli juba esimene inspeksioon suutnud oma struktuuris säilitada mõned metsade kaitsega tegutsevad inspektorid maakondades. Peainspektori perioodil ning pärast inspeksiooni taasloomist hakkas inspektorite arv tasapisi kasvama. Eluslooduse kaitse kõrval oli võimalik hakata tõsisemalt tegelema ka keskkonnakaitsega.

Murranguline muudatus, ja seda mitte ainult inspeksiooni seisukohast vaadatult, leidis aset Vabariigi Valitsuse seaduse muutmisega Riigikogu poolt 8. detsembril 1999. aastal (RT I 1999, 95, 843). Maavalitsuste keskkonnaosakonnad kaotati ning sealsed töötajad toodi Keskkonnaministeeriumi alluvusse. Osa neist asus tööle ministeeriumile alluvates maakondlikes keskkonnateenistustes, osa Keskkonnainspeksiooni kohalikes osakondades. Mereinspeksioon ja Keskkonnainspeksioon liideti, ühendatud asutuse nimeks jäi Keskkonnainspeksioon. Kaotati Metsamet ja mitmed endised metsavalvetöötajad tulid inspeksiooni tööle.

Keskkonnajärelevalve seaduslikud alused

Antero Männik

Säästev areng

Vastavalt Eesti Vabariigi põhiseaduse §-s 5 sätestatule on Eesti loodusvarad ja loodusressursid rahvuslik rikkus, mida tuleb kasutada säästlikult. Eeltoodud sätet täiendab põhiseaduse § 53, mille kohaselt igäüks on kohustatud säästma elu- ja looduskeskkonda ning hüvitama kahju, mis ta on keskkonnale tekitanud. Hüvitamise korra sätestab seadus. Keskkonnajärelevalve üheks olulisemaks märksõnaks ongi säästev areng – tootmisvõimsuste ja -tehnoloogiate arenemisega muutub järjest olulisemaks inimeste teadlikkus looduskeskkonna mõistlikust kasutamisest, vastasel juhul seataks ressurside kasutamise ohtu elukeskkonna ja selle kvaliteedi säilimise tagamine.

Üheks tähtsaimaks sündmuseks Euroopa keskkonnakaitse ajaloos peetakse 1972. aastal Stockholmis toimunud ÜRO Keskkonnakonverentsi, millel tõstatatud probleemide lahendamise arengu jätkuna moodustati 1983. aastal Brundtlandi Komisjon, mille üheks olulisemaks eesmärgiks saigi säästva arengu kontseptsiooni elluviimine.

On loomulik, et säästva arengu idee on leidnud tee ka Eesti seadusandlusesse, kuna seadnud prioriteediks integratsioonipoliitika (mille realiseerimise üheks olulisemaks verstapostiks võib muuhulgas kahtlemata pidada Eesti ühinemist Euroopa Liiduga), on selge, et Eesti ei saa jääda kõrvale Euroopas ja maailmas aset leidvatest arengutest.

Mitmete erinevate spetsiifilisi keskkonnakaitse valdkondi reguleerivate seaduste (kalapüügiseadus, veeseadus, metsaseadus, kaitstavate loodusobjektide seadus, maapõuseadus, jms) kõrval ongi Eestis üheks esimeseks ja olulisemaks looduskasutust reguleerivaks raamseaduseks 22. veebruaril 1995. aastal vastu võetud säästva arengu seadus, millega sätestatakse rahvusliku strateegia alused tuginedes ÜRO Keskkonna- ja Arengukonverentsi (Rio de Janeiro, 1992) otsustes toodud põhimõtetele ning mille teises osas sätestatakse looduskeskkonna ja loodusvarade säästliku kasutamise tähtsamad põhiprintsiibid.

Õiguslik regulatsioon

Olulisematest keskkonnakasutust ja selle üle järelevalvet reguleerivatest aktidest Eesti õigusmaastikul lisaks eelpoolnimetatutele võib tuua veel jäätmeseadust, kiirguseseadust, jahiseadust, keskkonnaseire seadust, saastetasu seadust, välisõhu kaitse seadust, loomastiku kaitse ja kasutamise seadust, GMO-de keskkonda viimise seadust, saastuse kompleksse vältimise seadust, keskkonnajärelevalve seadust.

Tinglikult võib seadusandja poolt kehtestatud keskkonnavalves normid jagada keskkonnakahjustuste ennetamise ja vältimise normideks ning seadusliku tegevusega vastuolus oleva tegevuse eest vastutust ette nägevateks ehk nn karistusnormideks. Normitehniliselt on nimetatud normid jagatud selliselt, et igas spetsiifilist valdkonda

reguleerivas seaduses on seaduse esimeses pooles sätestatud säästliku looduskasutuse üldpõhimõtted ning antud neid järgivad käitumisjuhised, seaduse lõpposas sätestatakse vastutus selliste normide rikkumise eest. Eriseadustele lisandub karistusseadustiku 20. peatükis toodud regulatsioon. Kuigi looduskeskkonna säilimise seisukohalt on olulised mõlemad (nii ennetus- kui karistusnormid), ei saa siiski üle tähtsustada nn preventiivse regulatsiooni tähtsust, sest tõhusam on suunata tegevust kahjustava tegevuse põhjuste ennetamisele kui tagajärgede likvideerimisele, kuna kahjustuste likvideerimine on tunduvalt kulukam ja mõnikord võimatugi. Siin saabki oluliseks keskkonnajärelevalve teostaja roll, kes peab suutma avastada võimaliku keskkonda ohustava tegevuse juba algjärgus ning viivitamatult rakendada meetmeid keskkonnaohu vältimiseks. Samuti on oluline, et seaduse tekst oleks piisavalt arusaadav ning täpne, kuna parema tulemuse saavutamiseks peab seadusandja olema võimeline andma piisavalt täpsed juhised nii normi rakendajale kui ka inimestele teadvustama nende tegevuse võimalikku mõju keskkonnale.

Keskkonnajärelevalve teostajad

Keskkonnajärelevalve seaduse kohaselt on keskkonnajärelevalve teostajateks Keskkonnainspeksioon, Maa-amet ja kohalik omavalitsusorgan või -asutus. Samuti võidakse seadusega anda keskkonnajärelevalve ülesandeid ka teistele valitsusasutustele. Kõige laiemad volitused keskkonnajärelevalve teostamisel on Keskkonnainspeksioonil, kes teostab järelevalvet kõigis keskkonnakaitse valdkondades. Keskkonnainspeksiooni kõrval teostab Maa-amet järelevalvet maakasutuse, maakorralduse ja -arvestuse nõuetest kinnipidamise üle ning kohalikud omavalitsused oma haldusterritooriumil aset leidva keskkonda mõjutava tegevuse üle. Otsesemalt või kaudsemalt puutuvad keskkonda mõjutava tegevuse jälgimisega kokku aga ka näiteks Politseiamet, Päästeamet, Tervisekaitseinspeksioon, Tehnilise Järelevalve Inspeksioon ja Energiaturu Inspeksioon.

Nii Keskkonnainspeksioon kui kohalikud omavalitsused teostavad oma järelevalve pädevust keskkonnakaitseinspektorite kaudu. Vastavalt keskkonnajärelevalve seadusele on nii riigi kui kohaliku omavalitsuse keskkonnakaitseinspektoril õigus kontrollida füüsilist ning era- ja avalik-õiguslikku juriidilist isikut, riigiasutust ja omavalitsusorganit või -asutust ning nende tegevuskohta, kui isiku või asutuse tegevus mõjutab või võib mõjutada keskkonda.

Keskkonnakaitseinspektor oma pädevuse piires:

- kontrollib keskkonnakaitse- ja -kasutusalaõiguste nõuetest kinnipidamist;
- peatab keskkonnakaitse- või -kasutusalaõiguste vastuolus oleva (aga kui see seab ohtu inimeste elu, tervise või vara, siis ka õiguspärase) tegevuse;
- võtab keskkonnakaitsealaõiguste nõuetest kinnipidamise kontrollimisel kontrollproove ja teeb mõõtmisi ning nõuab keskkonna kaitsega seotud või loodussaaduste kasutamise, vedamise ja säilitamisega või loodussaadustega tehtavate tehingutega seotud dokumentide esitamist;
- õigusrikkumise avastamise korral teavitab õiguserikkujat tema tegevuse või tegevusetuse lubamatusest ning teeb ettekirjutuse või annab suulise korralduse ebaseadusliku tegevuse lõpetamiseks või keskkonnakaitse abinõude rakendamiseks.

Kohalikel omavalitsustel on järelevalve teostamisel samasugused õigused, mis riigil, siiski teostavad nii Keskkonnainspeksioon kui Maa-amet omakorda järelevalvet kohalike omavalitsuste üle, samuti on kohalikul omavalitsusel kohustus teavitada riiklikke järelevalveorganeid nende järelevalve valdkonda kuuluvate õigusrikkumiste avastamisest ning inimese elu, tervist või vara ohustavast tegevusest.

Mõjutusvahendid

Ebaseadusliku keskkonda mõjutava tegevuse avastamisel on keskkonnakaitseinspektoril kohustus välja selgitada õigusrikkumise asjaolud ning võtta tarvitusele meetmed õigusrikkumise lõpetamiseks ning süüdlase karistamiseks. Reeglina toimub avastatud süütegude menetlemine ja süüdlase karistamine vääртеomenetluse seadustiku alusel. Sõltuvalt rikkumise asjaoludest ja raskusastmest võib inspektor jätta süüdlase karistamata ja piirduda suulise hoiatuse või hoiatustrahviga (füüsilistele isikutele 25 – 200, juriidilistele isikutele 200 – 1000 krooni), määrata kiirmenetluses füüsilisele isikule kuni 100 trahviühiku (6000 krooni) ja juriidilisele isikule kuni 20 000 krooni suuruse rahatrahvi või kohaldada üldmenetlust, millisel juhul rakendub eriseaduses toodud trahvimäär. Enamasti on sellisel juhul kõrgeimaks määraks füüsilistest isikutest rikkujate puhul kuni 300 trahviühikut (18 000 krooni) ning juriidilistest isikutest rikkujate puhul kuni 50 000 krooni.

Eeltoodu kehtib üksnes väärtegude kohta. Uuritavas juhtumis kuriteo tunnuste avastamisel on Keskkonnainspeksioonil õigus teha edasilükkamatuid uurimistoiminguid – kahtlustatavana kinnipidamine, vaatlus, läbiotsimine, kahtlustatava, tunnistaja või kannatanu ülekuulamine ja asja asitõendiks tunnistamine. Peale edasilükkamatute uurimistoimingute lõpetamist edastatakse materjalid prokurörile. Seejärel kulgeb kriminaalmenetlus edasi juba kriminaalmenetluse üldiste reeglite kohaselt. Kuigi praktikas on mõningatel juhtudel välja kujunenud prokurörid ja uurijad, kes teistest enam keskkonnalaste kuritegude uurimisele spetsialiseerunud, ei ole keskkonnakuritegude uurimiseks teistest kuritegudest erinevat uurimise korda ette nähtud. Seega, kuigi nii politsei kui uurijad on alati kohustatud reageerima mistahes kuriteole (sh keskkonnaalasele), on keskkonnaalaste kuritegude avastamisel ja uurimisel oluline roll just keskkonnajärelevalve asutustel ja nende poolt üles näidatud algatusel.

Karistusseadustikus reguleerib keskkonnaalaseid süütegusid ja nende eest karistamist 20. peatükk (kuni selle ajani kehtinud Kriminaalkodeksis eraldi keskkonnaalaste kuritegude peatükk puudus ning üksikuid keskkonnavastaseid kuritegusid võis leida mitmete erinevate peatükkide alt). Karistusena keskkonnavastase süüteo eest näeb karistusseadustik füüsilistele isikutele ette rahatrahvi, rahalise karistuse (kuni viissada päevamäära), aresti või vangistuse (maksimaalselt kuni viis aastat – kaitstava loodusobjekti nõuete rikkumise eest), juriidilistele isikutele rahatrahvi (kuni 50 000 krooni) või rahalise karistuse (50 000 kuni 250 000 000 krooni). Võrreldes 1. septembrini 2002. a kehtinud Kriminaalkodeksiga on karistusseadustiku oluline erinevus ka see, et Kriminaalkodeksis ei olnud sätestatud juriidilise isiku kriminaalvastutust, mistõttu puudus ka võimalus juriidiliste isikute kuritegude eest vastutusele võtmiseks.

Lisaks süüdlase karistamisele võib keskkonnakaitseinspektor keskkonda või inimese elu, tervist või vara ohustava tegevuse avastamisel teha ettekirjutuse sellise tegevuse lõpetamiseks, peatamiseks või seadusega kooskõlla viimiseks. Juhul kui sellist ettekirjutust ei täideta, on teatud juhtudel võimalik ettekirjutuse täitmisele kohaldada asendustäitmist, mis tähendab seda, et keskkonnajärelevalve asutus kõrvaldab ettekirjutuse aluseks olnud asjaolust tingitud keskkonnaohu omal kulul ning hiljem nõutakse täitmise kulud sisse keskkonnaohu põhjustanult. Keskkonnakaitseinspektoril on õigus ka paiknemiskohalt ära võtta selgusetu kuuluvusega loodussaaduse ebaseaduslikult hankimise ese ning ebaseaduslikult hangitud või selgusetu kuuluvusega loodusvara.

Lisaks eelpooltoodule võib ühe mõjutamismehhanismina vaadelda ka loodusressurssidele ja keskkonnasaastusele nn hinna kehtestamist. Nii näiteks on mitmete keskkonnalubade saamine seatud sõltuvusse teatud tasu maksmisest, samuti võib tasu maksmise kohustus tekkida juhul, kui keskkonnamõju ületab seadusandja poolt kehtestatud piirmäära. Teatud juhtudel võib selline tasu omada ka karistuslikku eesmärki. Näiteks võidakse keskkonnavalve lubatud saaste piirmäärade ületamisel rakendada saastetasu mitmekordses ulatuses, samuti ületavad „Loodusliku taimestiku ja loomastikule tekitatud kahju hüvitamise korras“ toodud määrad ühe isendi kohta mitme(kümne)kordselt turuhinna. Ka ebaseadusliku või keskkonnoohtliku tegevuse eest ette nähtud sanktsioon ei ole tavaliselt võrreldav sellisest tegevusest saadava tuluga.

Sellise regulatsiooni eesmärk on majanduslike mehhanismide kaudu mõjutada inimesi keskkonnasäästlikumalt käituma. Majandusliku kriteeriumi rakendamine peaks aitama selgemalt hinnata keskkonnale tekitatud kahju, samuti on potentsiaalne keskkonnasfääris tegutsev ettevõtja sunnitud arvestama sellisest tegevusest tingitud tema vastu suunatud konkreetsete rahaliste nõuetega, mille vältimiseks ollakse sunnitud otsima võimalikult keskkonnasäästlikke lahendeid. Keskkonnaressursile ja -saastusele nn hinna kehtestamine peaks motiveerima ka seaduskuulekusele, kuna seaduslik käitumine peaks keskkonna mõjutajale olema majanduslikult tunduvalt odavam kui hiljem sellisest tegevusest tulenenud tagajärgede likvideerimine ning loodusressursi kasutamisest tingitud nõuete hüvitamine.

Õigusliku regulatsiooni arengusuunad

Nagu muud eluvaldkonnad, on ka keskkonnajärelevalve pidevas muutumises. Samuti arvestades Eesti Vabariigi suhteliselt lühiajalist kogemust keskkonnajärelevalve vallas, on loomulik, et iga päev avastatakse uusi probleeme ja seaduselünki, mistõttu kestab keskkonnavalve seaduste muutmine ja täiendamine veel üsna pikka aega. Seadusaktide täiendamise ja parandamise kõrval ei tohi aga unustada keskkonnaõiguses praegu valitsevat üldist pilti. Nimelt on erinevaid keskkonnajärelevalve valdkondi reguleerivaid seadusi praegu umbes paarikümne ümber. Neile lisanduvad mitmesugused Vabariigi Valitsuse ja keskkonnaministri määrused, mistõttu ulatub keskkonnajärelevalvet reguleerivate õigusaktide hulk kaugelt üle saja. Selline olukord nõuab ülihead seadustes ja õigusaktides orienteerumist. Ning kui õiguse rakendaja, tänu oma igapäevatöö kogemusele, sellega veel kuidagi hakkama saab, siis tavainimesele käib see selgelt üle jõu. Ei tohi aga unustada, et seaduste ja nende alusel antavate õigusaktide eesmärk ei ole mitte üksnes

õiguse rakendajale juhiste andmine, vaid eelkõige just tavakodaniku teavitamine ja tema käitumise suunamine. Selleks aga peaks inimesele keskkonnaalaste normide leidmise võimalikult hõlpsaks tegema, mida praegust olukorda hinnates küll väita ei saa. Nii ongi üheks lähimaks eesmärgiks ühte keskkonnavaldkonda reguleerivate õigusaktide koondamine nn üldseadustesse, kust inimene võiks leida kõik olulisema üht keskkonna valdkonda puudutava. Pikemas perspektiivis peaks aga eesmärgiks olema ühtse ja kaasaegse keskkonnakoodeksi väljatöötamine. Ehkki kehtivate seaduste süstemaatiline läbitöötamine, vastuolude kõrvaldamine, struktureerimine ja ühtsesse akti koondamine on äärmiselt töömahukas ning ilmselt kulub veel aastaid, enne kui selline töö tõsisemalt päevakorda tõuseb, võib kaugemas tulevikus siiski loota sellise kodifitseerimise realiseerumist. Heaks näiteks on siin kasvõi võlaõigusseaduse vastuvõtmine, milleks tehtud töö ei olnud kindlasti mitte vähem töömahukas ja vaevanõudev.

Kasutatud allikad

1. Veinla, H., Sissejuhatus keskkonnaõigusse. 151 lk. Juura Õigusteabe AS, 1998
2. Agenda 21 „Kuidas jõuti säästva arengu ideeni“
<http://www.agenda21.ee/SA/s22stev.html>
3. Eesti Vabariigi põhiseadus (RT, 06.07.1992, 26, 349)
4. Kriminaalmenetluse koodeks (ENSV ÜT 1964, 18, 85; RT I 1995, 6/8, 69; 2000, 56, 369; 2003, 26, 156)
5. Säästva arengu seadus (RT I 1995, 31, 384; 2000, 54, 348)
6. Keskkonnajärelevalve seadus (RT I 2001, 56, 337; 2002, 110, 653)
7. Karistusseadustik (RT I 2001, 61, 364; 2002, 86, 504; 2003, 4, 22)

Keskkonnajärelevalve asutused

Tarvo Roose

Iseloomustades keskkonnakaitset Eestis, peab kindlasti nimetama korraldava poole (lubade ja kooskõlastuste andmine) lahusust järelevalvest. Selline töökorraldus tagab parema kontrolli keskkonna ja loodusvarade kasutamiseks antud lubade tingimuste täitmise üle ning selgema ülevaate looduskasutusest.

Keskkonnajärelevalve olemuse määratleb 2001. aasta 6. juunil Riigikogus vastu võetud keskkonnajärelevalve seadus. Seadusega kehtestatakse keskkonnajärelevalvet teostavate ja samuti keskkonnajärelevalvele allutatud isikute ning asutuste õigused ja kohustused ning järelevalvetoimingute kord.

Keskkonnajärelevalve on eelpoolnimetatud seaduse kohaselt:

- loodusressursse kasutava isiku või asutuse tegevuse seaduslikkuse kontrollimine ning ebaseadusliku tegevuse peatamine või lõpetamine;
- keskkonna seisundit mõjutava või mõjutada võiva isiku või asutuse tegevuse seaduslikkuse kontrollimine, sealhulgas saasteainete, jäätmete, energia või organismide keskkonda viimise seaduslikkuse kontrollimine ning ebaseadusliku tegevuse peatamine või lõpetamine;
- loodussaaduste valdamise ja nendega sooritatavate tehingute seaduslikkuse kontrollimine, ning ebaseadusliku tegevuse peatamine või lõpetamine;
- keskkonda mõjutava või mõjutada võiva ehitise, tehnovõrgu või seadme kasutamise või tehnoloogilise protsessi seaduslikkuse kontrollimine ning ebaseadusliku tegevuse peatamine;
- planeeringu-, maakasutuse, maakorralduse ja maa-arvestuse nõuetest kinnipidamise kontrollimine ning seaduses sätestatud abinõude rakendamine nõuetest kinnipidamise tagamiseks;
- kohustuslike keskkonnakaitseabinõude rakendamise kontrollimine ning kohustuste täitmata jätmisel seaduses sätestatud abinõude rakendamine nende täitmise tagamiseks;
- taime, looma või muu organismi, mille kasutamine on reguleeritud seadusega või rahvusvahelise lepinguga, või nendest valmistatud toodete Eestisse sisse- või väljaveo, kasutamise või nendega sooritatavate tehingute, samuti geneetiliselt muundatud organismide ja neid sisaldavate toodete kasutamise või selliste organismide või toodetega sooritatavate tehingute kontrollimine ning ebaseadusliku tegevuse peatamine või lõpetamine.

Keskkonnajärelevalve teostajatena loetleb seadus Keskkonnainspektsiooni, Maa-ametit ja kohalikku omavalitsusorganit või –asutust. Lisaks teevad keskkonnajärelevalvet valitsusasutused, kellele vastav ülesanne seadusega antakse. Järgnevalt peatume pisut lähemalt keskkonnajärelevalve asutuste struktuuril ning püüame anda ettekujutuse Eestis keskkonnajärelevalvega tegelevate inimeste hulgast.

Kohalikud omavalitsused

Kohalik omavalitsusüksus teostab volikogu poolt kehtestatud ja muude, seadusega sätestatud keskkonnakaitse- ja –kasutuslaste nõuete järgimist ametnike kaudu.

2002. aastal töötas omavalitsusüksustes kokku ca 400 keskkonnajärelevalve õigustega ametnikku. Järelevalvet valla- või linnavolikogu poolt vastuvõetud eeskirjade täitmise üle teostab ka politsei, omavalitsuse heakorra- ja kaevetööde eeskirjade rikkumise ning koormise täitmata jätmise väärteoasju võib lisaks eelnimetatuile menetleda Keskkonnainspeksioon.

Kohaliku omavalitsusüksuse ülesanded keskkonnajärelevalvel on:

- 1) rakendada seaduses sätestatud abinõusid ebaseadusliku tegevuse tõkestamiseks ja kohustuslike keskkonnakaitseabinõude elluviimiseks;
- 2) teavitada Keskkonnainspeksiooni keskkonda kahjustavast või ohustavast õigusvastasest tegevusest või loodusressursi kasutamisega seotud õiguspärasest tegevusest, kui selline tegevus seab ohtu inimeste elu, tervise või vara ning Maa-ametit maakasutuse, maakorralduse ja maa-arvestuse nõuete rikkumise juhtumitest.

Kui kohaliku omavalitsusüksuse volikogu ei ole otsustanud teisiti, toimub valla- ja linnavalitsuse keskkonnajärelevalve samaselt riigiasutuse poolt korraldatava järelevalvega ning järelevalve teostajal on oma haldusterritooriumil oma volituste piires võrdsed õigused riigi keskkonnajärelevalve asutuse ja keskkonnakaitseinspektoriga.

Maa-amet

Keskkonnajärelevalve teostajana rakendab Maa-amet seaduses sätestatud abinõusid maakasutuse, maakorralduse ja maa-arvestuse nõuetest kinnipidamise kontrollimiseks ja ebaseadusliku tegevuse peatamiseks või lõpetamiseks. Ameti põhiülesanded on riigi maakatastri pidamine, maareformi läbiviimise koordineerimine maareformi seaduses sätestatud ulatuses ning maakorralduse, maade hindamise, geodeesia, kartograafia, geoinformaatika alase tegevuse suunamine, korraldamine ja koordineerimine vastavalt kehtivale seadusandlusele.

Eelnimetatud ülesannete täitmiseks nimetab Maa-ameti põhimäärus teiste hulgas järgmisi tegevusi:

1. riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste tegevuse kontroll maareformi läbiviimisel;
2. riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustele kohustuslike ettekirjutuste tegemine maareformi läbiviimise küsimustes;
3. riikliku järelevalve maakorralduse seaduslikkuse ja otstarbekuse üle;
4. oma pädevuse piires juhiste ja selgituste andmine ning ettekirjutuste tegemine katastriüksuste registreerimisega seotud küsimustes maaomavalitsuste maaosakondadele, kohalikele omavalitsustele ja katastrimöödistamist teostavatele isikutele;
5. järelevalve maa hindamisega seotud tööde läbiviimise üle ja korralise ning erakorralise hindamise puhul tekkinud vaidluste lahendamine.

Maa-ameti struktuuriüksused ja nende ülesanded on järgmised:

1. administratsioon - ameti ja tema struktuuriüksuste töö korraldamine, ametijuhiste ja arengukava väljatöötamine, välissuhtlemise korraldamine;
2. eelarve- ja finantsosakond - raamatupidamise korraldamine, eelarveprojektide koostamine ja eelarve täitmise kontrollimine, ameti ja tema struktuuriüksuste valduses oleva riigivara majandamine;
3. juriidiline osakond - ameti ja tema struktuuriüksuste õiguslane nõustamine, õigusloome korraldamine, lepingu projektide ja õigusaktide eelnõude koostamine, õigusaktide ja õigusaktide eelnõude seaduslikkuse hindamine;
4. üldosakond - ameti töö ja asjaajamise korraldamine, ameti struktuuriüksuste asjaajamise juhendamine ja kontrollimine, personalitöö ja välissuhete korraldamine;
5. kinnisvara osakond - ameti maareformi alaste ülesannete täitmine, maakorralduse koordineerimine, juhendite väljatöötamine ja rakendamine;
6. geodeesia ja geoinformaatika osakond, mille struktuurseteks allüksusteks on kartograafia büroo, geodeesia büroo, geoinformaatika büroo ja tehnilise kontrolli büroo - geodeetiliste võrkude rekonstrueerimine, ülevabariigiliste geodeetiliste võrkude rajamine, selle sidumine Euroopa geodeetiliste süsteemidega ja kaartide koostamise koordineerimine, litsentseeritud maamõõtjate tegevuse tehniline kontrollimine;
7. andmekogude arhiiv, mille struktuurseteks allüksusteks on kartograafia fond, geodeesia fond, ehitusgeoloogia fond ja digitaalandmete fond - erinevas formaadis ja erineva sisuga andmekogude säilivuse tagamine;
8. infotehnoloogia osakond - ameti infotehnoloogilise teenindamise tagamine;
9. maakatastri osakond, mille struktuurseteks allüksusteks on maakeskregistri büroo, katastrikaardi büroo, kinnisvara hindamise büroo ja maakatastri keskarhiiv - piirkondlike maakatastrite tehnilise teenindamise tagamine, maa hindamise korraldamine ning katastriandmete arhiveerimine;
10. piirkondlikud maakatastrid (15) - maakatastri pidamine vastavas maakonnas, maa hindamise korraldamine kooskõlas seaduste ja muude õigusaktidega.

Keskkonnainspeksioon

Keskkonnainspeksioon tegutseb keskkonnakaitse kõigis valdkondades. Inspeksiooni tegevusvaldkonda kuulub põhimääruse kohaselt looduskeskkonna ja loodusvarade kasutamise ning kaitse alase järelevalve korraldamine ja teostamine ning seaduses sätestatud alustel ja ulatuses riikliku sunni kohaldamine.

Keskkonnainspeksioon täidab oma tegevusvaldkonnas järgmisi ülesandeid:

1. teostab seaduses sätestatud alustel ja korras riiklikku keskkonnajärelevalvet;
2. korraldab keskkonnakaitse valveteenistust;
3. inspekteerib sadamaid, sadamapunkte, laevaremondiettevõtteid, laevu ja muid ujuvvahendeid ning veel asuvaid platvorme ja muid rajatisi;
4. teostab järelevalvet väljaspool Eesti jurisdiktsiooni olevates vetes püüdvate Eesti kalalaevade üle, korraldab vaatlejate saatmist Loode-Atlandi kalandusorganisatsiooni (NAFO) tsoonis viibivatele Eesti kalalaevadele ning töötleb vaatlejatelt saadud andmeid;

5. selgitab välja reostusallikad ja osaleb keskkonda ohustavate avariitagajärgede likvideerimises koostöös teiste riigiasutuste ja kohalike omavalitsustega;
6. teeb kalavarude ohustatuse korral keskkonnaministrile ettepanekuid kalapüügi piirangute kehtestamiseks või kalapüügi peatamiseks, samuti kalapüügiloa tühistamiseks;
7. arendab volituste piires koostööd välisriikidega looduskeskkonna ja -varade kasutamise ning kaitse järelevalve alal;
8. lahendab looduskeskkonna ja -varade kasutamise ning kaitse alase õiguserikkumisega seotud märgukirjade ja avaldustega seotud küsimusi niivõrd, kui võrd see pole seadustega antud teiste institutsioonide lahendada;
9. teavitab looduskeskkonna ja -varade kasutamise ning kaitsega seotud õiguserikkumiste probleemidest elanikkonda;
10. teeb ettepanekuid oma tegevusvaldkonna õigusaktide täiustamiseks, osaleb uute õigusaktide eelnõude koostamises ja kooskõlastamises;
11. osaleb looduskeskkonna ja -varade kasutamise ning kaitse järelevalve riiklike programmide, arengukavade ja finantsplaanide koostamises; osaleb riigi teiste eluvaldkondade arengukavade koostamises oma tegevusvaldkonnaga seotud küsimustes;
12. arvutab saastetasu, annab nõusoleku saastetasu arvutamiseks saastaja poolt, kontrollib saastaja poolt tehtud saastetasu arvutuste õigsust, sõlmib seadusest tulenevaid kokkuleppeid ja nõuab saastetasu sisse, kui saasteained on merevette viidud ujuvvahendilt või naftaterminalist ja kõigil muudel juhtudel, mille korral saastetasu seadus sätestab saastetasu kõrgendatud määrad ning mis on avastatud inspeksiooni järelevalvetoimingute käigus;
13. osaleb hädaolukorra lahendamisel keskkonnakaitse ja -seire korralduse osas Keskkonnaministeeriumi valitsemisalas ning hädaolukorras tegutsemise selgitustöö tegemises elanike seas;
14. korraldab seaduses sätestatud juhtudel omavolilise ehitise likvideerimise;
15. korraldab keskkonnajärelevalve alast koolitust;
16. täidab muid ülesandeid, mis on talle õigusaktidega pandud.

Inspeksiooni juhib keskkonnaministri poolt ametisse nimetatud peadirektor, kellel on kaks asetäitjat. Keskkonnainspeksiooni struktuuriüksusteks on osakonnad, piirkondlikud osakonnad ja bürood. Keskuses, mis asub Tallinnas on kolm osakonda: üldosakond, õigusosakond ja keskkonnaosakond.

Üldosakonna allüksusteks on raamatupidamine, kantselei, haldusbüroo ja infotehnoloogiabüroo. Raamatupidamine planeerib inspeksiooni eelarvet, jälgib selle täitmist ja kindlustab raamatupidamisalase tegevuse. Kantselei korraldab inspeksiooni asjaajamist ning dokumentide säilitamist. Haldusbüroo haldab inspeksiooni valdusesse antud riigivara, peab selle üle arvestust, tagab riigivara hooldus- ja remonditööd. Infotehnoloogiabüroo korraldab inspeksiooni infotehnoloogiaalast teenindamist ja arendamist.

Õigusosakond kindlustab inspeksiooni õigusalase teenindamise, vajadusel esindab inspeksiooni kohtus, analüüsib õigusaktide tõhusust ja teostab sisekontrolli.

Keskkonnaosakond teostab vee-, õhu-, metsa-, jahi-, kala-, maavarade-, kaitstavate loodusobjektide, jäätmete- ja kiirgusohutuse alast järelevalvet, nõustab neis valdkondades piirkondlikke osakondi, oma valdkonnas ja õigusaktides määratud

ulatuses kontrollib piirkondlike osakondade tegevust, samuti korraldab seiret ning modelleerib keskkonnareostuse levikut.

Inspeksioonis on seitse piirkondlikku osakonda, mille alluvuses on omakorda maakondlikud bürood. Piirkondlike osakondade ülesandeks on looduskeskkonna ja loodusvarade kasutamise ning kaitse alase järelevalve korraldamine ja teostamine oma tegevuspiirkonnas. Osakonda juhib osakonnajuhataja, kes allub vahetult peadirektorile ning büroo tööd juhib büroojuhataja, kes allub osakonnajuhatajale. Osakonna- ja büroojuhataja ülesanded ja pädevus on määratud ametijuhendiga.

Piirkondlikud osakonnad on:

- 1) Harjumaa osakond tegevuspiirkonnaga Harju maakonnas;
- 2) Järvamaa osakond tegevuspiirkonnaga Järva ja Rapla maakonnas, osakonna alluvuses on Rapla büroo tegevuspiirkonnaga Rapla maakonnas;
- 3) Läänemaa osakond tegevuspiirkonnaga Lääne, Hiiu ja Saare maakonnas, osakonna alluvuses on Hiiumaa büroo tegevuspiirkonnaga Hiiu maakonnas ja Saaremaa büroo tegevuspiirkonnaga Saare maakonnas;
- 4) Pärnumaa osakond tegevuspiirkonnaga Pärnu ja Viljandi maakonnas, osakonna alluvuses on Viljandi büroo tegevuspiirkonnaga Viljandi maakonnas;
- 5) Tartumaa osakond tegevuspiirkonnaga Tartu ja Jõgeva maakonnas, osakonna alluvuses on Jõgeva büroo tegevuspiirkonnaga Jõgeva maakonnas;
- 6) Virumaa osakond tegevuspiirkonnaga Lääne- ja Ida-Viru maakonnas, osakonna alluvuses on Lääne-Viru büroo tegevuspiirkonnaga Lääne-Viru maakonnas;
- 7) Võrumaa osakond tegevuspiirkonnaga Võru, Põlva ja Valga maakonnas, osakonna alluvuses on Põlva büroo tegevuspiirkonnaga Põlva maakonnas ja Valga büroo tegevuspiirkonnaga Valga maakonnas.

Keskkonnainspeksioonis töötas 2002. aasta 31. detsembri seisuga 144 keskkonnakaitseinspektorit.

Keskkonnainspeksioon lähtub oma tegevuse planeerimisel riiklikest programmidest ning tegevuskavadest, millele tuginedes koostatakse asutuse arengustrateegia. 2001. aastal valmis esimene inspeksiooni pikemat arengut ja prioriteetseid valdkondi kirjeldav dokument, mis sisaldab olulisemaid arengusuundi aastaks 2002 – 2004. Asutuse kõigi tasandite töötajate ühistööna valminud strateegia kirjeldab Keskkonnainspeksiooni staatuse, ülesanded ja struktuuri, analüüsib organisatsiooni sise- ja väliskeskonda ning püüab välja tuua peamised asutust mõjutavad huvigrupid.

Keskkonnainspeksiooni missioon on tagada looduskeskkonna säilimine ja selle säästlik kasutamine läbi tõhusa järelevalve keskkonda mõjutava tegevuse üle.

Keskkonnainspeksiooni strateegilised arengusuunad ja eesmärgid

Aastateks 2002-2004 koostatud strateegia hõlmab nelja strateegilist suunda, mille osas on püstitatud põhieesmärgid ning nende saavutamist tagavad ülesanded. Iga eesmärgi puhul on määratletud soovitatav tulemus ning eesmärgi saavutamiseks plaanitavad tegevused.

I. Keskkonnainspeksioon kui tõhusat keskkonnajärelevalvet teostav valitsusasutus

1. eesmärk: suurendada prioriteetidest tuleneva planeeritud järelevalve osatähtsust

Eesmärgi saavutamiseks:

1. kehtestada Keskkonnainspeksiooni prioriteetidid tuginedes riiklikele programmdokumentidele, EL keskkonnakaitse nõuetele ja keskkonnaprobleemidele ning tagada prioriteetide perioodiline ülevaatamine ja ajakohastamine;
2. hinnata järelevalvetegevuse vastavust keskkonnaprobleemidele;
3. püstitada igale struktuuriüksusele strateegiast lähtuvad selged ja mõõdetavad eesmärgid ja koostada tegevuskavad ning tööplaanid, jälgida pidevalt tööplaanide täitmist.

2. eesmärk: tõsta keskkonnajärelevalve taset ja parandada menetluse tulemuslikkust

Eesmärgi saavutamiseks:

1. tagada keskkonnavalastest õigusaktidest tulenevate nõuete täitmise regulaarne kontroll;
2. käivitada EL keskkonnavalaste nõuete täitmise alane järelevalve;
3. tõhustada ja täiustada järelevalvet loodusvarade säästliku kasutamise tagamiseks;
4. tõhustada ja täiustada järelevalvet taime- ja loomaliikide ning loodusobjektide üle;
5. tagada kalapüügi regulaarne tugevdatud ja tõhus järelevalve;
6. tõhustada ja täiustada metsajärelevalvet;
7. korraldada inspektoritele uute õigusaktide ning õigusrikkumiste menetlemise alast koolitust;
8. korraldada eri valdkondade spetsialistide kogemuste vahetust;
9. analüüsida keskkonnakasutust reguleerivaid õigusakte, leida võimalusi nende paremaks rakendamiseks ja teha ettepanekuid õigusaktide täiustamiseks.

II. Keskkonnainspeksioon kui arenev valitsusasutus

1. eesmärk: arendada välja sobiv haldussuutlik struktuur

Eesmärgi saavutamiseks:

1. analüüsida inspeksioonile pandud ülesannete täitmist ning kujundada analüüsi tulemusi arvestades välja KKI eesmärkide saavutamiseks sobiv struktuur;
2. määratleda täpselt struktuuriüksuste põhiülesanded ja vastutus;
3. vaadata perioodiliselt läbi töötajate tööülesanded ning viia ametijuhenditesse sisse vajalikud muudatused.

2. eesmärk: töötada välja planeerimise ja analüüsi alused ning kehtestada organisatsiooni sisesed standardid

Eesmärgi saavutamiseks:

1. töötada Keskkonnainspeksioonile välja ühtne töö planeerimise ja aruandluse süsteem (vorm, nõuded aruandluse sisu, andmete kogumise ja esitamise perioodilisuse ning tähtaegade kohta);
2. töötada välja töö tulemuslikkuse hindamise kriteeriumid;
3. selgitada välja rutiinsed protseduurid, mis vajaksid ühtseid standardlahendusi ning töötada välja vastavad lahendused;
4. töötada välja uus asjaajamise kord;
5. kujundada ja hankida ühtne vormiriietus ning luua ühtne sümbolika.

3. eesmärk: määratleda Keskkonnakaitseinspeksiooni tegevuseks vajalikud optimaalsed ressursid

Eesmärgi saavutamiseks:

1. viia läbi inspektori töökoha audit;
2. analüüsida ressursside kasutamist ja paigutust struktuuriüksustes ning tagada ressursside jaotamise vastavus strateegiast tulenevatele prioriteetsetele eesmärkidele;
3. määratleda ressursi jaotamise põhimõtted.

III. Keskkonnainspeksioon kui kõrgelt kvalifitseeritud ja motiveeritud töötajatega valitsusasutus

1. eesmärk: tagada spetsialistide kõrge kvalifikatsioon

Eesmärgi saavutamiseks:

1. määratleda tööülesannetest tulenevad nõuded ametnike kvalifikatsioonile;
2. töötada välja ja rakendada personali hindamise süsteem;
3. selgitada välja ametnike koolitusvajadus ja koostada asutuse eesmärkide saavutamisele suunatud koolituskava;
4. viia läbi sihipärast prioriteetidest lähtuvat koolitust.

2. eesmärk: motiveerida töötajaid tulemuslikult tööle

Eesmärgi saavutamiseks:

1. töötada välja ja juurutada tulemuslikkusele suunatud palga- ja motivatsioonisüsteem;
2. parandada töötingimusi (keskkonda) ja arendada organisatsioonikultuuri.

IV. Keskkonnainspeksioon kui kommunikeeruv valitsusasutus

1. eesmärk: arendada KKI sisest ja välist kommunikatsiooni

Eesmärgi saavutamiseks:

1. töötada välja ja rakendada Keskkonnainspeksiooni kommunikatsiooni-strateegia;
2. luua teabe analüüsi üksus;
3. tagada keskkonnavalve telefoni töö;
4. tagada KKI töötajatele vajaliku informatsiooni kättesaadavus inspeksiooni teabekanalite kaudu.

**2. eesmärk: tõhustada koostööd teiste riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustega:
Eesmärgi saavutamiseks:**

1. selgitada välja koostöövajadused ja –võimalused ning valida koostöövormid;
2. leida tehnilisi ja administratiivseid lahendusi andmekogude riskisutuseks;
3. koondada ja üldistada teiste keskkonnajärelevalve kohustuslike asutuste teavet.

Keskkonnajärelevalve ülesandega valitsusasutus

Keskkonnajärelevalve seaduses nimetatule lisaks tegelevad keskkonnavaldkonnas toimepandud õiguserikkumistega veel Piirivalveamet, Tolliamet, Veeteede Amet ja politseiprefektuurid. Nende asutuste pädevus keskkonnaga seonduvate õiguserikkumiste menetlemisel on sätestatud seadustega ning asutuste põhimäärusega.

Järelevalvega tegelevate isikute arv erinevates asutustes on väga erinev ning sõltub suuresti asutusele pandud põhiülesannetest, samas keskkonnaalaste õiguserikkumiste tuvastamine ja menetlemine ei ole nende asutuste peamiseks eesmärgiks.

Teiste asutuste ja isikute roll keskkonna kaitsel

Ehkki õiguserikkumiste menetlemise õigus on seadusega antud vaid valitsusasutustele ja omavalitsusüksustele, ei tohi kindlasti unustada teiste riigiasutuste, valitsusväliste organisatsioonide ja eraisikute rolli keskkonna kaitsel.

Eestis on 17 administratsiooniga kaitseala, lisaks 329 kaitseala, mille valitsejaks on maakonna keskkonnateenistus. Kaitseala valitseja ülesandeks on teostada kaitsealal täidesaatvat riigivõimu seaduses sätestatud ulatuses ja korras.

Muude kohustuste kõrval teostab kaitseala administratsioon kaitstava loodusobjekti valitsejana järelevalvet seaduses sätestatud ulatuses ja korras, korraldab kaitse-eeskirjaga sätestatud ja kaitsekorralduskavaga kavandatud tegevust, teostab rahvuspargi loodusliku, maastikulise ja kultuurilise terviku ja ökosüsteemide kaitset ning teostab looduslike ja poollooduslike koosluste ning kaitstavate loodusobjektide kaitset ning osaleb liigikaitsetöös.

Keskkonnateenistuse põhiülesanne on riigi keskkonna-, looduskaitse-, metsa- ja kalanduspoliitika, programmide ja tegevuskavade elluviimine maakonnas. Oma põhiülesande täitmisel on keskkonnateenistusel muu hulgas järgmised kohustused:

1. keskkonnakaitse ja -kasutuse koordineerimine ja korraldamine maakonnas;

2. Vabariigi Valitsuse määratud kaitstavaid loodusobjektide valitsemine;
3. kaitsealuste kivististe ja mineraalide ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse ja nende arvelevõtmise korraldamine;
4. metsateatiste läbivaatamine ning neile vastamine, metsakaitsealise ekspertiisi läbiviimise korraldamine ning metsaseemne varumiseks sobilike puistute hindamine, metsa vääriselupaikade väljavalimine ning ministriumile ettepanekute tegemine vääriselupaikade kaitse lepingute sõlmimiseks;
5. põhjavee kvaliteedi ja varude, puurkaevude, olulisemate allikate, põhjavee kaitset ning seisu- ja vooluveekogude registri pidamise korraldamine;
6. osalemine õigusaktides sätestatud juhtudel ja viisil keskkonnamõtjude hindamises;
7. projektide ja planeeringute läbivaatamine ja seisukoha andmine seaduses ettenähtud juhtudel ja ulatuses;
8. ministriumide juhtkonna, maavanema, Keskkonnainspektsiooni ja avalikkus informeerimine looduses aset leidnud avariidest.

Nagu näha, on kaitseala valitsejal väga oluline roll keskkonnajärelevalvel eelkõige kaitstavatel aladel, kuid kindlasti ka väljaspool seda, arvestades ca 300 neis asutustes töötava keskkonnaspetsialistiga.

Alahinnata ei saa kindlasti ka avalikkuse osa keskkonna kaitse, lihtsustamaks informatsiooni edastamist võimalike keskkonnaliste õiguserikkumiste kohta töötab Keskkonnainspektsioonis ööpäevaringne valvetelefon 1313, millest lähemalt peatükis, mis kirjeldab suhteid avalikkusega.

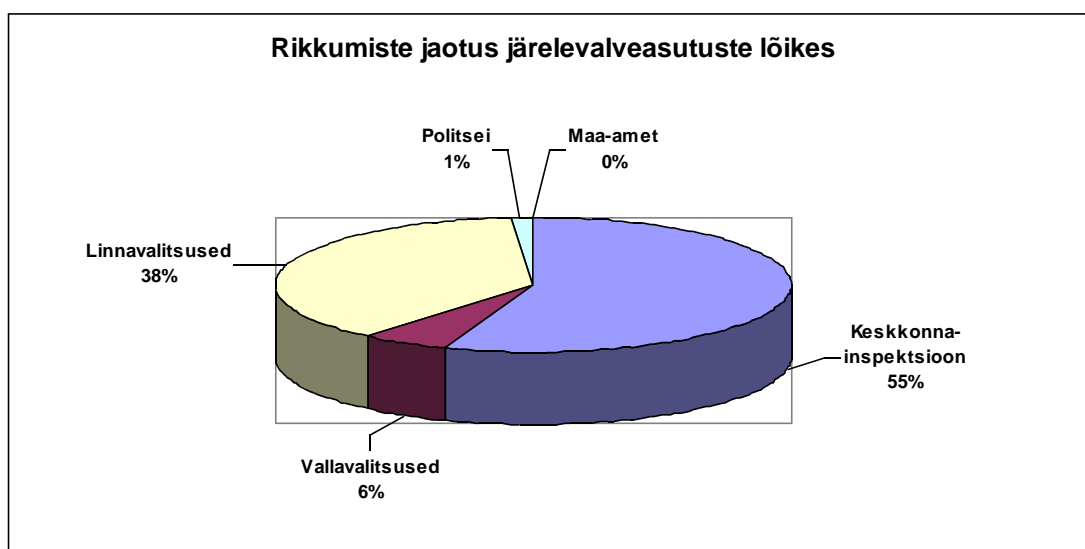
Keskkonnajärelevalve läbi arvude

Ellu Rusi, Tiia Kaar

Keskkonnaalaseid statistilisi andmeid on kogutud juba aastakümneid, kuid aastate jooksul on muutunud õigusaktid, statistilised vormid ja järelevalvega tegelevad astutused ning nende funktsioonid. Sellest tulenevalt on keeruline võrrelda erinevatel aegadel kogutud andmeid ning samas ei anna nad õiguserikkumistest ja menetlemisest tõest ülevaadet.

Alljärgnevalt on analüüsitud peamiselt 2002. aasta statistilisi andmeid, kuid kuna on tegemist esimese keskkonnajärelevalve alase aastaraamatuga, siis on püütud teha tagasivaade ka eelnevale perioodile. Eelmise aasta kohta esitasid Keskkonnainspeksioonile andmeid keskkonnajärelevalve alase töö tulemuste kohta Maa-amet, Politseiamet, 8 maavalitsust, 140 vallavalitsust ning 38 linnavalitsust.

2002. aastal avastati erinevate keskkonnajärelevalve asutuste poolt kokku 12687 õiguserikkumist, millest Keskkonnainspeksioon registreeris 7052 (55,6%), vallavalitsused 711 (5,6%), linnavalitsused 4758 (37,5%), Politsei 165 (1,3%) ning Maa-amet 1.

Õiguserikkumiste avastamine jagunes maakondade ja järelevalve asutuste vahel järgmiselt:

Maakond	Rikkumiste üldarv	KKI	Vallad	Maaamet	Linnad	OV kokku	Politsei
Harjumaa	3766	757	525	0	2362	2887	122
Hiiumaa	187	160	14	0	13	27	0
Ida-Virumaa	1130	723	11	0	383	394	13
Jõgeva	226	176	0	1	48	48	1
Järvamaa	293	243	26	0	24	50	0
Läänemaa	362	308	4	0	50	54	0
Lääne-Virumaa	348	250	39	0	54	93	5
Põlvamaa	427	409	9	0	0	9	9
Pärnumaa	1136	962	6	0	164	170	4
Raplamaa	349	291	45	0	10	55	3
Saaremaa	431	330	5	0	95	100	1
Tartumaa	2202	878	26	0	1295	1321	3
Valgamaa	688	458	0	0	229	229	1
Viljandimaa	348	313	1	0	31	32	3
Võrumaa	794	794	0	0	0	0	0
Kokku	12687	7052	711	1	4758	5469	165

Kõige tõhusamat järelevalvetööd on tehtud Harju maakonnas ning seda peaaegu kõigi keskkonnajärelevalvet teostavate asutuste lõikes. Harju maakonnas avastatud rikkumised (3766) moodustavad kõigist rikkumistest ligikaudu 30%. Järgnevad Tartumaa 2202 (17,4%), Pärnumaa 1136 (9%) ja Ida-Virumaa 1130 (8,9%) avastatud õiguserikkumisega.

Omavalitsuste lõikes olid tublimad linnavalitsused, kes avastasid kokku peaaegu seitse korda rohkem õiguserikkumisi kui vallavalitsused. Enim tuvastasid linnavalitsused eksimusi Harjumaal 2362 (49,6% kõigist linnavalitsuste poolt avastatud rikkumistest), Tartumaal 1295 (27%), Ida-Virumaal 383 (8%) ja Valgamaal 229 (4,8%). Linnavalitsuste poolt registreeritud õiguserikkumistest suurim osa toimus Tallinnas 1953 (41% kõigi linnavalitsuste poolt tuvastatud rikkumistest), Tartus 1295 (27,2%), Kohtla-Järvel 316 (6,6%), Valgas 217 (4,6%), Pärnus 152 (3,2%) ja Maardus 127 (2,7%). Ülejäänutes oli alla 100 rikkumise, kusjuures 12-s linnas õiguserikkumisi ei fikseeritud üldse. Kui vaadata linnavalitsusi maakonniti, siis Tallinna suure mõju tõttu olid ligemale pooled linnavalitsuste poolt fikseeritud rikkumised Harjumaal ja ühtegi õiguserikkumist ei tuvastanud linnavalitsused Põlvamaal ja Võrumaal. Kõigis linnavalitsustes kokku oli 122 keskkonnajärelevalve kohustust omavat töötajat.

Valdadest tehti tõhusamat järelevalvetööd Harjumaal – 525 (73,8% kõigist vallavalitsuste poolt avastatud rikkumistest), Raplamaal – 45 (6,3%), Lääne-Virumaal – 39 (5,5%) ning Järva- ja Tartumaal – 26 (3,7%) õiguserikkumist. Ühtegi süütegu ei tuvastanud Võrumaa, Valgamaa ja Jõgevamaa vallavalitsused ning Viljandimaal registreeriti vaid 1. Eraldi märkimist väärib Raplamaa Kehtna vald, kes ainsana

omavalitsustest on menetlenud keskkonnakahjuga õiguserikkumist. Kõige enam tuvastati rikkumisi Kuusalu vallas (173), Saku vallas (79), Kose vallas (65), Rae vallas (54), Tähtvere vallas (21), Saue vallas (16), Jõelähtme vallas (14), Järva-Jaani vallas (10) ja Nõo vallas (6). Rikkumisi fikseeriti üldse 45-s vallas. Kõigis valdades kokku oli 222 keskkonnajärelevalve kohustust omavat töötajat.

Politseiasutustest on keskkonnajärelevalve alal suurima töö ära teinud Harju Prefektuur 122 süüteo avastamisega (74% kõigist prefektuuride poolt avastatud rikkumistest). Lisaks tuvastati Ida-Virumaal 13 rikkumist (7.9%) ja Põlvas 9 (5,5%).

Keskkonnainspeksiooni poolt registreeriti enim õiguserikkumisi Pärnumaal 962 (13,6% Keskkonnainspeksiooni poolt tuvastatud rikkumistest), Tartumaal 878 (12,5%), Võrumaal 794 (11,3%) ja Harjumaal 757 (10,7%). Keskkonnainspeksioonis oli 2002. aastal 144 keskkonnakaitseinspektorit.

Õiguserikkumiste menetlemine

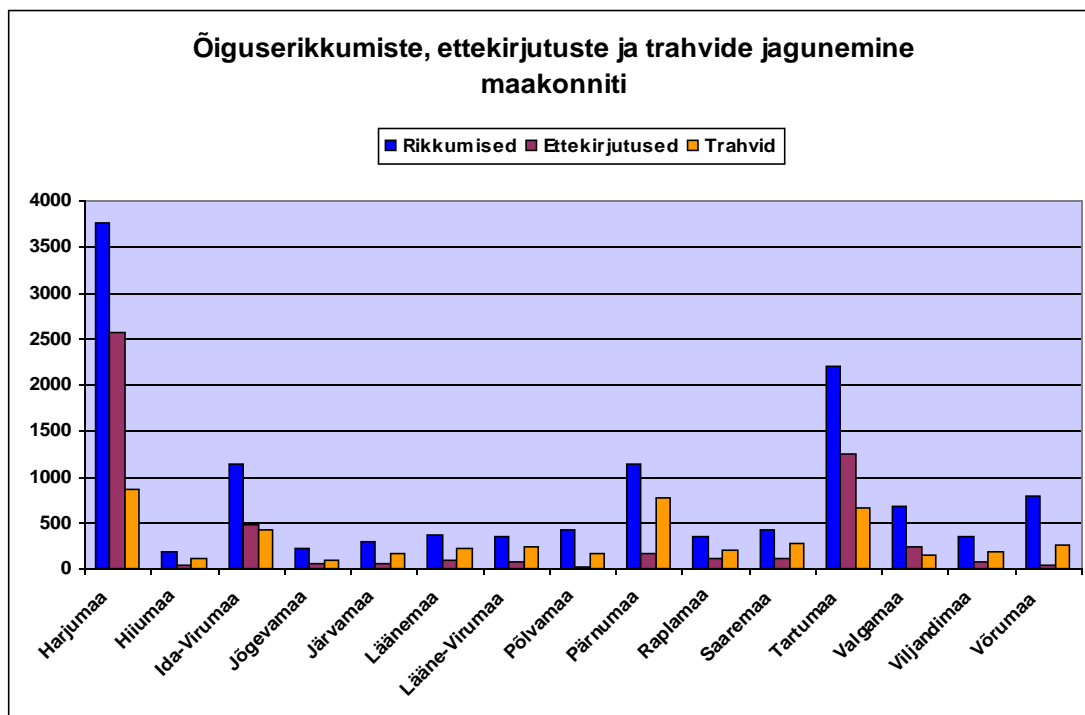
Süüteo avastamisele peab tulenevalt keskkonnajärelevalve seadusest, karistusseadustikust ning väärteomenetlusseadustikust järgnema väärteo või kuriteo menetlus ning vajadusel ettekirjutus.

2002. a registreeritud õiguserikkumiste menetlemise tulemusena koostati ettekirjutusi 5333-l juhul (42% rikkumiste üldarvust), millest 4817 (90% ettekirjutuste üldarvust) tegid omavalitsused ja 516 (9,7%) Keskkonnainspeksioon.

Ettekirjutusega lõppesid valdavalt kõik omavalitsuste poolt avastatud rikkumised, kuna nende poolt tehtava keskkonnajärelevalve põhirõhk on suunatud heakorra ja jäätmekäitlusnõuete täitmise kontrollimisele ning seetõttu piirduaksegi vaid ettekirjutusega. Samas oli trahvide osakaal omavalitsustel vaid 3,6 protsenti (198 fakti) omavalitsuste poolt avastatud rikkumistest ning tõsisemate õiguserikkumiste puhul oli menetlejaks enamasti Keskkonnainspeksioon.

Trahve määrati kokku 4746 (37,4% rikkumiste koguarvust) juhul. Kõige enam tegid trahve Keskkonnainspeksiooni ametnikud 4351 (91,7% trahvide üldarvust). Politseiasutuste poolt koostati trahviotsuseid 196 juhul (4%).

Keskkonnainspeksiooni poolt menetletud rikkumised lõppesid enamasti trahviga - 61,6%-l juhtudel avastatud rikkumistest. Keskkonnakaitseinspektorite poolt avastatud süütegude toimepanija jäi ühel veerandil juhtudest teadmata, millest enamuse (72%) moodustasid ebaseaduslikult püügile asetatud kalapüügivahendid ja metsavargused (20,6%).

Trahvid

Kokku määrati 2002. a erinevate väärtegade ning haldusõiguserikkumiste menetluste tulemusel 4 746 rahatrahvi kogusummas 4 337 349 krooni.

Trahvid jagunesid erinevate menetlejate suhtes järgmiselt:

Menetleja	Hoiatamisotsused		Vääртеomenetlused			
	Trahvi- tute arv	Trahvi- summa	Füüsilised isikud		Juriidilised isikud	
			Arv	Summa	Arv	Summa
Keskonnainspeksioon	232	52230	3919	2992656	200	1142440
Vallavalitsused	0	0	6	1460	0	0
Linnavalitsused	25	9600	132	51580	35	20203
Politsei	49	1525	146	63255	1	600
Maa-amet	0	0	1	1800	0	0
Kokku	306	63355	4204	3110751	236	1163243

Vääртеomenetluses karistati rahatrahviga nii füüsilisi kui ka juriidilisi isikuid kokku 4441-l korral, ehk 93,5%-l kogu karistatute koguarvust

Kõige enam trahviti füüsilisi isikuid vääртеomenetluses 4204, mis moodustas 88,6% trahvitute koguarvust ning neile määrati trahve kokku summas 3 110 751 krooni, mis moodustas 71,7% trahvide kogusummas. Juriidilised isikud said karistatud rahatrahviga 236-l korral, mis moodustas ~5% trahvitutest. Neile määratud trahvisumma oli 1 163 243 krooni, mis oli 26,8% trahvide kogusummas. Hoiatustrahve kohaldati 6,5%-l juhtudest, seega jäeti 306-l juhul õiguserikkuja karistamata ning piirduti hoiatamisega. Hoiatustrahvide summa moodustas 1,5 % määratud trahvide kogusummas.

Keskkonnainspeksioon määras kokku 4351 trahvi summas 4 187 326 krooni, mis oli kõigi määratud trahvide kogusummast 96,4%. Politseiasutuste poolt tehti 196 trahvi summas 65 380 krooni, mis on trahvide kogusummast 1,5%.

Omavalitsuste poolt määrati kokku 198 (4,6% trahvide kogusummast) rahatrahvi. Linnavalitsuste poolt tehti 192 (4,4%) trahvi kogusummast 81 383 krooni. Kõige rohkem isikuid trahviti Tartus – 75, Tallinnas – 47, Sillamäel – 17, Pärnus – 10, Narvas – 8, Kundas, Kuressaares ja Valgas igas 1.

Valdades trahviti kokku 6 füüsilist isikut. Mis jagunesid järgmiselt: 2 Nõo vallas, 1 Järva-Jaani, Mäetaguse, Rae ja Saue vallas.

Valdkonniti jagunesid trahvid järgmiselt:

- Hoiatustrahve tehti kõige enam kalameestele (75 ehk 24,5% hoiatamiste koguarvust), edasi 55-l korral jäätmekäitlusnõuete rikkumise eest (18%), metsarikkumiste korral 43 (~14%), veekaitsenõuete eiramisel 25 (8%) jne.
- Väärteomenetluses said füüsilised isikud kõige enam karistada kalakaitse nõuete rikkumise eest (1923 karistatut ehk ~46% füüsilistele isikutele määratud karistustest), järgnesid metsarikkumised (788 ehk ~19%), jäätmekäitlusnõuete rikkumised (408 ehk ~10%), jahieeskirja nõuete rikkumised (206 ehk ~5%) jne.
- Väärteomenetluses karistati juriidilisi isikuid kõige enam jäätmekäitlusnõuete rikkumise eest (61-l korral, mis on ~26%), veekaitsenõuete rikkumise eest (45-l korral, 19%), metsarikkumiste eest (38-l korral, 16%), välisõhu kaitse nõuete rikkumise eest (20-l korral, ~8,5%) jne.

Keskmine trahvisumma 2002. a oli 913,89 krooni, millest keskmine trahvisumma hoiatamismenetlusel oli 225 krooni, värteomenetluses füüsiliste isikute karistamisel oli 763,6 ja juriidiliste isikute karistamisel 5712,2 krooni, mis on 7,5 korda suurem kui füüsilistele isikutele määratud keskmine trahvisumma.

Asutuste lõikes jagunesid keskmised trahvisummad järgmiselt:

Menetleja	Keskmine trahv hoiatamismenetluses	Väärteomenetlus	
		Keskmine füüsiliste isikute trahvisumma	Keskmine juriidiliste isikute trahvisumma
Keskkonnainspeksioon	225,1	763,6	5712,2
Vallavalitsused	0	243,3	0
Linnavalitsused	384	390,8	577,2
Politsei	31,1	433,3	600
Maa-amet	0	1800	0
Keskmine	207	739,9	4929

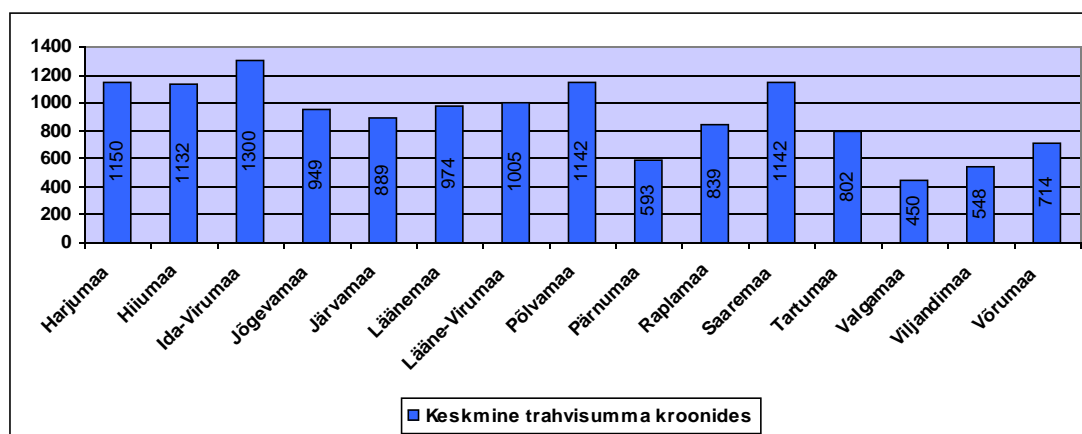
Kohtuvälise menetleja poolt määratud trahvisumma suurus sõltub otseselt õiguserikkumise olulisusest ning suuremate ja tõsisemate tagajärgedega rikkumiste korral määratakse suuremad trahvid. Rikkumise iseloomust sõltub kindlasti ka menetlusviisi valik, mis omakorda mõjutab keskmist trahvisummat. Seega on valdkonniti keskmise trahvisumma suuruse erinevus küllaltki suur.

Keskmise trahvisumma jaotus valdkonniti 2002. a andmetel ümardatuna täiskroonides:

Valdkond	Hoiatamis- menetlus	Väärteomenetlus		Trahvitute kogu arv	Keskmine trahvisumma
		Füüsilised isikud	Juriidilised isikud		
Veekaitse	266	1036	4700	255	1607
Välisõhukaitse	353	879	3345	137	1200
Jäätmekäitlus	254	675	7588	524	1436
Ohtlikud ained	113	1079	3375	30	1321
Maapõuekaitse	1000	1211	7870	49	1384
Metsakaitse	202	1077	6671	907	1270
Jahieeskirjad	159	625	0	229	578
Kalakaitse	198	565	1993	2012	562
Loomastiku- ja loomakaitse	38	613	0	28	490
Klassikaline looduskaitse	180	866	2667	94	893
Omavoliline ehitamine	200	1344	2578	134	1501

Kõige suuremad keskmised trahvisummad olid veekaitsete õiguserikkumiste menetlemisel, sest enamik õiguserikkumistest võivad põhjustada või põhjustavad tõsiseid muutusi vee kvaliteedis, mis on ohuks nii põhja- kui ka pinnaveele. Omavolilise ehitamise ja planeerimisõuete eiramise korral on enamasti tegemist tahtlusega, mis omakorda mõjutab keskmist trahvisummat.

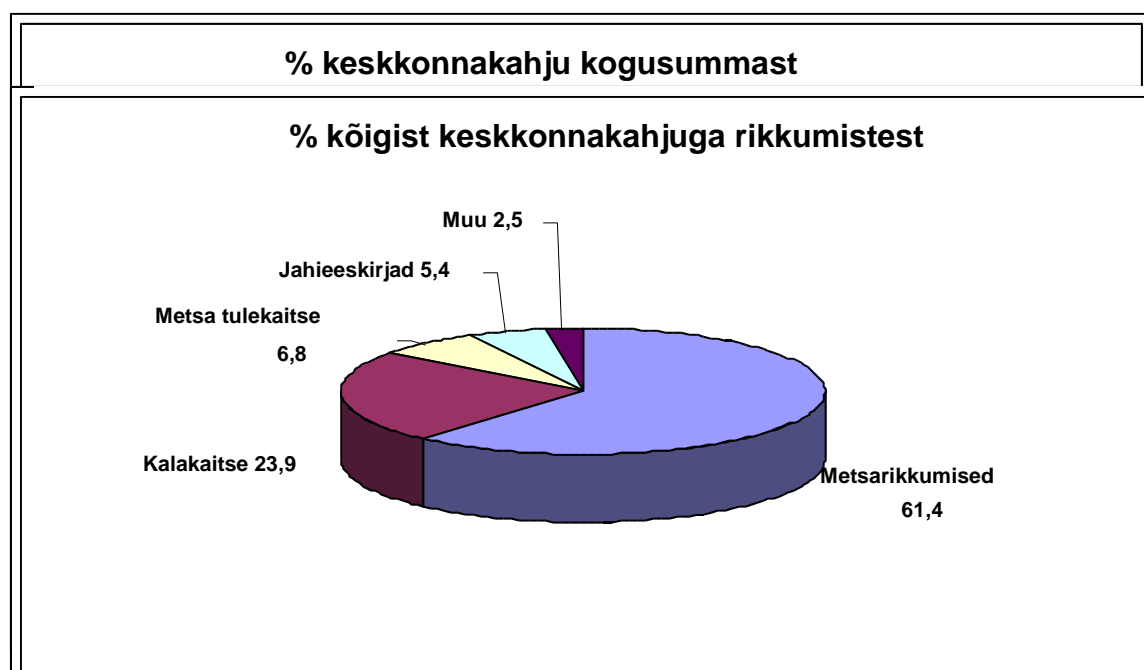
Maakonniti jagunes keskmine trahvisumma järgmiselt:

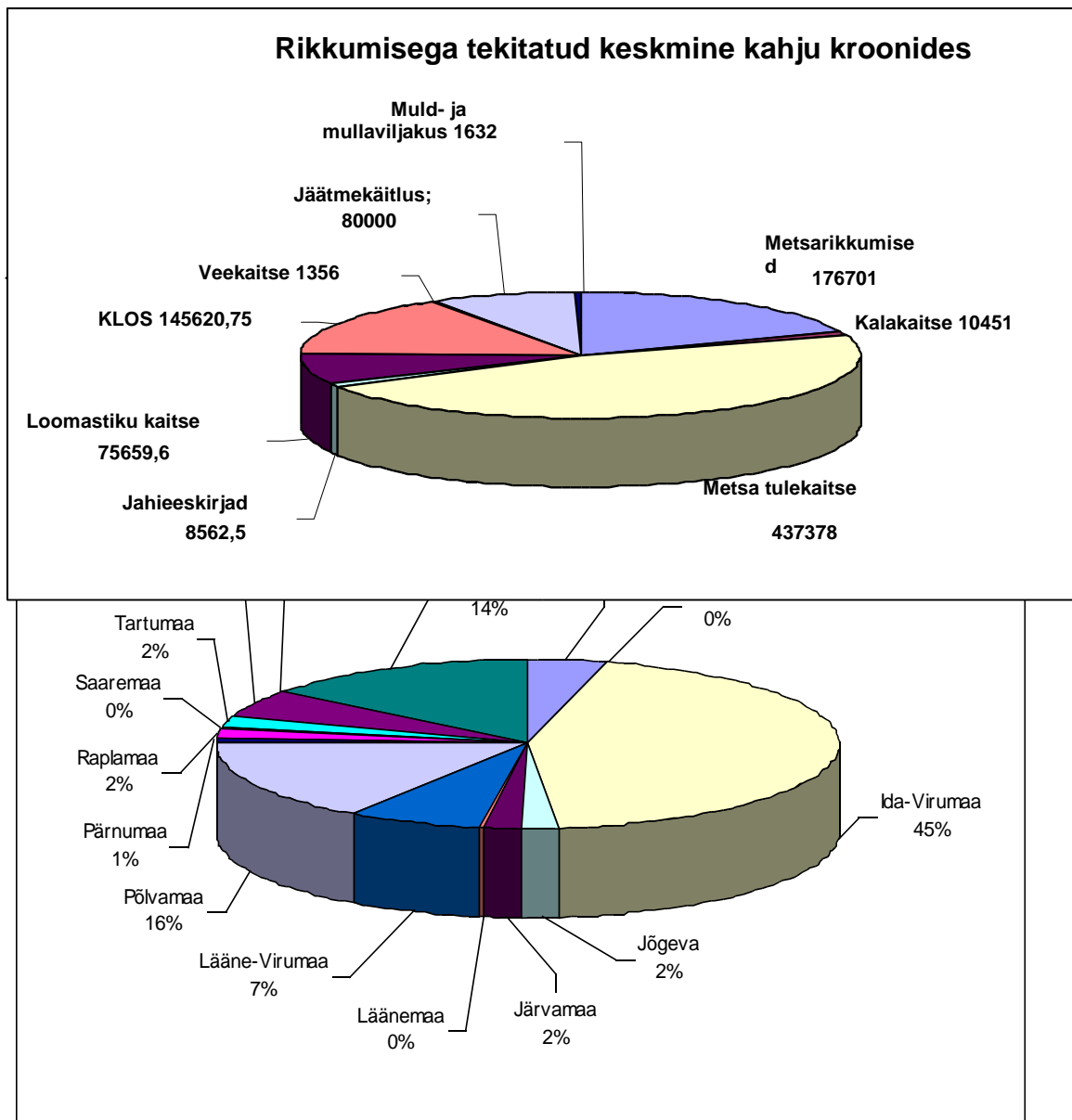

Keskkonnakahju arvatati ning nõuti sisse kokku 897-l korral kogusummas 128 697 390 krooni, millest 891-l korral (~ 99 %) arvutas keskkonnakahju Keskkonnainspeksioon summas 126 670 028 krooni, mis moodustas 98,4% kogu keskkonnakahju summast. Politsei arvutas keskkonnakahju 5-l korral (~1%) ning ainuke omavalitsuste poolt menetletud keskkonnakahjuga õiguserikkumine oli Raplamaal Kehtna vallas, kus ebaseadusliku puude raiumise eest määras kohus süüdlasele 3 päeva aresti.

Valdkonniti jagunes keskkonnakahju järgmiselt:

1. Metsarikkumised – 551 (61,4%) kahjuga asja kogusummas 97 362 434 krooni (75,7 % kogu keskkonnakahju summast), keskmine ühe asja kahju oli 176 701 krooni.
2. Kalakaitse – 214 (23,9%) kahjuga asja kogusummas 2 236 632 krooni (1,7%), keskmine ühe asja kahju oli 10 451 krooni.
3. Metsa tulekaitse – 61 (6,8%) kahjuga asja kogusummas 26 680 060 krooni (20,7%), keskmine ühe asja kahju oli 437 378 krooni.
4. Jahieeskirja nõuete rikkumised – 48 (5,4%) kahjuga asja kogusummas 411 000 krooni (0,3%), keskmine ühe asja kahju oli 8 562 krooni.
5. Loomastiku- ja loomakaitse – 10 (1,1%) kahjuga asja kogusummas 756 596 krooni (0,6%), keskmine ühe asja kahju 75 660 krooni.
6. Klassikaline looduskaitse – 8 (0,9%) kahjuga asja kogusummas 1 164 966 krooni (0,9%), keskmine ühe asja kahju 145 620 krooni.
7. Veekaitse – 3 (0,3%) kahjuga asja kogusummas 4 070 krooni (0,003%), keskmine ühe asja kahju 1357 krooni.
8. Jäätmekäitlusnõuete järgimine - 1 (0,1%) asi 80 000 krooni (0,06%), keskmine ühe asja kahju 80 000 krooni.
9. Mulla- ja mullaviljakuse kaitse - 1 (0,1%) asi 1632 krooni.

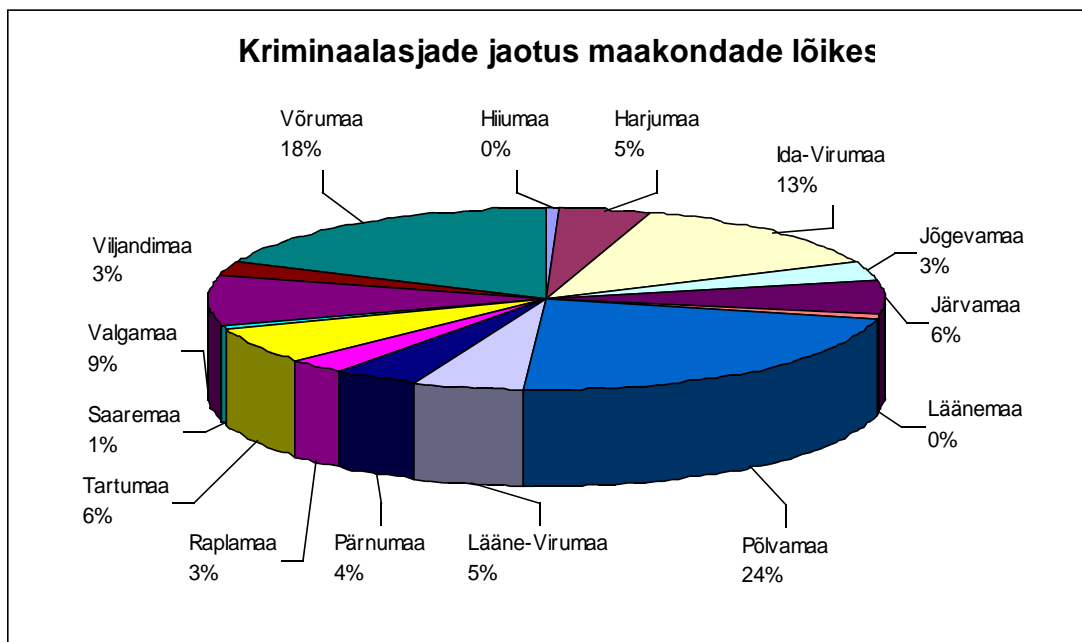

Kriminaalasjad

Keskkonnainspeksiooni ja politsei poolt kokku alustati 2002. a 604-l korral kriminaalmenetlust, millest erinevatel põhjustel lõpetati 27. Politsei poolt alustati 412 (~68% kõigist alustatud menetlustest) ja Keskkonnainspeksiooni poolt 192 (~32%) kriminaalasja.

Kõigist alustatud kriminaalmenetlustest 568-l juhul (~94%) oli tegemist metsarikkumistega, 14-l korral metsa tulekahjud, 7-l korral kalakahjud ja 5-l korral loomastiku- ja loomakahjud nõuete rikkumisega. Kriminaalasjade selline jaotus tuleneb eelkõige maakonna metsasuse protsendist ning on kindlasti tugevalt mõjutatud piirkonna sotsiaalsetest oludest. Keskkonnainspeksiooni tugevuseks metsanduse alal saab pidada väljaõppinud ja suurte tökogemustega inspektoreid.

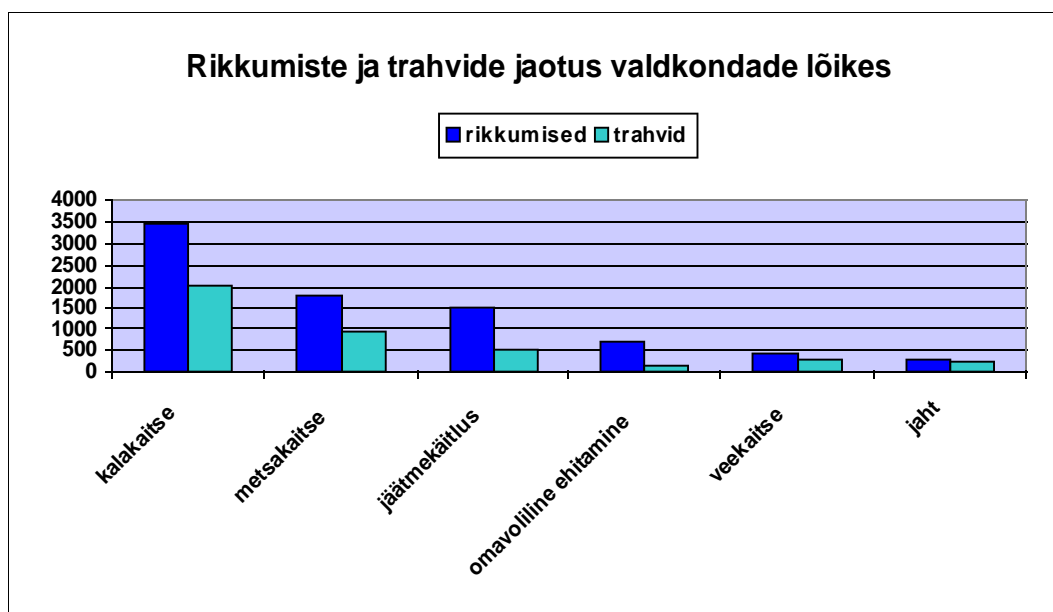

Rikkumiste jaotus valdkondade lõikes

Kõige enam rikkumisi avastati 2002. a heakorra ja kaevetööde valdkonnas – kokku 3939, mis moodustas 31 % rikkumiste koguarvust.

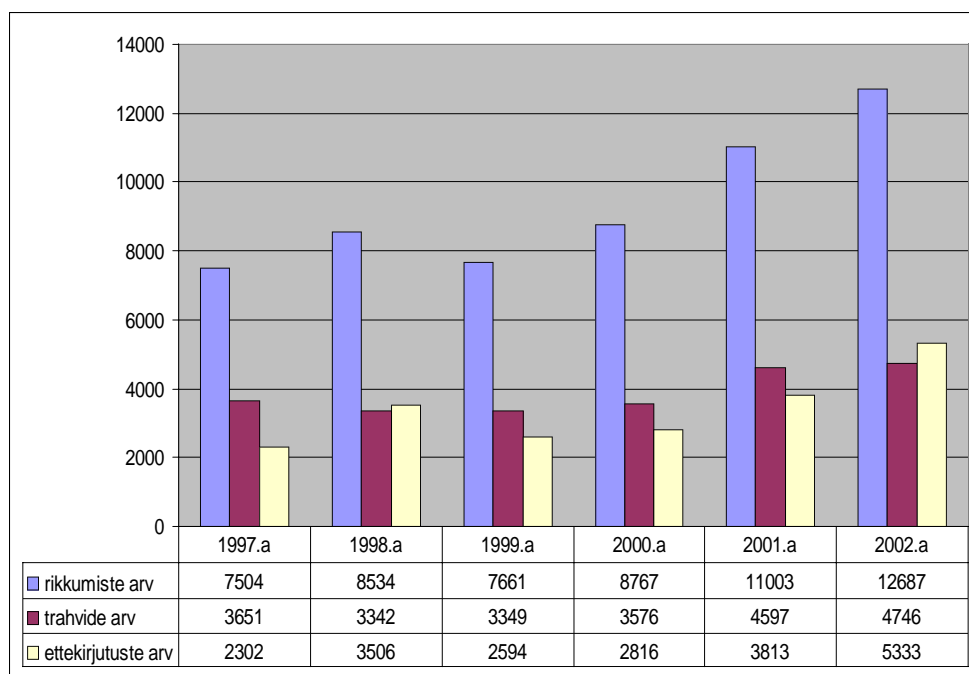
Ülejäänud rikkumised jagunesid alljärgnevalt:

- Kalakaitse valdkonnas - 3442 (27 % õiguserikkumiste koguarvust).
- Metsakaitse valdkonnas - 1722 (13,6%)
- Jäätmeäitluse valdkonnas - 1521 (12%)
- Omavoliline ehitamine ja planeerimine - 671 (5,3%)
- Veekaitse - 411 (3,2%)
- Jahi valdkonnas - 284 (2,2%)

Avastatud rikkumiste dünaamika ajas

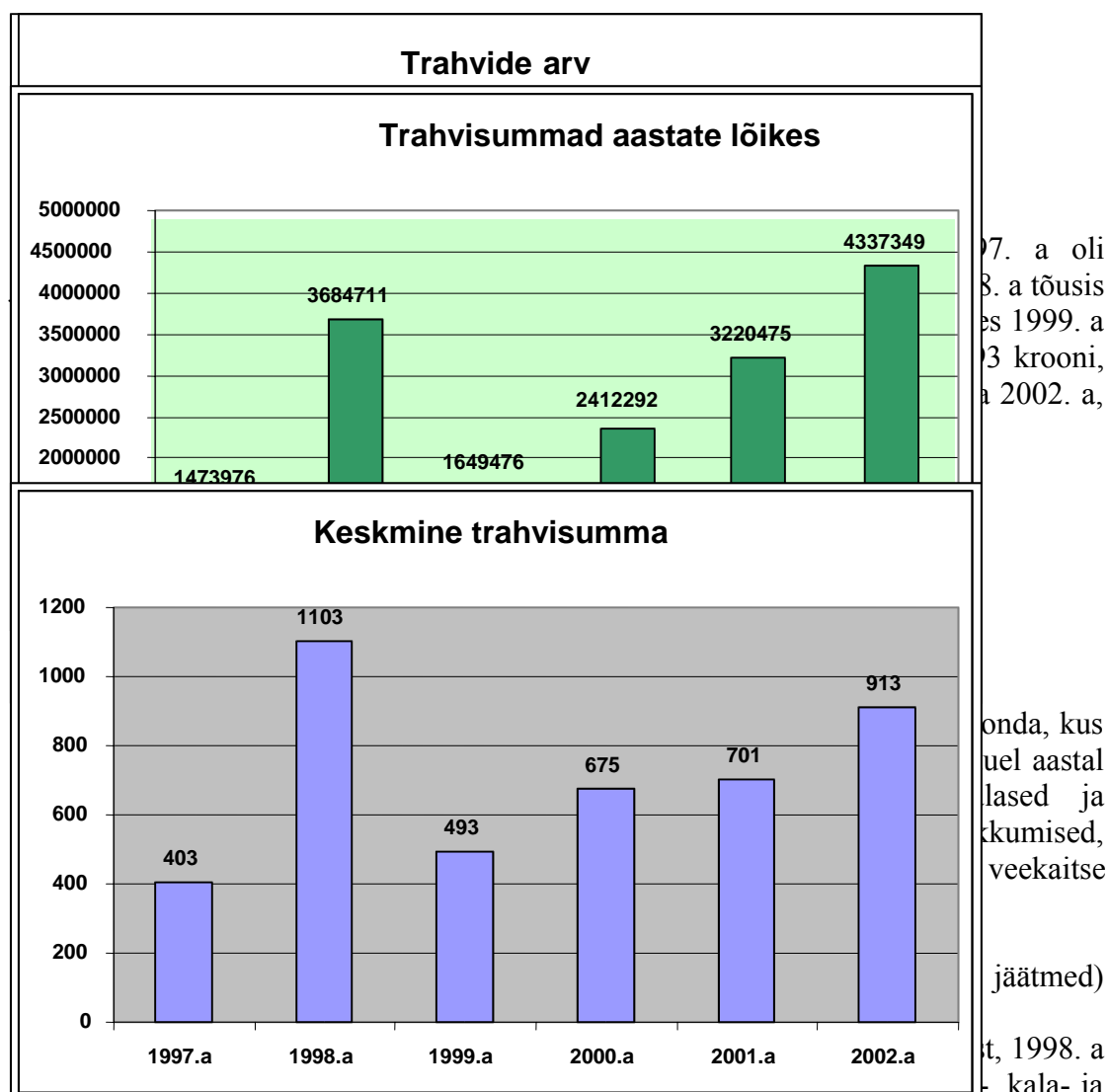
Avastatud rikkumiste koguarv on läbi aastate tõusutendentsi näidanud (erandiks on 1999. a, mil on toimunud mõningane langus). Samas ei saa väita, et rikkumiste arv on tegelikult suurenenud, pigem on rikkumiste avastamine muutunud tõhusamaks. Seda eelkõige tänu põhitööna keskkonnaalase järelevalvega tegelevate inspektorite arvu suurenemisele ja nende kvalifikatsiooni parnemisele. Rikkumise avastamiseks ja selle tulemuslikuks menetlemiseks on vaja väga suure hulga õigusaktide ning menetlustoimingute tundmist. Lisaks omavalitsustele on muutused toimunud ka Keskkonnainspeksioonis, kus on rohkem spetsialiseerumist ning tõdemist, et universaalseid inspektoreid, kes kõiki keskkonna valdkondi ühtviisi väga hästi tunnevad, ei ole olemas. Teiseks on muutunud seadusandlus, mis on rangemalt reguleerinud asjaajamist ja rikkumistega seonduvate materjalide arvele võtmist. Kui varem registreeriti rikkumine pärast karistuse määramist või kriminaalasja alustamist, siis nüüd vajab õiguserikkumine registreerimist koheselt pärast esimese menetlustoimingu tegemist. Samuti registreeritakse kõik need rikkumised, mille toimepanija pole teada.

Rikkumiste dünaamika aastatel 1997-2002.

1997. a registreeriti 7504 rikkumist, 1998. a tõusis rikkumiste arv 8534-ni, kuid 1999. a langes 7660-ni. Sellest alates on avastatud rikkumiste hulk pidevalt tõusnud. 2000. a oli selleks arvuks 8 767, 2001. a tõusis rikkumiste arv 11 003-ni ja 2002. a 12 687-ni. Kui võrrelda eelmiseid aastaid 2002. aastaga, siis moodustasid 1997. a registreeritud rikkumised vaid 59% 2002. a registreeritutest. 1998. a oli selleks protsendiks 67, 1999. a 60 ning 2000. ja 2001. aastal vastavalt 69 ja 87 protsenti. Trahvide arv oli 1997. a 3 651 ning trahve määrati kokku 1 473 976 krooni ulatuses. 1998. a trahvide arv langes veidi – 3 342-ni, samas tõusis tuntavalt trahvide kogusumma – 3 684 711 kroonini. 1999. aastast alates jätkub trahvide hulga ning kogusumma tõus. 1999. a olid nendeks numbriteks vastavalt 3 349 ja 1 649 476 krooni, 2000. a 3 576 ja 2 412 292 krooni. 2001. a ületati trahvidega 4000-de piir,

trahve määrati 4597 kogusummas 3 220 475 krooni. 2002. a jätkas loogilise reana 4 746 trahvi ning 4 337 349 kroonise trahvide kogusummaga.

jäätmerikkumiste osakaal 49%, kuid 2001. a tõusis rekordilise 77%-ni. Aastal 2002 andsid nimetatud rikkumised 53% kõigist rikkumistest kokku.

Sellest tulenevalt võib väita, et vaatamata mõningale kõikumisele annavad rikkumiste arvust poole (enamasti üle poole) kolm peamist keskkonnajärelevalve valdkonda - mets, kala, jäätmed.

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Metsarikkumised	2019	2257	1773	2267	1975	1722
Kalakaitse- lised rikkumised	1457	1798	2234	2839	3464	3442
Jäätmealased rikkumised	475	1967	1727	1801	3043	1521

Nagu nähtub eelpooltoodud arvulistest näitajatest on õiguserikkumiste arv aastate lõikes näidanud tõusutendentsi. Ühest küljest tuleb tõdeda, et ikka on veel ettevõtteid ja inimesi, kes suhtuvad kergekäeliselt ümbritsevasse keskkonda ning ei hooli keskkonnaalaste õigusaktidega sätestatud nõuetest.

Samas on põhjust ka rõõmustamiseks – õiguserikkumiste avastamisel on suureks toeks üldsuse kaasabi. Keskkonnaalaste rikkumiste üha suurenev tuvastamine üldsuse abiga on märgiks inimeste keskkonnateadlikkuse tõusust ning järjest hoolivamast suhtumisest kõigesse, mis meid ümbritseb.

Keskkonnajärelevalve erinevates valdkondades

Metsakaitse

Ellu Rusi, Andrus Simson

Üheks keskkonnajärelevalve peamiseks ülesandeks on aastate vältel olnud metsa, kui taastuva loodusvara, kasutamise ja majandamise kontrollimine. Eesmärgiks - tagada meid kõiki rahuldav elukeskkond mitte ainult täna ja meile, vaid ka võimalikult paljudele järeltulevatele põlvedele.

Eesti riigi metsamaa jagunes 2002. aastal laias laastus järgmiselt: põliseks riigimetsamaaks 37%, erametsamaaks 37%, erastamisele minevaks riigimetsamaaks 25% ja muudele omanikele kuuluvaks metsamaaks 1% (RMK aastaraamat 2002). Omandisuhtest olenemata teostab metsamaal metsanduslike õigusaktide täitmise kontrolli peamiselt Keskkonnainspeksioon.

Metsarikkumised, nende jaotus

2002. a registreeriti 1833 metsandusalast õiguserikkumist ning koostati 106 ettekirjutust. Ebaseaduslikke raieid oli 868, muid metsandusalaseid õiguserikkumisi 854 ning metsa tulekaitsealaseid rikkumisi 111. Selgituseks tuleb lisada, et „metsa muud rikkumised“ hõlmavad endas kõiki rikkumisi, mis on seotud metsa uuendamise, kasvatamise, kasutamise ja kaitse alaste rikkumistega. Samuti kuuluvad õiguserikkumiste selle jaotuse alla rikkumised kui omanik on jätnud metsateatise esitamata või on metsaomanik, raie teostajad või metsamaterjali ostjad-müüjad eksinud kasvava metsa raieõiguse ja metsamaterjaliga sooritatavate tehingute eeskirjade vastu.

Lisada võiks veel ühe rikkumise valdkonna, kus statistika puudub ning millega tegeleb eelkõige maksuamet – see on niinimetatud varimetsandus. Maksuamet ja keskkonnajärelevalve asutused teevad järjest tõhusamat koostööd, et eelpool loetletud rikkumistest tulenevad maksudest kõrvalehiilimised ja tulude varjamised saaksid kiiremini ja tulemuslikumalt avastatud ja lahendatud. Metsavarguste ja ebaseaduslike raie maht tihumeetrites moodustas 2002. a mõnede hinnangute kohaselt 3-5% kogu raie mahust, millest tulenevalt majanduslikuks kahjuks hinnati üle 100 miljoni krooni. Tasumata jäänud maksude näol võib siia lisada veel hinnanguliselt 150 – 300 miljonit krooni.

Ebaseaduslikud raied

Ebaseaduslikult raiuti 2002. a 127 096 tihumeetrit metsamaterjali ning tekiti seejuures keskkonnale kahju 97 362 434 krooni ulatuses. Metsandusalaste rikkumiste kohta alustati 568 kriminaalasja, millest 167 juhul tegi esmased uurimistoimingud Keskkonnainspeksioon, 401 korral alustas kriminaalasja politsei. Keskkonnainspeksioon menetleb neid juhtumeid, kus toime on pandud ebaseaduslik raie. Juhul kui lisaks seadusega vastuolus raiele metsamaterjal ka varastatakse,

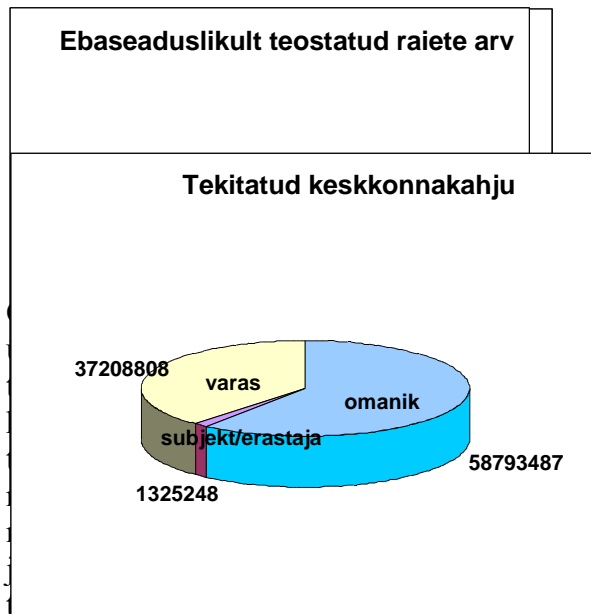
alustab menetlust politsei ning Keskkonnainspeksioon hindab seejärel keskkonnale tekitatud kahju suuruse.

Keskkonnainspeksioon avastas 837 ebaseaduslikku metsaraiet. Kuna ebaseaduslike raietega keskkonnale tekitatud kahju hindab alati Keskkonnainspeksioon, on analüüsi aluseks võetud Keskkonnainspeksiooni poolt metsandusalaste õiguserikkumiste kohta koostatud maakondade aruannete koondid. Ebaseaduslike raiete osas peetakse arvestust kolmes kategoorias: ebaseaduslikku raiet on teinud metsaomanik, seadusele mittevastavat raiet tegi subjekt või erastaja ning kolmandasse kategooriasse kuuluvad isikud, kes lisaks ebaseaduslikule raele on metsamaterjali ka varastanud s.t metsavargad.

Ebaseaduslik metsaraie Harjumaal Kose vallas

Metsaomanikud teostasid ebaseaduslikke raieid 224 korral, mis moodustab 27% ebaseaduslikest raietest. Metsaomanike poolt raiuti 58 054 tm metsamaterjali (46% ebaseaduslikult raiutud metsamaterjali kogusest) ja sellega tekitati looduskeskkonnale kahju 58 793 487 krooni (60% kogu keskkonnale tekitatud kahjust) Subjektide või erastajate poolt tehti ebaseaduslike raieid 35 juhul (4% ebaseaduslikest raietest), raie maht oli 3820 tm (3%) ja keskkonnale tekitati kahju 1 325 248 krooni (1% kogukahjust). Kõige suurema osa ebaseaduslikest raietest tegid vargad s.t raiuti võõrast metsast ja metsamaterjal kas varastati või püüti varastada. Selliseid raieid oli kokku 578 (69% raiete arvust), raiuti 65222 tm metsamaterjali (51%) ning tekitatud kahju 37 208 808 krooni moodustas 38% kahjude kogusummast. Võrreldes 2001. aastaga on metsaomanike osakaal ebaseaduslike raiete teostajana tõusnud 22%-lt 27%-ni. Varaste poolt toime pandud ebaseaduslike raiete osakaal on langenud 5%, kuid varguste osakaal 2002. a on siiski suur - 69 %.

liku raie suurus on 259 tihumeetrit ning krooni. Subjekt raius keskmiselt 109 tegevusega keskkonnale kahju 37 864 seevastu raiusid ebaseaduslikult 113 ja keskkonnale kahju 64 375 krooni. Ka astu. Vargad teevad paar-kolm koormat ning nende teolt tabamise võimalused on tõhustunud ning kohalikud elanikud oma metsas teeb aga raiet julgelt ning

üldjuhul jõutakse teole jälile siis, kui maha on raiutud suur osa kõige väärtuslikumast metsast.

Tegelikult on selles artiklis väljend „metsaomanik“ vaid juriidiline termin. See tähendab inimest, kelle nimi seisab metsa ostu - müügi lepingul ning kinnistusraamatus. Üldjuhul on siinkirjeldatud „metsaomanik“ käinud küll notari juures, kuid ei seda raha, mis metsaostmiseks kulus ega metsa ennast pole ta kaugeltki näinud. Hiljem jääb õnnetule „tankistile“ vaid lagastatud lank ning maksmata maamaksu arved. Või siis on elu hammasrataste vahele jäänud inimene saanud tagasi isa või isaisa metsa ning arvab, et kiire rahateenimise võimalus on lausa sülle kukkunud. Ka sellistel juhtudel jääb tegelik metsaomanik tihti kahjukannatajaks, sest lisaks lagedaks raiutud metsale saab ta vaid murdosa metsamaterjali müügist saadavatest summadest.

Metsaõigusnorme eiravad raied teostatakse enamaltjaolt halvasti, juhuslikul viisil – ja on levinud uus raiemõiste – „kasumiraie“. See tähendab, et ostetakse mets vaid üheks raieks ja sellega raiutakse välja kõik, mis vähegi metsamaterjalina müüdav on. Metsavarguste puhul on lisaks eelpooltoodule tavaliselt ka metsa raieõigust tõendavad dokumendid võltsitud, kasutatakse erinevaid volitusi ja mitmekordseid ostu-müügilepinguid.

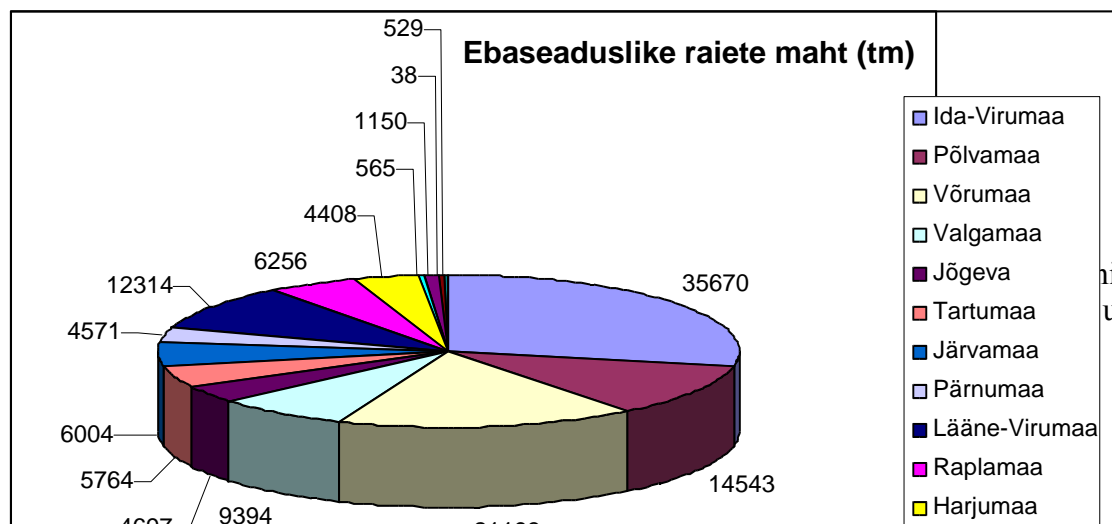

2002. a raiuti keskmise ebaseadusliku raiega 146 tihumeetrit metsamaterjali ja tekitati keskkonnale kahju 176 701 krooni ulatuses. Vaadates dünaamikat läbi kolme aasta, tuleb nentida, et 2000. a oli keskmise raie suurus 102,5 tm ja tekitatud kahju 69 427 krooni ja 2001. a 130 tm ja 97 533 krooni.

Viimasel ajal on sagenenud kasvava metsa ebaseaduslikud raied kaitse- ja hoiumetsades.

Maakonniti on ebaseaduslike raiete jaotus väga erinev. Kõige enam ebaseaduslikke metsaraieid on keskkonnakaitseinspektorite poolt avastatud Ida-Virumaal - kokku 186 juhust, maht 35670 tihumeetrit. Järgnesid Põlvamaa 164 raiet, 14543 tm ja Võrumaa 109 raiet, 21193 tihumeetrit.

Samas ei ole ebaseaduslikud raied eriliseks probleemiks Hiiumaal (5 raiet mahuga 38 tm) ja Läänemaal (4 raiet mahuga 529 tm).

266 800 600 krooni ulatuses. Väärtegude eest määrati 38 trahvi summas 25 415 krooni. Keskmiseks trahviks metsa tulekaitse alal oli 2002. a 668 krooni. Metsa tulekaitsealased rikkumised on aasta-aastalt kasvanud, kui 2000. a oli neid 25, siis 2001. a 44 ning 2002. a 111. Õiguserikkumiste arv selles valdkonnas sõltub suuresti ilmastikust ning sademete hulgast.

Tõusnud on ka trahvitute arv, mis 2000. a oli 8 (keskmine trahv 198 krooni), 2001. a 21 (keskmine trahv 433 krooni) ja 2002. a 38 (keskmine trahv 669 krooni). Keskkonnakahjuga asju oli ilmastikust tulenevalt kõige rohkem 2002. a 61, võrdluseks 2000. a 2 ja 2001. a 4. Samas ei saa metsatulekahjudes süüdistada vaid ilma. Kevadel annavad kõigile tulejärelevalvet teostavatele ametkondadele ohtralt tööd kulupõletajad. Inimese mõtlematuse ja hooletuse tagajärjel põlevad heinamaad, kuurid, isegi elamud ning suurel hulgal metsa. Enamus suvistest metsapõlengutest saab samuti alguse inimeste hoolimatusest - autoaknast väljavisatud suitsukoni või tikk, kustutamata lõkkease või lohaku metsatööl - tagajärjeks jällegi hektarite viisi põlenud metsa.

Muud metsarikkumised

Ülejäänud metsarikkumiste eest määrati 2002. a trahve 869 korral, kogusummas 1142074 krooni. Keskmine trahvsumma oli 1 314 krooni. Inspektorid karistasid 788 füüsilist isikut kokku summas 879 949 krooni, juriidilised isikud said trahvi 38 korral kokku summas 253 500 krooni. 43 korral jätsid inspektorid õiguserikkuja karistamata ja piirdusid hoiatustrahviga, kokku 8 625 krooni ulatuses.

Füüsiliste isikute trahvid moodustasid trahvide hulgast 90%, trahvisumma määratud trahvide kogusummast 77%. Füüsilisele isikule määratud keskmine trahv oli 1 116 krooni.

Juriidiliste isikute trahvid moodustasid trahvide koguarvust 4,4%, samas trahvisumma 22,2 %. Juriidiliste isikute suuremad trahvid on igati loogilised ning inspektorite suuremat rangust firmade poolt toimepandud rikkumiste suhtes näitab keskmine trahvsumma 6 671 krooni, mis on metsarikkumiste puhul määratud keskmisest trahvist viis korda kõrgem.

Hoiatamistrahve oli 5% trahvitute koguarvust, kuna tegemist ei ole karistusega, on ka keskmine trahvisumma ja protsent trahvide kogusummast madalamad - vastavalt 200 krooni ja 0,8%. Hoiatamistrahvide hulk on suhteliselt suur, arvestades, et võimalus jätta inimene karistamata ning piirduda hoiatustrahviga avanes alles väärtemenetluse seadustiku ja karistusseadustiku jõustumisega alates 01.09.2002. a. Hoiatustrahvi rakendatakse vaid vähetähtsa väärteo korral ning selle suurus on füüsiliste isikute puhul 25 kuni 100 krooni ja juriidiliste isikute puhul 200 kuni 1000 krooni.

Võrreldes trahvitute arvu ja trahvisummasid viimase kolme aasta lõikes, on enim trahve tehtud just 2002. a - 4746 trahvi summas 4 337 349 krooni. 2001. a tegid keskkonnakaitseinspektorid 4597 trahvi kogusummas 3 220 475 krooni ning 2000. a olid nimetatud arvud vastavalt 3576 ning 2 412 292 krooni. Samuti on tõusnud keskmine trahvisumma ühe metsarikkumise eest. 2000. a oli see 675 krooni, 2001. a 701 krooni ning 2002. a tõusis see 913 kroonini.

Enamlevinud metsandusalased õiguserikkumised

Rääkides enamlevinud metsandusalastest õiguserikkumistest, tuleb nimetada raielankide lubatud suuruste ületamist, raiet kaitsealustes metsades, raielankide vahelise kauguse mittevastavust normaktidele, raiet puistus, mis pole raieküpsust saavutanud, puistu rinnaspindala ja täiuse alammääradest mitte kinnipidamist, metsa uuendamata jätmist.

Raie hilisemal avastamisel ebaseadusliku metsakasutuse korral on Keskkonnainspeksioonil kõige keerulisem ja muret tekitavam kindlaks teha, kuhu transporditud metsamaterjal üle anti. Materjali leidmine lõpplaost ning veendumine, milline materjal on legaalselt raiutud, milline mitte ja milliselt kinnistult üks või teine koorem pärit on, võtab väga palju aega ja vaeva ning tihti on võimatu soovitud informatsiooni avastada.

Tõsiseks probleemiks Keskkonnainspeksiooni ja raie (pahatahtliku) teostaja vahel on nn turberaie küsimus. Kui raiuja asub seisukohale, et kõik, mis seadusega otsesõnu keelatud pole, on lubatud ning ei arvesta metsamajandamise heade tavadega, on tulemus rohkem kui kurvapoolne. Peitudes turberaie taha, rikutakse metsa ning minetades turberaie kui metsa majandamise võtte peamised eesmärgid, raiutakse mets lihtsalt lagedaks.

Uus kauaoodatud metsaseadus ei likvideeri kindlasti ebaseaduslikke raieid, metsavargusi ja „musta“ materjali kokkuostu, kuid õiguserikkujate elu peab muutuma tunduvalt raskemaks ning nende tegude avastamine järelevalveasutustele lihtsamaks.

Kõigi nende rikkumiste, ebaseaduslike raiete ja keskkonnale tekitatud kahjude taustal on aga ka midagi sellist, mis metsa järelevalvega tegelevate inspektorite meele rõõmsaks teeb. Tõsiseid peremehi on metsale aastatega juurde tulnud - omanikke, kes enne raie alustamist metsa läbi käivad ja just väärtuslikumad puud kasvama jätta otsustavad, kes peale lageraiet metsa uuendamist ei unusta, kes kasvatavad metsa lastele ja lastelastele. Need peremehed lähevad metsa jõulukuuske tooma, seeni korjama või lihtsalt kevadisel hommikul pingeid maandama. Seistes keset OMA metsa ja hingates sügavalt sisse, tunnevad need inimesed, mis on tegelikult Eesti Metsa väärtus.

Kalakaitse

Tarvo Roose

Kalapüük on rannarahvale olnud elatusallikaks iidsetest aegadest saadik. Algelised ja vähese tootlikkusega püünised on aja jooksul täienenud, mis omakorda on viinud saakide kasvule ja seadnud kalavarud ohtu enamikus maailma veekogudes. Teaduse ja tehnika arenguga on ühelt poolt kaasnenud teadmine kalavalgu väärtuslikkusest inimtoiduna, teisalt aga on sattunud taas kalavarud tõsisesse ohtu, seda tänu püüniste ja laevade pidevale täiustamisele.

Eesti ei ole siin kahjuks erandiks.

Ebaseaduslikult püütud kala Vergi sadamas

Kasutatavate püüniste, püügi eesmärgi ja ka püütavate kalaliikide põhjal jagatakse kalapüüki ja –püüdjad laias laastus kaheks: harrastuspüüdjad ja kutselised kalamehed. Esimestele on kalapüük peamiselt hobiks, lõõgastumise ja vaba aja veetmise vahendiks, teistele elukutseks ja elatusallikaks. Nende kahe kategooria vahepeale jäävad nn piiratud püügiõiguse alusel kala püüdjad, kellele on antud õigus kasutada piiratud arvul kutselise kalapüügi vahendeid, kuid kelle põhisissetulek ei ole seotud enda püütud kalaga. “Piiratud püüdjad” võiks seega püügi eesmärgi järgi liigitada harrastuspüüdjate hulka. Viimaste hulka peab samuti kindlasti arvama vähipüüdjad.

Lähtuvalt püügi eesmärgist on erinev ka püügiviiside mõju kalavarudele ning keskkonnale laiemalt.

Järelevalve kalapüüki reguleerivate õigusaktide täitmise üle

Kalapüüki reguleerivate õigusaktide rikkumisi esineb kahjuks mõlema kategooria kalameeste puhul ning järelevalve kalapüüki reguleerivate õigusaktide täitmise üle on olnud aktuaalne pikka aega ja on seda jätkuvalt. Nagu paljude teiste looduskaitse valdkondade puhul, teeb kalapüügi alase järelevalve komplitseerituks tegevuse (püügi) hajutatuse ning sellega hõivatud inimeste suur arv.

Kalastuskaarte väljastati 2002. aastal kokku 37 156, mis iseloomustab piisavalt hästi harrastuskalastajate arvu Eestis. Kutselisi kalureid oli Eestis 2002. aastal ca 2500, piiratud püügiõiguse alusel kala püüdjaid 4000.

2002. aastal fikseeriti Eestis kokku 3442 kalapüüki reguleerivate õigusaktide rikkumist. Aasta varem fikseeriti samas valdkonnas rikkumisi 3464, 2000. aastal pea viiendiku võrra vähem – 2839. Vaadeldes sama näitajat veelgi varasemast ajast näeme, et fikseeritud rikkumiste arv on aasta - aastalt suurenenud, stabiliseerudes, nagu eelpool öeldud ca 3500 rikkumise juures 2001. ja 2002. aastal. Kahjuks ei saa siiski väita, et nimetatud arv peegeldab kõiki kalapüügi seonduvaid õiguserikkumisi, kuid annab siiski pildi eksimustest kõnealuses valdkonnas.

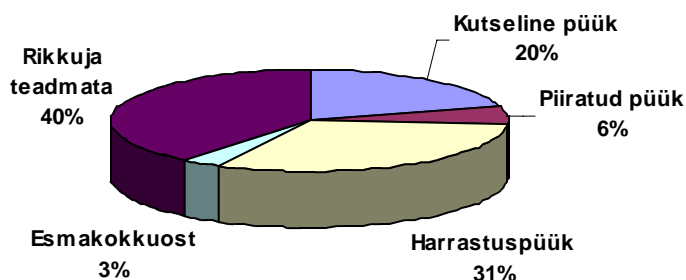
Eelkirjeldatud kasvutendentsi võib täheldada ka rikkumiste eest määratud karistuste puhul: 2000. aastal määrati 1702 haldustrahvi kogusummas 838 212 krooni, 2001. aastal 2181 trahvi summas 891 359 krooni ja 2002. aastal 2012 trahvi summas 1 130 505 krooni. Selgelt on näha karistuseks määratud trahvisummade suurenemine 2002. aastal, mille põhjuseks on ühelt poolt rangem suhtumine õiguserikkujaisse kui ka karistuseks määratavate trahvide piirsummade kasv.

Ebaseadusliku kalapüügi on viimasel kolmel aastal kalavarudele tekitatud kokku 3 164 200 krooni kahju, sellest kaks kolmandikku – 2 236 632 krooni 2002. aastal.

Rikkumiste analüüs

Enim rikkumisi panid 2002. aastal toime harrastuskalastajad, kellele määrati karistusi 1073 korral. 685 rikkumist avastati kutseliste kalapüüdjate, 223 piiratud kalapüügiõiguse alusel kala püüdvate inimeste ja 111 kala esmakokkuostjate kontrollimisel. 1350 juhul jäi rikkuja avastamata.

Rikkumised 2002

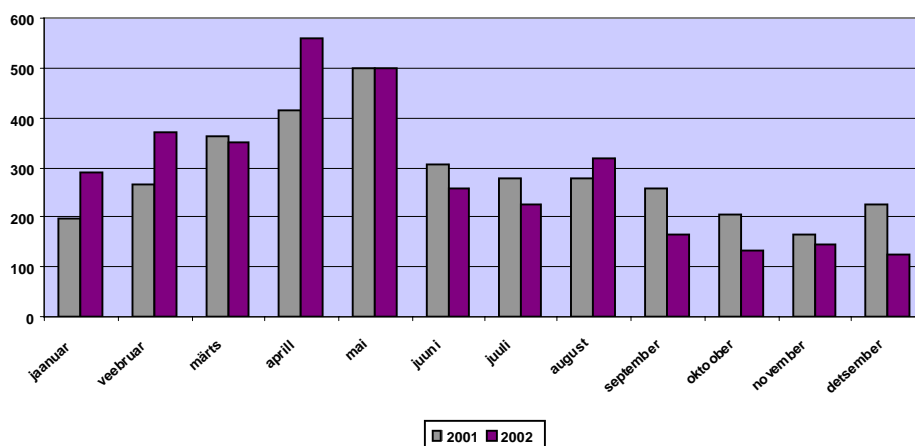
Kui harrastuskalastajate hulka arvata ka piiratud püügiõiguse alusel kala püüdjad, mida viimased püügi eesmärgi järgi ongi, kasvab harrastuspüüdjate osakaal veelgi. 40% kõigist 2002. aastal fikseeritud rikkumistest on rikkuja teadmata või selgitamisel. Sellised rikkumised on enamasti seotud ebaseaduslikult püügile asetatud püünistega, mis küll püügilt kõrvaldati, kuid mille omanikku ei ole õnnestunud kindlaks teha. Nagu näha, on selliste rikkumiste arv kahetsusväärsest kõrge ning probleem terav kõikjal Eestis. Probleemi tõsidust aitab ehk mõista asjaolu, et loata asetatakse püügile enamasti odavaid, Hiina päritoluga võrke, mis pahatihti vette jäävadki. Vees muutuvad need nn “tapjavõrkudeks”, jätkates kalade hävitamist pika aja jooksul. Võrkudesse nakkunud kala vajub mädanedes põhja, kiskudes kaasa ka püünise. Aja möödudes tõuseb püünis, saagist vabanenuna, taas pinnale ning jätkab püüki.

Harrastuspüügi rikkumiste põhiosa pannakse toime talvisel püügiperioodil Pärnu lähel ja Peipsi-Pihkva järvel, kus päevas viibib jääl kuni 6000 kalastajat. Levinumad rikkumised seal on kalastuskaardi puudumine, nõuetele mittevastava püügivahendi kasutamine ja alamõduliste kalade püük.

Vaadeldes rikkumiste jaotust kuude lõikes selgub, et ülejäänud aasta taustal tõusevad esile kevadkuud aprill ja mai. Samale ajale langeb paljudes Eestimaa veekogudes elavate kalaliikide kudeaeg, seega pannakse suur osa kalapüügiga seonduvatest rikkumistest toime ajal, mil kalavarud on kõige haavatavamad.

Rikkumiste suhteliselt vähene arv oktoobris-novembris on tingitud eelkõige heitlikest, kalapüügiks sobimatutest ilmadest, mis suuremal määral mõjutavad just harrastuspüügi intensiivsust.

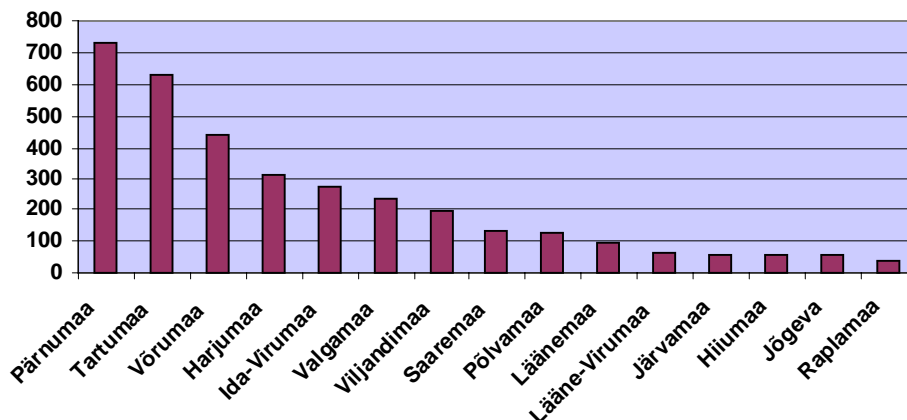
Rikkumised kuude lõikes

Kõige rohkem kalapüügiõiguste rikkumisi fikseeriti 2002. aastal Pärnumaal (729), kus määrati süütegude eest ka kõige rohkem karistusi (555). Rikkumiste arvult järgnesid Tartumaa (633), Võrumaa (440), Harjumaa (316), Ida-Virumaa (271) ja Valgamaa (234). Üle saja rikkumise pandi toime ka Viljandimaal, Saaremaal ja Põlvamaal. Pärnu maakonna ülekaal on seotud harrastuspüüdjate suure arvuga talveperioodil ja näitab veelkord sikutimeeste vähest seadusekuulekust.

Negatiivsest küljest tõusevad esile Peipsi-Pihkva järve äärsed maakonnad, kus rikkumiste hulk on ühest küljest, sarnaselt Pärnumaaga, seletatav harrastuspüüdjate suure hulgaga jääkatte perioodil, kuid teisalt tingitud sotsiaalmajanduslikust olukorrast järveäärsetes asumites ja asustuse tihedusest seal. Järgnev joonis iseloomustab rikkumiste jaotumist erinevate alamvaldkondade vahel.

Rikkumised maakonniti

Peipsi, Lämmi- ja Pihkva järved paistavad silma püügilt kõrvaldatud selgusetu püügivahendite suure arvu poolest. 70% kõigist rikkumistest, mille puhul süüdlane jääb teadmata (selgusetu kuuluvusega püünised), pannakse toime piirijärvel.

Kõigist kalapüüki reguleerivate õigusaktide rikkumiste eest määratud trahvidest vormistati 1923 füüsilistele isikutele ja 14 juriidilistele isikutele. Trahvisummad olid vastavalt 1 087 730 ja 27 900 krooni. Lisaks rahatrahvidele määrati, vastavalt 1. septembrist 2002 jõustunud muudatustele menetlusprotsessis, 75 hoiatustrahvi kokku 14 875 krooni eest. Kahel juhul karistati rikkujat kriminaalkorras.

2002. aastal Eestis kokku fikseeritud 3442 kalapüügiga seonduvast õiguserikkumisest tuvastasid 3433 Keskkonnainspektiooni inspektorid, 8 juhul olid vormistajaiks vallavalitsused ning ühel juhul politsei (kriminaalasi varudele tekitatud kahjuga 441 150 krooni). Politsei osatähtsust kalakaitstes ei maksa siiski alatähtsustada – sagedased on politseinike ja keskkonnakaitseinspektorite ühisreidid, mille positiivsete tulemuste hindamisel ei saa lähtuda ainult vormistatud rikkumiste arvust.

Lisaks eelnimetatuile on kalapüüki reguleerivate õigusaktide rikkumiste kohtuväliseks menetlejaks ka Piirivalveamet, kellega Keskkonnainspektioonil on tihe koostöö järelevalvel merel ja piiriveekogudel.

Jahindusalane järelevalve

Mait Tint

Kui jahiulukeid oleks lõpmata arvul ja nende juurdekasv ületaks suremust, puuduks vajadus ulukitele jahi piiramiseks. Paraku on aga ulukite arv Eestis piiratud ja nende säilimine on võimalik vaid olukorras, kus jahiulukeid kasutatakse juurdekasvust vähem. Inimese kasuahnuse ohjeldamiseks ja jahiulukite kaitseks ning mõistlikuks kasutamiseks ongi kehtestatud jahiseadus ja jahieeskiri, mis kehtestab korra jahiulukite kaitseks ja kasutamiseks ning reeglistiku jahipidamiseks. Vastavalt keskkonnajärelevalve seadusele on Keskkonnainspeksioon Keskkonnaministeeriumi süsteemis ainus asutus, kes teostab jahijärelevalvet. Jahijärelevalve õigus on õigusaktidega antud ka politseile ning kohalikele omavalitsustele. Praktikast on aga politsei ning omavalitsuste osa järelevalvel, võrrelduna Keskkonnainspeksiooniga, väike. Jahipidamise nõuete järgimist kontrollis 2002. aastal Harjumaal Kuusalu Vallavalitsus, kuid see on siiski pigem erand kui reegel.

Keskkonnainspeksioonis on jahijärelevalvet teostavate inspektorite arv olnud aastati erinev. Aastal 2000, mil Keskkonnainspeksioon reorganiseerus, tegeles jahijärelevalvega 22 inspektorit. Alates 2001. aastast on jahijärelevalvega tegelevaid inspektoreid olnud enam – 46, kuid mitte ühelgi inspektoril pole olnud see ainus kontrollitav valdkond ning inspektorid teevad seda tööd muude järelevalve liikide kõrval. Jahijärelevalve pole kuulunud inspeksiooni tähtsaimate järelevalve prioriteetide hulka. Levinuimad ühitatud järelevalve valdkonnad, mille seas inspektorid jahialast kontrolli teevad on mets, jaht ning kala, mõnes Keskkonnainspeksiooni piirkondlikus osakonnas lisaks veel veekaitse, klassikaline looduskaitse või mõni muu valdkond.

Jahialased rikkumised, nende jaotus

Analüüsidest õiguserikkumisi jahivaldkonnas tuleb kohe öelda, et nende osakaal üldisest keskkonnaalastest rikkumistest koguarvust on moodustanud erinevaid aastail 3-7%. Määravat osa õiguserikkumiste avastamisel on etendanud keskkonnakaitseinspektorite aktiivsus jahipidamise nõuete täitmise kontrollimisel. Aastal 2000, mil inspeksioonis olid suured organisatsioonilised ümberkorraldused, oli inspektoreid vähe ning valdavalt tehti järelevalvet seaduspärase jahipidamise üle. Kontrolliti jahti pidavaid isikuid ja nende jahidokumente, samuti jahipidamisnõuete järgimist ning jahipidamisvahendeid ja kütitud ulukite vastavust loal märgitule. 2001. aastal kontrolliti eelnevale lisaks jahiseltse ning ulukiküttimise lubade õigeaegset tagastamist. Et üsna paljud jahimehed polnud seda tähtaegselt (10 päeva jooksul peale suuruluki surmamist, haavatud suuruluki mitteleimist või jahiloa kehtivusaja lõppemist) teinud, siis karistasid inspektorid neid halduskorras rahatrahviga ja nõnda suurenes 2001. aastal kõnesolevas valdkonnas rikkumiste koguarv peaaegu kolm korda võrreldes aastaga 2000.

Analüüsidest jahialaste õiguserikkumiste sisu, on valdavaks rikkumiseks jahti pidavate isikute poolt jahieeskirja nõuete vastu eksimine, mis peamiselt seisneb järgmises:

- jahipäeva ajal pole avatud ulukiküttimise luba;
- jahi lõppedes või suuruluki tabamisel või haavamisel pole jahiluba õigeaegselt

- suletud või sellele haavamise kohta märkust tehtud;
- ühisjahil ei kanta ohutuse tagamiseks seljas nõutavat punast või oranži pealiskuube või vesti;
- ollakse kogunemiskohas või autos laetud jahirelvaga jne.

Salaküti poolt surmatud metssiga

Otseseks salaküttimiseks saab lugeda juhtumeid, kus jahiuluk on ilma jahiloata ning enamasti ka jahipidamisõiguseta surmatud ja salakütt inspektorite poolt tabatud. Selliseid õiguserikkumisi on vaadeldaval perioodil 10-55 korral aastas. Paratamatult jääb osa salakütte tabamata, kuid nagu nähtub allpool toodud tabelist on selliste juhtumite arv jäänud aastati vähemaks. See asjaolu viitab inspektorite oskuste ja kompetentsuse tõusule.

Jahirikkumised on peamiselt väärted

Enamik jahieeskirja rikkumisi on väärted. Põhjus peitub asjaolus, et jahiuluki ebaseadusliku surmamise eest ette nähtud kahjutasu hüvitise määr on suhteliselt väike ja seetõttu ei tekitata jahiuluki surmamisega keskkonnale olulist kahju, mis oleks kriminaalasja alustamise eelduseks. Praegu põhjustab sellise kahju vaid ebaseaduslik tiine suuruluki surmamine või enam kui kahe põdra, karu, ilvese või punahirve küttimine. Tulenevalt eelpooltoodust on kriminaalajade arv suhteliselt väike – 2 kuni 5 asja aastas.

Jahieeskirja rikkumised, määratud trahvid, kuriteod ja keskkonnakahju aastatel 2000-2002

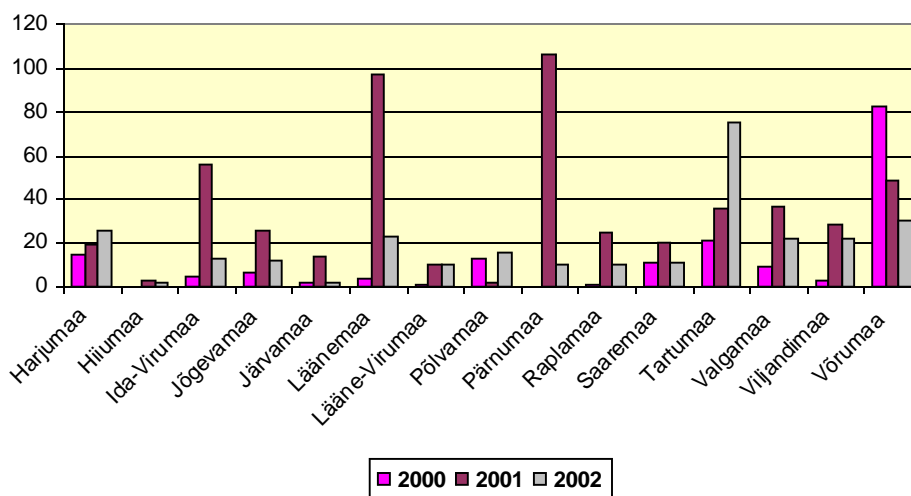
Aasta	Rikkumiste arv				Trahvid		Kuriteod		Keskkonnakahju	
	rikkumiste üldarv	süüdlane teadmata	jahipidamine ilma loata	kohustuslike nõuete täitmata jätmine	trahvitud isikute arv	trahvi-summa kroonides	algatatud kriminaal-asju	kriminaalvastutusele võetud isikute arv	keskkonnakahjuga asjade arv	keskkonnakahju suurus kroonides
2000	173	45	10	103	117	47570	2	0	16	117 200
2001	530	54	50	432	377	136729	5	0	61	434 709
2002	284	18	55	211	229	132416	4	3	48	411 000

Jahiuluki ebaseadusliku surmamisega keskkonnale tekitatud kahju arvutavad inspektorid välja iga rikkumise korral, sõltumata sellest, kas kahju tekitaja on teada või mitte. Seetõttu märgib esitatud keskkonnakahju teoreetilist kahju suurust, mis ebaseadusliku jahipidamisega keskkonnale tekitati. Kuna kõiki salaküttimise juhtumeid ei õnnestu mitmesugustel põhjustel lahendada ja süüdlast ei tabata, siis on realselt võimalik tekitatud keskkonnakahju sisse nõuda vaid tabatud salaküttidelt.

Jahirikkumised maakonniti

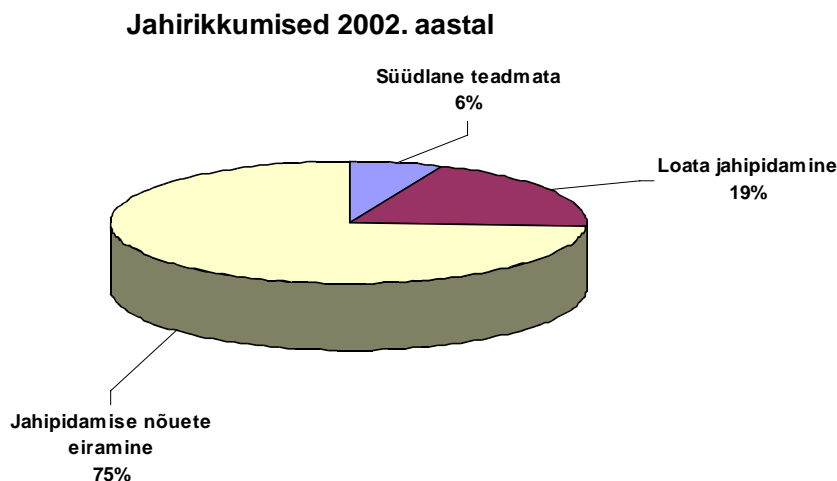
Vaadates jahialaste õiguserikkumiste jaotust maakonniti, nähtub, et kui 2000. aastal mõnes maakonnas rikkumisi ei avastatud (Pärnumaa), siis järgnevatel aastatel on selles valdkonnas järelevalve hakanud ühtlustuma ja toimima kõikides maakondades. Keskmisest enam on aga inspektorid avastanud jahirikkumisi Võru-, Tartu-, Lääne- ja Harjumaal. Suhteliselt harva tabatakse jahieeskirja rikkujaid aga Hiiu- ja Järvamaal.

Jahialaste rikkumiste jaotus maakonniti

Jahirikkumised 2002. aastal

Vaadates 2002. aasta jahialase järelevalve statistilisi tulemusi, nähtub, et aasta jooksul avastasid inspektorid kokku 284 õiguserikkumist, millest suurim osa oli jahieeskirja kohustuslike nõuete eiramine jahimeeste poolt (211 korral, ehk 75% rikkumiste koguarvust). Ulukiküttimise loata jahipidamist avastati 55 korral (19% rikkumiste koguarvust) ning 18 (6%) juhul jäi õiguserikkuja tuvastamata.

Enim tuvastati rikkumisi Tartumaal (75), vähim aga Järva- ja Hiiumaal (kummaski maakonnas aasta jooksul vaid 2). Tartumaa suhteliselt suurest rikkumiste arvust lõviosa moodustas jahimeeste poolt ulukiküttimise loa nõutust hilisem tagastamine loa väljaandjale. Sarnane rikkumiste struktuur oli ka paljudes teistes maakondades, kus samuti rikkumiste enamiku moodustas jahiloa nõutust hilisem tagastamine või tagastamata jätmine. Samas näitab inspektorite kogemus, et kui ühel aastal jahilubade mitteõigeaegse tagastamise eest jahimehi arvukalt karistati maakonnas, siis järgmisel aastal sellist rikkumist esines oluliselt vähem.

Teisi jahieeskirja nõuete rikkumisi esines kõigis maakondades suhteliselt vähe. Loata jahipidamist esines enam Valga-, Viljandi- ja Ida-Virumaal. Samas oli selliste juhtumite absoluutarv suhteliselt väike, mis näitab, et salaküttidel on raske tegutseda. Võib kergesti vahele jääda. Salaküttimist piirab oluliselt ka viimastel aastatel jahiseltside poolt tõhustunud omakontroll. Jahiseltsi liikmed ise hoiavad oma jahimaadel toimuval silma peal ning ei luba võõraid oma maal tegutseda, vaid teavitavad sellest koheselt keskkonnakaitseinspektoreid, kes rikkujad vastutusele võtavad.

Jahialased õigusrikkumised 2002. aastal.

	Rikkumised	Trahvid	Kuriteod	Keskkonnakahju
--	------------	---------	----------	----------------

Maakond	Rikkumiste arv	Süüdlane teadmata	Loata jaht	Kohustuslike nõuete täitmata jätmine	Trahvite arv	Summa kokku kr	Algatatud krim. asju	Vastutusele võetud isikute arv	Keskonna-kahjuga asjade arv	Keskonna-kahju suurus kr
Harjumaa	26	1	3	22	23	16 460	2	0	2	12 000
Hiiumaa	2	0	0	2	2	120	0	0	0	0
Ida-Virumaa	13	3	7	3	4	4 190	0	0	7	51 000
Jõgevamaa	12	0	1	11	12	7 700	0	0	1	3 000
Järvamaa	2	2	0	0	0	0	0	0	1	15 000
Läänemaa	23	3	3	17	21	22 740	0	0	5	33 000
Lääne-Virumaa	10	0	4	6	10	4 980	0	0	2	12 000
Põlvamaa	16	1	4	11	8	1 726	0	0	1	9 000
Pärnumaa	10	2	3	5	7	9 300	2	3	3	147 000
Raplamaa	10	0	3	7	9	13 920	0	0	1	3 000
Saaremaa	11	0	3	8	11	11 760	0	0	1	3 000
Tartumaa	75	2	1	72	73	9 200	0	0	3	15 000
Valgamaa	22	0	10	12	11	4 580	0	0	10	66 000
Viljandimaa	22	0	9	13	19	19 840	0	0	2	4 500
Võrumaa	30	4	4	22	19	5 880	0	0	9	37 500
Kokku	284	18	55	211	229	132 416	4	3	48	411 000

Rikkujatele 2002. aastal jahinõuete eiramise eest määratud rahatrahvid olid maakonniti erinevad. Trahvi määramisel arvestasid inspektorid rikkuja isikut ja majanduslikku seisu ning maksuvõimet. Näiteks Valga- ja Võrumaal, kus elanikkonna töötusest tingituna oli maksuvõime madalam, karistasid inspektorid rikkujaid keskmiselt väikesema trahviga kui Harjumaal, kus rahva maksuvõime on suurem. Üldse trahvisid inspektorid 2002. aastal rikkujaid 229 korral ja määratud trahvide kogusumma oli kokku 132 416 krooni. Kõige enam määrati trahve Tartumaal (72 korral), suurim trahvide kogusumma määrati aga Läänemaal – 22 740 krooni. Järvamaal ei trahvitud jahinõuete rikkumise eest kedagi, sest rikkujaid ei tabatud.

Väärteod, mille eest rahatrahve määrati olid:

- jahiloa täitmise ja tagastamise nõuete rikkumine,
- ühisjahil osalejatel ohutusvesti mittekandmine,
- ühisjahi kogunemiskohas laetud jahirelvaga viibimine,
- autos laetud jahirelva hoidmine,
- jahipidamise käigus jahiloal märgitud jahipiirkonnast väljumine ilma selle kohta jahiloale märkust tegemata,
- koera jahimaal hulkuda laskmine jt.

Jahiloata jahipidamist esines enam Valga-, Viljandi-, ja Ida-Virumaal. Kuritegusid pandi toime 2002. aastal jahipidamise alal kokku 4 korral, sellest 2 korral Harju- ja 2 Pärnumaal. Kolm isikut võeti ebaseadusliku jahipidamise eest kriminaalvastutusele.

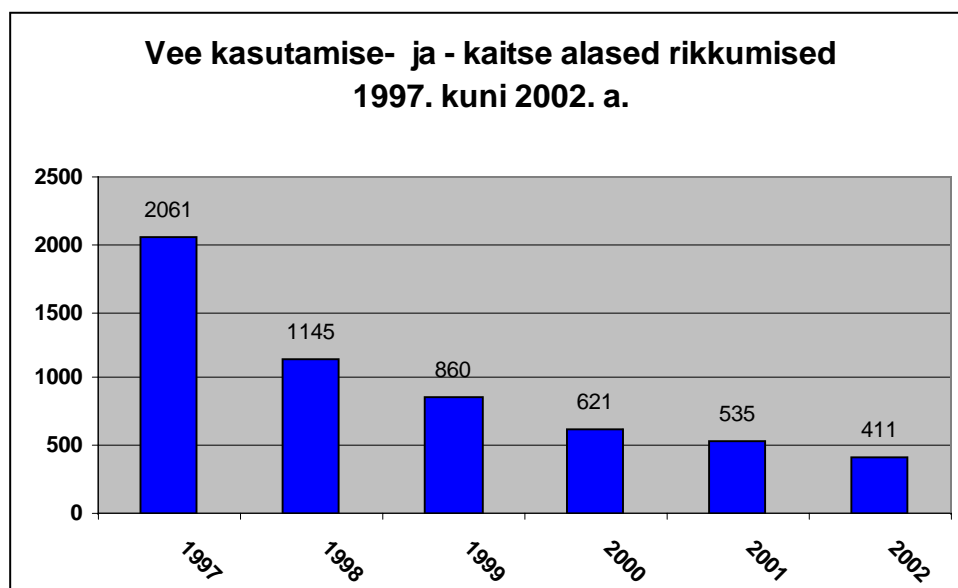
2002. aastal sooritati kokku 48 jahiõiguserikkumist, mille käigus surmati jahiuluk ning millega tekitati keskkonnale kahju. Kokku tekitati ebaseadusliku jahiulukite surmamisega kahju 411 000 krooni. Enim selliseid keskkonnakahjuga ebaseaduslikke jahipidamise juhtumeid oli Valgemaal (10), kuid keskkonnale tekitati ebaseadusliku jahiulukite surmamisega kõige suuremat kahju Pärnumaal (147 000 krooni).

Eelöeldut kokku võttes võib öelda, et jahijärelevalve on muutunud üha tõhusamaks. Kuna keskkonnakaitseinspektorite tehniline varustatus ja erialased oskused on aasta-aastalt paranenud, siis süsteemne kontroll jahimaadel toimuva üle suureneb tulevikus veelgi.

Veekaitse

Aare Sirendi

Veekaitse ja –kasutamise alaste rikkumiste statistika aastatel 1997-2002 näitab, et sellealaste fikseeritud rikkumiste arv on pidevalt vähenenud. Sellest võiks teha järelduse, et olukord selles valdkonnas on oluliselt paranenud, kuid tegelikult peab analüüsima nende numbrite tagamaid veidi põhjalikumalt.

Aastatel 1997-1999 tegelesid veekaitsealase järelevalvega maakondade keskkonnateenistused, kes olid ühtlasi ka lubade väljastajad. Aruannetes kajastati rikkumistena ka kõik juhtumid, kus ettevõttele saadeti märgukiri selle kohta, et on vajalik tulla luba taotlema. Enamikel juhtudel õiguserikkumise materjale ei vormistatud ja tagantjärele pole võimalik öelda, kas sellealased rikkumised ka tegelikult aset leidsid. Alates 2000. aastast, kui veekaitsealane järelevalvetöö muutus täielikult Keskkonnainspeksiooni kohustuseks, rakendatakse enamike rikkumiste avastamisel sanktsioone ja kõik asjaolud fikseeritakse õiguserikkumise materjalides.

2002. aastal tuvastati kokku 411 veekaitse valdkonda kuuluvat õiguserikkumist, millest 368 tuvastas Keskkonnainspeksioon (89,5 % koguarvust), 31 seadusesätete eiramist fikseeriti vallavalitsuste (7,5 %) ja 12 linnavalitsuste (2,9 %) poolt.

Väärteomenetluses trahviti selles valdkonnas kokku 230 isikut, kellest juriidilisi isikuid oli 45 (~20 % trahvitute koguarvust). Hoiatustrahve määrati 25-l korral kogusummas 6 640 krooni. Seega kõigest rikkumistest lõppes 62-l protsendil juhtudest menetlus trahviga. 2002. aastal trahviti selles valdkonnas füüsilisi isikuid kogusummas 191 730 krooni ja juriidilisi isikuid kogusummas 211 500 krooni. Summad ei ole iseenesest küll suured, kuid tuleb arvestada, et paljudel juhtudel tuleb rikkujal tasuda lisaks veel saastetasu kõrgendatud määra järgi ning maksta ka menetluskulud (ekspertiiside ja analüüside tellimine). Suurim määratud

veekaitsealane trahv viimastel aastatel oli 100 000 krooni tanker Alambra poolt tekitatud merereostuse eest, millele lisandus veel saastetasu nõue 45 miljonit krooni.

Keskkonnainspeksioon määras veekaitse valdkonnas kokku 250 trahvi kogusummas 409 350 krooni, mis keskmiseks trahvisummaks annab 1 637,4 krooni. Linnavalitsused määrasid trahve 5-l korral kogusummas 520 krooni (keskmine 104 krooni) ning vallavalitsused trahve ei teinud. Veekaitse rikkumiste puhul määratud keskmine trahvisumma on 1 607,3 krooni, mis on tunduvalt kõrgem kui kõigi valdkondade keskmine trahvisumma (913,89 krooni).

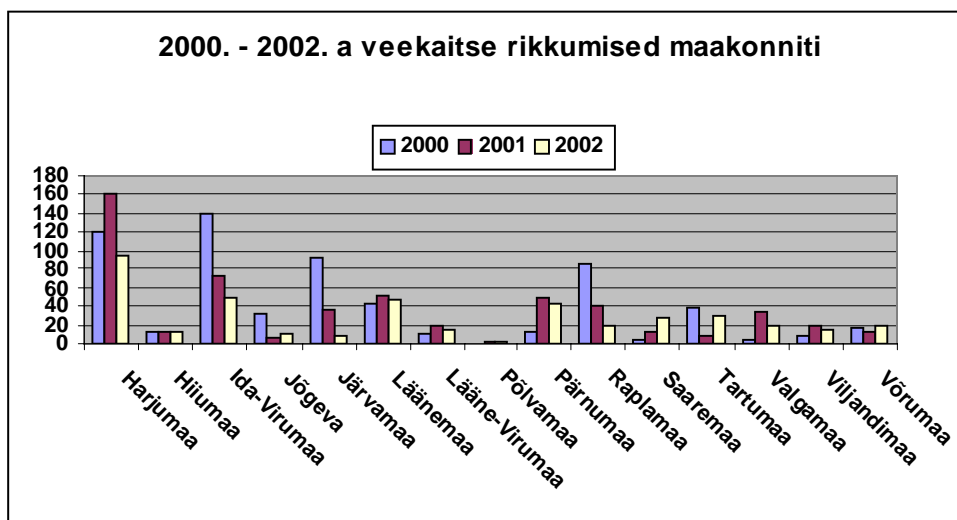
Vee reostus naftaproduktidega

2002. aastal karistati rahatrahviga kokku 236 juriidilist isikut, neist veekaitse valdkonnas 45, mis moodustab peaaegu ühe viiendiku. Kui juriidilistele isikutele määratud keskmine trahvisumma oli 5 712,2 krooni, siis veekaitsealane keskmine oli 4 700 krooni. Suuremaid keskmiseid trahvisummasid määrati maapõuekaitse (7 870 krooni), jäätmekäitlus (7 588 krooni), metsakaitse (6 671 krooni) nõuete eiramise eest. Enam kui veekaitstes karistati juriidilisi isikuid jäätmekäitlusnõuete rikkumise eest (61-l korral).

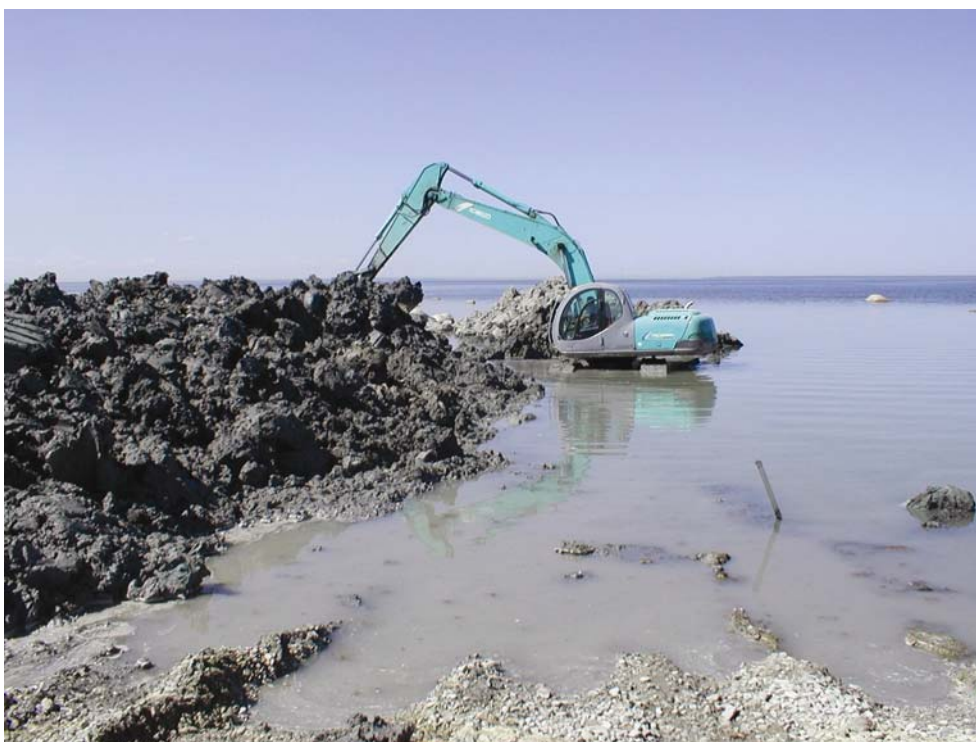
Veekaitse valdkonnas koostati 2002. aastal kokku 142 ettekirjutust, millest 127 tehti Keskkonnainspeksiooni keskkonnakaitseinspektorite, 12 vallavalitsuste ja 3 linnavalitsuste poolt.

Maakondade löikes veekaitse ja –kasutamise alaste rikkumiste analüüs näitab, et 2002. aastal oli kõige rohkem (95) sellealaseid rikkumisi Harju maakonnas

(sealhulgas Tallinna linn). Järgnesid Ida-Virumaa 48 ja Läänemaa 46 rikkumisega. Kõige vähem veekaitse nõuete rikkumisi avastati Põlvamaal.

Kui eelmistel aastatel on rikkumiste puhul olnud tegemist loata tegevusega, siis tänu keskkonnakaitseinspektorite tõhusale tööle omab enamuse veekasutajaid praeguseks vee erikasutusluba, kus sätestatakse vee kasutamise tingimused. Viimased ongi need, mida peamiselt täna rikutakse. Samas on viimastel aastatel suuresti täienenud ka veekaitsealane seadusandlus. Veeseaduse alusel on välja antud rida Vabariigi Valitsuse ja keskkonnaministri määrusi, mis omakorda on võimaldanud kehtestada üha täpsemaid nõudeid veekasutajatele ning nõuda nende täitmist.

Ebaseaduslikud kaevatööd meres

Jäätmekäitlus

Silva Prihodko

Jäätmeseadus sätestab üldnõuded jäätmete tekke ning neist tuleneva tervise- ja keskkonnaohu vältimiseks ning jäätmehoolduse korralduse jäätmete ohtlikkuse ja koguse vähendamiseks, samuti vastutuse kehtestatud nõuete rikkumise korral. Ehitus- ja lammutusjäätmete teke on otseses seoses ettevõtluse arengu ja investeeringutega. Regiooniti on selles osas valdavavad suuremates linnades ja nende tagamaadel tekkivad jäätmed. Osa ehitusjäätmetest ladestatakse illegaalselt prügilatesse, veetakse tühermaale, metsa või kallutatakse esimeses vedajale sobivas kohas maha.

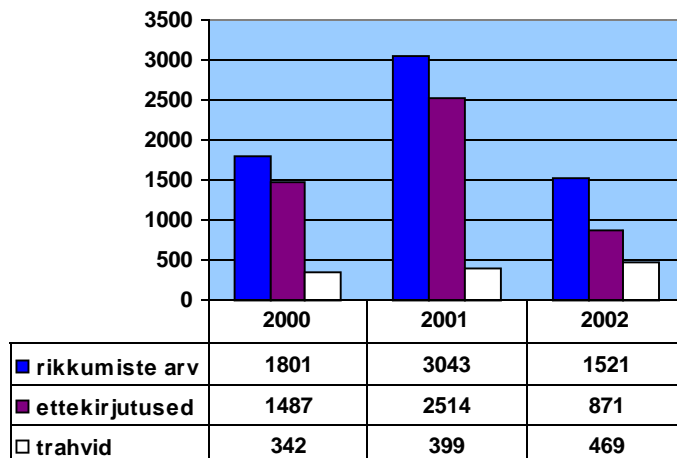
Jäätmealased õiguserikkumised

Jäätmelase järelevalvetööga tegeles 2000. aastal (ajal mil Keskkonnainspeksioon reorganiseerus) 43 inspektorit, kes tegid enamasti ka muud keskkonnaalast järelevalvetööd. Sellel aastal tuvastati 1801 jäätmealast õiguserikkumist, mis moodustas 21 % kõigist õiguserikkumistest. Tehti 1487 ettekirjutust, 60 tegevuse peatamist, 342 halduskaristust, registreeriti 1 keskkonnakahjuga õiguserikkumine. Jäätmeseaduse nõuete rikkumise eest oli 2000. a ette nähtud ainult halduskaristus, puudus kriminaalvastutus.

2001. aastal oli jäätmelase järelevalvetööga tegelevaid inspektoreid vähem – 29. Tuvastati 3043 jäätmealast õiguserikkumist ehk 28 % kõigist avastatud õiguserikkumistest, tehti 2514 ettekirjutust, 27 tegevuse peatamist, määrati 399 halduskaristust, 1 isik võeti kriminaalvastutusele.

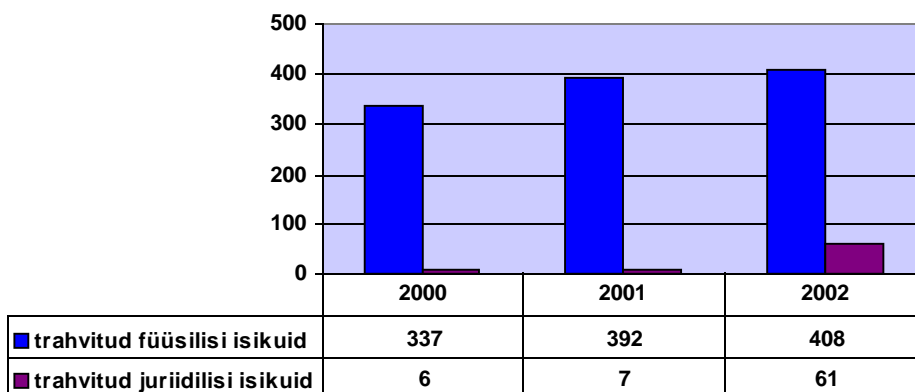
2002. aastal registreeriti 1521 jäätmealast õiguserikkumist ehk 12 % kõigist tuvastatud õiguserikkumistest. Tehti 871 ettekirjutust, tegevus peatati 28 korral, määrati 55 hoiatustrahvi, 469 korral karistati rahatrahviga väärteo eest (sealhulgas 61 juriidilist isikut), 2 korral alustati kuriteoasja ning tuvastati ja menetleti 1 keskkonnakahjuga rikkumine.

Aasta	Rikku- -miste üldarv	Ette- kirjutu- -sed	Trahvid		Kriminaalasjad		Keskkonnakahju	
			Trahvitud isikute arv	Trahvi- summa kroonides	Alus- tatud asjade arv	Võetud vastutu- sele	Asjade arv	Kahju- summa
2000	1801	1487	343	289 869	0	0	1	900
2001	3043	2514	399	297 671	1	1	0	0
2002	1521	871	469	738 030	2	0	1	80 000

Avastatud rikkumiste ja määratud karistuste arv aastate lõikes

Trahvitud juriidiliste isikute arv tõusis 2002. aastal järsult seoses Karistusseadustiku jõustumisega alates 01.09.2002. a, kui kohtuväliste menetlejatele anti juriidiliste isikute poolt toime pandud väärtegu menetlemise õigus. Seni tuli kõik koostatud haldusõiguse rikkumise protokollid edastada kohtule, mis nõudis palju aega ja lahendusi tuli väga pikalt oodata.

Määratud karistuste arv aastate lõikes

Õiguserikkumiste ruumiline jaotus

Jäätmealaseid õiguserikkumisi on tuvastatud rohkem tiheasustusaladel, linnade ning suvilapiirkondade lähiümbruses, kus pole sugugi haruldased omavolilised jäätmeladestuspaiad. Enamasti sokutatakse jäätmeid metsaalustesse või tühermaadele. Üheks suuremaks keskkonnaprobleemiks on kujunenud nn omavolilised prügilad, mis reeglina sisaldavad ka ohtlikke jäätmeid ning on seega otseseks ohuks põhjaveele.

Juhul kui jäätmete keskkonda viijat – reostuse tekitajat ei ole võimalik kindlaks teha, lasub reostuse likvideerimise kohustus jäätmeseaduse § 49 lg 4 kohaselt maaomanikul. Eramaad el on maaomanikud võimalusel tõkestanud sissepääsu oma kinnisasjale, et ennetada neid kulutusi, kuid suureks probleemiks on kujunenud riigimaade risustamine.

Jäätmete ebaseaduslikku keskkonda viimist võimaldab jäätmeveo korraldamatus. Vastavalt jäätmeseaduse §-le 21 peavad kõigis omavalitsustes olema kehtestatud jäätmehoolduseeskirjad, mis sätestavad jäätmete kogumise, veo, hoidmise, taaskasutamise ja kõrvaldamise korralduse ning nende tegevustega seotud tehnilised nõuded. Kohalikud omavalitsused on küll tulenevalt jäätmeseaduse nõudest kehtestanud jäätmehoolduseeskirjad oma haldusterritooriumitel, kuid tegelik jäätmeveo korraldus on sageli tegemata. Korraldatud olmejäätmeveoga ei ole haaratud suur osa väikeelamuid ja enamus suvilapiirkondi ning jäätmeveo korraldamatuse tagajärjed ilmnevad risustatud metsaalustes. Kuna arvestuslikult tekib iga elaniku kohta umbes üks kilo jäätmeid ööpäevas, siis ei nõua just eriti elavat kujutlusvõimet ära arvata, mis nendega juhtub piirkondades, kus puudub jäätmeveo korraldus.

Õiguserikkumiste analüüs

Jäätmeseaduse nõuete rikkumiste eest on ette nähtud füüsilise isiku ja juriidilise isiku vastutus ning õiguserikkumised on käsitletavad nii väärtegudena kui kuritegudena. Jäätmeseaduse § 49¹ lg 1 sätestab füüsilise isiku ning lg 2 juriidilise isiku vastutuse jäätmete tekke vältimise või jäätmehoolduse nõuete rikkumise eest, rahatrahvid on vastavalt kuni 200 trahviühikut või kuni 20 tuhat krooni. Valdav enamus menetletud jäätmealaseid õiguserikkumisi on toime pandud füüsiliste isikute poolt ja kvalifitseeritud selle paragrahvi järgi.

Jäätmealase arvestuse või aruande nõude eiramine on käsitletav väärteona. Karistusseadustiku § 366 kohaselt karistatakse selle nõude eiramise eest füüsilist isikut rahatrahviga kuni 100 trahviühikut või arestiga, juriidilist isikut rahatrahviga kuni 30 tuhat krooni. Väärtegudena on käsitletavad veel keskkonnaohtlikele toodetele kehtestatud keelu-, piirangu või eritingimuse rikkumised ja jäätmete riikidevahelise veo nõuete rikkumised.

Jäätmealased kuriteod:

1. Karistusseadustiku § 363 kohaselt looduskasutus- või saasteloata tegutsemine eest, kui see luba on nõutav, samuti loanõuete rikkumine;
2. Karistusseadustiku § 364 lg 1 – aine, energia või jäätmete ebaseaduslik keskkonda viimine;
3. Karistusseadustiku § 365 aine, energia või jäätmete ebaseaduslik keskkonda viimine ettevaatamatusest, kui sellega on tekitatud keskkonnale suur kahju.

Keskmine trahvisumma

Aasta-aastalt on suurenenud keskmine karistus jäätmeseaduse nõuete rikkumise eest, mis on tingitud eelkõige trahvimäärade tõusust ja seadusandluse karmimaks muutumisest. 2000. a määrati kokku 343 trahvi ning keskmine trahvisumma oli 845 krooni.

2001. a oli trahve 344, keskmine trahvisumma 1 275 krooni.

2002. a oli trahvide arv 427, keskmine trahvisumma 1574 krooni, samas tehti ka 50 hoiatustrahvi, mille keskmine trahvisumma oli 262 krooni.

Karistuste suurus erineb piirkonniti, suuremad karistused on määratud linnades. Samuti on juriidiliste isikute karistused suuremad füüsiliste isikute karistustest. Erandiks on juriidiliste isikute karistamine jäätmealase aruandluse nõude eiramise eest, kus karistused on olnud suhteliselt väikesed.

Eri asutuste roll jäätmealases järelevalves ja õiguserikkumiste menetlemises

Jäätmeseaduse § 47 sätestab järelevalve kohustuse jäätmeseaduse nõuete täitmise üle, mis toimub keskkonnajärelevalve seadusega sätestatud korras. Sama paragrahvi kohaselt on Keskkonnainspeksioon ja valla- või linnavalitsus kohustatud kontrollima jäätmeluba omavate isikute jäätmeloaga määratud tingimuste täitmist vähemalt üks kord aastas. Vastavalt keskkonnajärelevalve seadusele teostavad keskkonnajärelevalvet Keskkonnainspeksioon kui riigiasutus kogu riigi territooriumil ja kohalik omavalitsus oma haldusterritooriumil.

Jäätmeseaduse § 30 kohaselt on jäätmeluba nõutav jäätmete kõrvaldamiseks, jäätmete taaskasutamiseks, ohtlike jäätmete kogumiseks ja veoks ning tavajäätmete veoks teenustööna. Lisaks on Vabariigi Valitsuse määrusega kinnitatud jäätmete tekitamiseks jäätmeluba vajavate, jäätmekäitluse ja keskkonnakaitse seisukohalt oluliste tegevusvaldkondade täpsustav loetelu. Kõik jäätmeluba omavad isikud on kohustatud pidama regulaarset arvestust oma tegevuses tekkinud jäätmete koguste ja liikide kohta.

Vastutuse jäätmeseaduse nõuete rikkumise eest sätestab jäätmeseaduse § 49¹ – 49³ ja Karistusseadustiku üldosa.

2002. aastal Keskkonnainspeksiooni poolt:

- avastati 648 rikkumist, ehk ~43% kõigist jäätmealastest õiguserikkumistest;
- tehti 205 ettekirjutust, mis on ~24 % jäätmealastest ettekirjutustest;
- määrati 50 hoiatustrahvi, mis moodustas 91 % hoiatustrahvide üldarvust (keskmine trahvisumma 262 krooni);
- trahviti 367 füüsilist isikut, mis moodustas 90 % füüsilistele isikutele

määratud

- trahvidest (keskmine trahvisumma 718 krooni);
- juriidilisi isikuid trahviti väärteomenetluses 60 korral, mis oli 98 % jäätmekäitlusnõuete rikkumise eest juriidilistele isikutele määratud trahvidest (keskmine trahvisumma 7 711 krooni);
- alustati 2 kriminaalasja.

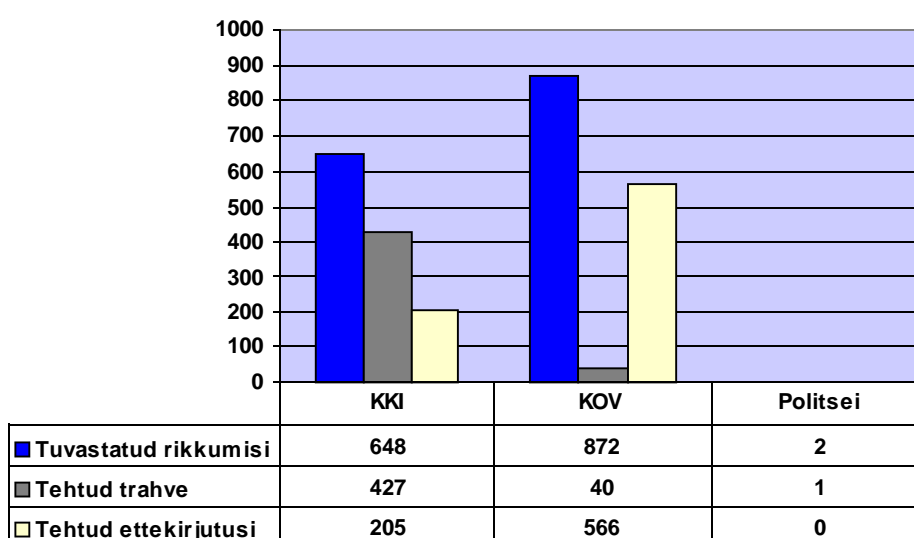
Kohalike omavalitsuste poolt tuvastati 2002. aastal:

- 872 (linnades – 621 ja valdades – 251) rikkumist ehk ~57 %;
- tehti 566 (linnades – 496, valdades – 170) ettekirjutust ehk 65 % üldarvust;
- 5 hoiatustrahvi ehk 9 % üldarvust, suurusega keskmiselt 180 krooni;
- trahvitud füüsilisi isikuid oli 40 (linnades - 36 ja valdades - 4) ehk ~10 % üldarvust, keskmine trahvisumma oli 283 krooni.

Politseiprefektuuri poolt tuvastati 2002. aastal:

- 2 jäätmeseaduse nõuete rikkumist ehk ~ 0,1 % üldarvust;
- trahviti ühte füüsilist isikut (400 kr), mis moodustas ~0,2% trahvitute üldarvust.

Eri asutuste osa 2002. aastal tehtud jäätmealases järelevalvetöös iseloomustab järgmine diagramm:

Jäätmealane järelevalve asutuste lõikes

Jäätmealase järelevalvetöö prioriteedid

Jäätmealase järelevalvetöö prioriteediks on tõkestada jäätmete ebaseaduslikku keskkonda viimist, et hoida oma maa elamisväärseks järgmistele põlvkondadele. Nagu juba eelpool mainitud, on keskkonna risustamise ja ebaseaduslike jäätmeladestuspaikade peamiseks tekkepõhjuseks korraldatud jäätmeveo puudumine või ei ole sellega haaratud kõik majapidamised. Probleem muutus eriti teravaks seoses väikeprügilate sulgemisega 2001. ja 2002. aastal. 2002. aasta lõpuks oli Eestis alles jäänud 39 tavajäätmete prügilat.

Keskkonnaministri 26.06.01 määrusega nr 34 kehtestati nõuded prügilate rajamiseks, kasutamiseks ja sulgemiseks. Määruse nõuetele mittevastavad prügilatad kuulusid sulgemisele või korrastamisele korrastuskava alusel. 2001. aasta detsembris suleti paljud väikeprügilatad, ainuüksi Harjumaal oli neid kümme. Osade suletud väikeprügilate sissesõidud ei olnud tõkestatud ja prügilate juures puudus teave selle sulgemise kohta, mistõttu jätkus jäätmete toomine neisse ka pärast prügila sulgemist.

Järgnevatel aastatel tõuseb järelevalvetöös kindlasti enam päevakorda ohtlike jäätmete käitlemise nõuete järgimise kontrollimine ning pakendijäätmete ja muu liigiti kogutavate jäätmete käitlemise kontrollimine.

Haavakannu prügila enne sulgemist

Haavakannu prügila peale sulgemist

Enamlevinud õiguserikkumiste analüüs

Tuvastatud jäätmealastest õiguserikkumistest on valdav enamus jäätmehoolduse nõuete rikkumised. Enamlevinud on olnud jäätmeseaduse § 30 sätete rikkumised, kus loetletud tegevusteks on nõutav jäätmeloa olemasolu, nagu tavajäätmete vedu teenustööna, jäätmete taaskasutamine või kõrvaldamine (viimine keskkonda või põletamine), metallijäätmete kogumine või vedu. Jäätmete kõrvaldamise ja taaskasutamisega ilma vastava jäätmeloata rikutakse ka jäätmeseaduse § 12 lg 2 nõudeid. Kõige koloriitsema näite selle seadusesätte rikkumise kohta saab tuua Harju maakonnast, kus Harku vallas tegutsev ettevõtte püüdis jäätmete ebaseaduslikku ladestamist nimetada “vallasajade lattu panemiseks”. Väidetava parema hoiustamise nimel kaeti “ladustatud” jäätmekogused pinnasega. Keskkonnakaitseinspektorite nägemusel oli tegemist ebaseadusliku jäätmekäitluse alase tegevusega ning samal seisukohal olid ka kõik kohtuinstantsid, vaatamata ettevõtte tõsistele pingutustele tõestada vastupidist.

Harjumaal Harku vallas toimunud sai inspiratsiooni kõrval Saue valla territooriumil tegutsev, tules, veest ja vasktorudest läbi käinud jäätmekäitleja, kes soostunud alale jäätmete ladestamise järel kavatses väidetavalt rajada sinna peale linnaku järeltulevatele põlvedele. Ka sel ettevõtjal on tulnud oma üllate ideede kaitsmisel kulutada kohtuuki.

Probleemseks on osutunud ebaseaduslikult keskkonda viidud ohtlikest jäätmetest tekitatud reostusohu likvideerimine, seda ennekõike oma kulukuse tõttu. Sageli on metsatukka, karjääri või lausa tee äärde sokutatud vaate ohtlike kemikaalide jäätmetega. Reostuse likvideerijaks on jäänud sel juhul kohalik omavalitsus, kellel lasub see kohustus tulenevalt jäätmeseaduse § 49 lg 5.

Juriidiliste isikute õiguserikkumised on valdavalt jäätmeloa nõuete rikkumised ja jäätmealase aruandluse ning arvestuse pidamise korra rikkumised. Rikutud on veel ohtlike jäätmete kogumiseks kehtestatud erinõudeid. Samas kohtab ettevõtjaid, kellel puudub jäätmete tekitamiseks või jäätmekäitluse alaseks tegevuseks nõutav jäätmeluba. Väga sageli on puudunud jäätmeluba metallijäätmeid koguva ettevõtte.

Õiguserikkumiste avastamine

Jäätmealaseid õiguserikkumisi on avastatud nii plaaniliste kontrollimiste käigus, reididel kui ka laekunud kaebuste ja avalduste põhjal. Jäätmealaste õiguserikkumiste avastamist kergendavad veel omavalilistesse jäätmeladestuspaikadesse maha jäetud nn “visiitkaardid”. Ühisreide on korraldatud Keskkonnainspektsiooni Harjumaa ja Järvamaa osakonnas, kus reidide käigus on kontrollitud ühe kohaliku omavalitsuse haldusterritooriumil paiknevaid kõiki võimalikke reostusobjekte ja tööstusettevõtteid.

Suur osatähtsus jäätmealaste õiguserikkumiste avastamisel on olnud aastatel 2000 – 2001 kevadeti Keskkonnainspektsiooni Harjumaa osakonna poolt organiseeritud jäätmealastel järelevalvekuudel, milles osalesid peaaegu kõik maakonna omavalitsused ning mis tavapäraselt lõppesid ühise kokkuvõtete tegemisega.

2000. a oli jäätmealase järelevalvetöö prioriteediks jäätmete ebaseadusliku keskkonda viimise tõkestamine. Kõigil Tallinnast väljuvatel teedel toimusid reidid ning jälgiti jäätmevedajate liikumist. Järelevalvekuu üritusse olid kaasatud Tallinna Keskkonnaamet, Harjumaa Keskkonnateenistus, Jäätmekäitlejate Liit ja kõik Harjumaa kohalikud omavalitsused. Järelevalvekuu raames avastati 76 õiguserikkumist.

2001. a järelevalvekuu raames toimusid ühisreidid koos kohalike omavalitsuste töötajatega ettevõtetesse ja probleemsetesse paikadesse.

2002. a toimunud jäätmealase järelevalvekuu raames kontrolliti jäätmeveo korraldust kohalikes omavalitsustes ja keskkonnakaitselist olukorda suletud väikeprügilates.

Menetlemise iseärasused ja probleemid

Probleemid on seotud nn loodussõbralike tavajäätmete (mullaviljakuse parandamiseks või mujal põllu- ja metsamajanduses tekkinud loodussõbralikud tavajäätmed) ladestamisega, mis on olemas jäätmeloaduse § 1 lg 6 kohaselt ei kuulu seaduse reguleerimisalasse. Jäätmeloaduse reguleerimisalasse ei kuulu näiteks puukoorejäätmete ja sõnniku käitlus. Sageli on probleemiks metsamajanduses tekkinud loodussõbralikud tavajäätmed – puukoor ja saepuru, mida kasutatakse väidetavalt keskkonnaseisundi parandamiseks. Haruldased ei ole juhtumid, kus selle sildi all kõrvaldatakse kasutuselt suurtes kogustes metsatööstuses tekkinud jäätmeid.

Jäätmeloaduse § 30 lg 8 alusel on kehtestatud Keskkonnaministri 22.10.98 määrus nr 236 - jäätmeloaduse paragrahvi 30 lõikes 7 toodud tegevusvaldkondi täpsustav loetelu koos tootmismahthusid iseloomustavate näitajate arvvaartustega. Määruse punkti 6 kohaselt on linnufarmides suurusega üle 20 000 linnu nõutav jäätmeloaduse olemasolu. Sama määruse kohaselt loa vajadus puudub kui tekkivate tavajäätmete kogused on alla 10 tonni aastas. Kuna linnusõnnik on taaskasutatav mullaviljakuse parandamiseks ja seega ei kuulu jäätmeloaduse reguleerimisalasse ei ületa tekkivate tavajäätmete kogus suurtes linnufarmides 10 tonni aastas ja ettevõttel ei ole vajalik omada jäätmeluba.

Jäätmete taaskasutamise ja keskkonda viimisega ilma vastavasisulise jäätmeloadu rikutakse tavaliselt peale jäätmeloadu ka teiste seadusandlike aktide nõudeid, olgu siis tegemist veeseaduse, välisõhu kaitse seaduse, kemikaaliseaduse, ehituseaduse, pakendiseaduse või veel teiste siin loetlemata seadustega. Kindlasti ei ole võimalik tegutseda üksnes “jäätmeinspektorina”, jäätmeloadu nõuete täitmist kontrolliv inspektor peab tundma ka teisi keskkonnaalaseid õigusakte, seega peab olema laia silmaringiga ning õppimisvõimeline.

Välisõhu kaitse

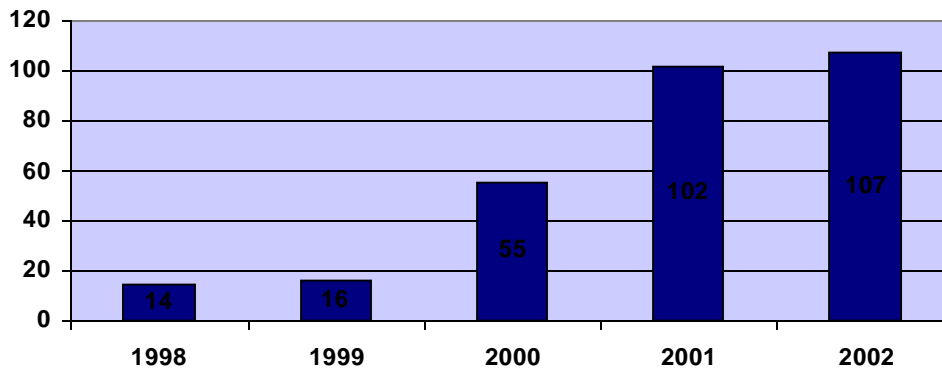
Aare Sirendi

Välisõhu kaitse alane järelevalve oli Eestis 90-ndatel aastatel kindlasti ebapiisav. Võrreldes muude keskkonnakaitse valdkondadega avastati sellealaseid õiguserikkumisi mitmeid kordi vähem. Piiravaks asjaoluks kontrollimise tõhususel võis olla kaasaegsete õigusaktide puudumine. Välisõhu kaitse seadus võeti Riigikogus vastu alles 22. aprillil 1998. aastal ning see jõustus 1999. aasta 1. jaanuaril. Võrreldes varemkehtinud välisõhu kaitse alaste õigusaktidega lähtusid selle seaduse põhimõtted juba Euroopa Liidu nõuetest.

Seaduse peamiseks eesmärgiks on välisõhu kvaliteedi tagamine kogu Eesti territooriumil ja selle eesmärgi saavutamiseks kohustuste panemine riiklikele institutsioonidele (lubade väljaandjatele ja järelevalvetöötajatele) ning välisõhu saasteallikate valdajaile.

Kohest järelevalvetöö aktiveerumist välisõhu kaitse valdkonnas uue seaduse vastuvõtmine endaga kaasa ei toonud. Murrang toimus alates 2000. aastast kui Eestis lahutati järelevalve funktsioon lubade andmise funktsioonist. Välisõhu kaitse nõuete rikkumise eest määratud karistuste arv kasvas 2000. aastal järsult ja see tendents on jätkunud järgnevatel aastatel.

Trahvitud isikute arv aastate lõikes

2002. aasta 1. septembrist jõustunud karistusseadustik ja karistusseadustikuga seonduvate õigusaktide muutmise seadus võimaldasid välisõhu kaitse valdkonnas esmakordselt vastutusele võtta ka juriidilisi isikuid. Varem selline võimalus puudus ja paljud katsed võtta vastutusele välisõhu kaitse nõudeid rikkunud ettevõtte juht või vastutav töötaja ebaõnnestusid. Samuti olid füüsilistele isikutele määratavad karistused nii madalad, et ei

motiveerinud saasteallikate valdajaid suhteliselt keerukaid ja kulukaid seadmeid ja tehnoloogiaid muretsema, et välisõhu kaitse nõudeid täita.

90-ndate aastate lõpus tuli väga tihti tegemist teha välisõhu saasteluba üldse mitte omavate ettevõtetega, kuid nüüdseks on selle valdkonna järelevalvetöö põhiliseks objektiks kontroll välisõhu saastelubades kehtestatud tingimuste üle. Sellealast tööd on soodustanud viimastel aastatel oluliselt paranenud instrumentaalsete mõõtmiste tehniline tase ja emissioonide mõõtmisi teostavate akrediteeritud laborite olemasolu.

Praeguse välisõhu kaitse seaduse puuduseks on, et selle alusel saab isikut vastutusele võtta peamiselt ainult loa mitteomamise ja loa nõuete rikkumise eest. Paljud välisõhu kaitse alased nõuded, nagu näiteks kohustus vältida välisõhus ülenormatiivse saastetaseme põhjustamist, on karistusega katmata. Need probleemid peaksid leidma lahenduse praegu koostamisel oleva uue välisõhu kaitse seaduse kehtima hakkamisega.

Saastetasu ja saastetaseme piirväärtused

Keskkonnainspeksiooni üks tegevusi välisõhu kaitse valdkonnas on ka saastetasu sissenõudmine kõrgendatud määra alusel, juhul kui saasteallika valdajal puudub välisõhu saasteluba või on ületatud maksimaalselt lubatavad heitkogused. Saastetasu tasumise nõue lähtub saastetasu seadusest ja seda rakendatakse sõltumata sellest, kui suur karistus määrati väärteto toimepanemise eest.

Välisõhu kvaliteedi määravad ära saastetaseme piirväärtused, mille ületamine ühe või mitme saasteaine osas võib kahjustada inimese tervist või keskkonda. Välisõhu kaitse seaduse § 19 lg 1 paneb sellega seoses kohustuse kõigile isikutele, et nad oma valduses olevast saasteallikast (korsten, ventilaator jne) saasteainete eraldamise tõttu ei põhjustaks saastetaseme piirväärtuse ületamist. See nõue kehtib nii suurte kui väikeste saastajate suhtes. Ka asjaõigusseaduse § 143 lg 1 kinnitab sama põhimõtet, küll aga teises sõnastuses:

“Kinnisasja omanikul ei ole õigust keelata gaasi, suitsu, auru, lõhna, tahma, soojuse, müra, põrutuste ja muude seesuguste teiselt kinnisasjalt tulevate mõjutuste levimist oma kinnisasjale, kui see ei kahjusta oluliselt tema kinnisasja kasutamist ega ole vastuolus keskkonnakaitse nõuetega.”

Seega on igal inimesel õigus nõuda puhta õhu säilitamist nii oma naabritelt kui selle tagamise eest vastutavatelt ametiisikutelt. Eesti liitumisel Euroopa Liiduga hakkab Euroopa Komisjon nõudma Eestilt aruannet õhu kvaliteedi kohta ja kui pole tagatud iga inimese õigus puhtale õhule, rakendatakse ka vastava liikmesriigi suhtes sanktsioone.

Kui analüüsida Keskkonnainspeksiooni tulevaid välisõhu kaitse alaseid kaebusi, siis võib täheldada, et välisõhu kvaliteedi küsimused ongi peamised, millega meie poole pöördutakse. Enamasti on kaebamise põhjuseks ebameeldivad lõhnad (halvastilõhnavate ühendite eraldumine seakombinaatidest, tselluloosi või pärimi tootmisest, põlevkivikeemia tööstusest, heitvee puhastusseadmetest), samuti tolmu eraldumine (karjäärid, asfalditehased, liivapritsid, ehitusmaterjalidetoöstus) ja jäätmete põletamine.

Kuna nõuetekohane jäätmekäitlus on tänapäeval väga kallid, siis üritavad mõned ettevõtjad jäätmeid maapinnal põletada, kasutamata puhastusseadmeid ning saasteainete hajutamist.

Välisõhu saasteluba ja enamlevinud õiguserikkumised

Selleks, et tagada kvaliteetne välisõhk ning piirata välisõhku eralduvaid saasteainete koguseid nõutakse suurematelt saastajatelt välisõhu saasteluba olemasolu. Keskkonnaministri määrusega on kehtestatud kasutatavate seadmete võimsused, millest väiksemate korral pole saasteluba olemasolu nõutav. Näiteks pole saasteluba nõutav põletusseadmetele, mille soojusvõimsus on väiksem kui 0,3 MW. Saasteluba ei vaja naftaterminalid ja tanklad, mille käive ei ületa 2000 m³ aastas. Lisaks seadmete võimsustele on keskkonnaminister kehtestanud ka summaarsed aastased saasteainete heitkogused, millest väiksemate koguste puhul pole saasteluba nõutav. Kui ühel tootmisterritooriumil asuvatest saasteallikatest paisatakse välisõhku vähem kui 1 tonn väevliühendeid aastas, pole nende saasteainete osas saasteluba vaja omada. Saasteluba annab saasteallika valdaja poolt esitatud taotluse alusel vastava maakonna keskkonnateenistus, kuid kui saasteallika (korstna) kõrgus ületab 100 meetrit, annab saasteluba Keskkonnaministeerium.

Välisõhu saasteluba määrab ära maksimaalselt lubatavad hetkelised (g/s) ja aastased (t/a) heitkogused kõigi saasteallikast eralduvate saasteainete lõikes. Saasteloaga määratakse ära ka mitmed eritingimused, sealhulgas keskkonnaseire nõuded. Seirenõuete ulatus on praegu saasteloa väljaandja otsustada ning tihti on kehtestatud omaseire tingimused ebapiisavad või puuduvad üldse. Sellisel juhul peab Keskkonnainspeksioon järelevalve teostamiseks tellima mõõtmisi riigieelarve vahendite arvelt. Vajalik oleks tunduvalt parendada keskkonnateenistuste ja Keskkonnainspeksiooni koostööd seirenõuete kehtestamisel loa taotlemise protsessis. Samas keskkonnakaitseinspektorid nõuavad saasteloa tingimuste täitmist ning on karistanud saasteallikate valdajaid loaga kehtestatud seirenõuete rikkumise eest. Tulevikus kui Eesti võtab täielikult üle suurte põletusseadmete direktiivi 2001/80/EÜ nõuded, hakatakse pidevat seiret nõudma kõigilt üle 100 MW soojusvõimsusega põletusseadmetelt.

Saasteluba määrab ära ka saasteainete püüdmise vajaduse ja viisi ning määratleb täpselt saasteainete välisõhku eraldumise koha ja viisi. See tähendab, et kui loaga on määratud saasteainete eraldumine näiteks 30 meetri kõrgusest korstnast, siis ei tohi see toimuda madalamast korstnast. Viimasel juhul halveneks välisõhu kvaliteet võrreldes loa taotluses esitatuga. Keskkonnainspeksiooni menetluses on olnud juhtumeid, kus ettevõtte on paigaldanud uue saasteallika koos uue korstnaga ja oletab, et sama välisõhu saasteluba kehtib ka selle uue allika suhtes. Kui uue saasteallika kõrgus on väiksem või saasteainete heitkogused suuremad kui loaga lubatud, siis peab Keskkonnainspeksioon igal juhul alustama väärteomenetlust.

Keskkonnaminister võib kehtestada lisaks saasteloa toodud konkreetsetele heitkogustele ka üldkohustuslikke keskkonnakaitselisi kontrollarve (heitkoguste piirväärtusi). Viimastest peavad lähtuma nii saasteallikate valdajad kui ka saastelubade väljaandjad. Praegu on Eestis kehtestatud vastavad kontrollarvud suurtele põletusseadmetele ja bensiini laadimisega seotud objektidele (naftaterminaalid, tanklad). Naftaterminaalide valdajad on eiranud gaasiregenereerimiseadmete ja ujukkatuste kasutamise nõuet bensiini laadimisel ning ladustamisel. Tanklates ei ole paljudel juhtudel kasutusele võetud gaasi tagastussüsteemid bensiini laadimisel, mõnedel tanklatel puudub üldse võimalus nende kasutamiseks. Naftaterminaalide puhul on ette tulnud, et loa taotlemisel esitati soov vähemlenduvate kütuste laadimiseks (diiseli, petrol, masuut), hiljem kontrollimisel selgub, et laaditakse ka bensiini ja teisi kergestilenduvaid kütuseid. Tihti ületatakse ka lubatud laadimiskäivet, mis samuti toob kaasa saasteainete lubatud heitkoguste ületamise. Teatud spetsiifilistest leiukohtadest pärit kütuste laadimisel ei arvestata sellega, et need võivad sisaldada metüülmerkaptani ja väävelvesinikku, mis on halvastilõhnavad ja mürgised ühendid ning mille laadimiseks on vaja taotleda täiendavat välisõhu saasteluba ja rakendada meetmeid õhusaaste vähendamiseks.

Välisõhu kaitse seadus annab lisaks saasteloa mõistele ka välisõhu erisaasteloa mõiste. Viimast nõutakse jäätmete põletamiseks või muudes situatsioonides, kus on vajadus lühiajaliselt ületada kehtivaid piirväärtusi. Näitena võib siin tuua seadmete käivitamisega seotud suurendatud heitmed (tsemendiahju sissekütmisel on ohutuse tagamiseks vajalik elektrifiltri väljalülitamine, mis toob kaasa eralduvate tolmu koguste suurenemise). Välisõhu erisaasteluba puudub tihti nendel, kes tegelevad jäätmete põletamisega, kuid

välisõhu erisaasteloa puudumise eest on karistatud ka juhtudel, kui käivitatakse tehnoloogilisi seadmeid, millega kaasnevad suuremad heitkogused.

Olemasolevate saasteallikate puhul ei ole enamasti koheselt võimalik rakendada parimat võimalikku tehnoloogiat või tagada välisõhu saastetaseme piirväärtuste täitmist ettevõtte mõjupiirkonnas. Sellega seoses näeb välisõhu kaitse seaduse § 18 lg 2 ette võimaluse, et saasteloa väljaandja kehtestab nimetatud nõuete täitmiseks tähtaja, mis fikseeritakse loas. Keskkonnainspeksioon jälgib sel juhul loa nõuete tähtajalist täitmist.

Välisõhu saasteloa võib välja anda kuni kümneks aastaks, kuid saasteloa väljaandja võib selle aja jooksul muuta saasteloa tingimusi või tühistada loa. Seadus lubab seda teha juhtudel, kui saasteloa nõudeid või õigusakte on saasteallika valdaja poolt korduvalt rikutud. Samuti võidakse luba tühistada, kui loa taotlemisel oli esitatud tegelikkusele mittevastavat teavet või ilmnesid asjaolud, mida loa andmisel polnud ette näha. Kui keskkonnakaitselised kontrollarvud muudetakse rangemaks, võib ka saasteloa väljaandja muuta loa tingimusi. Keskkonnajärelevalve töötajad on avastanud kontrolli käigus, et loa taotlemise käigus on taotleja esitanud ebaõigeid andmeid või on loas olevad tingimused vastuolus kehtestatud keskkonnakaitseliste kontrollarvudega. Sellisel juhul informeeritakse loa väljaandjat ja tehakse ettepanek sellise loa tühistamiseks või loa tingimuste muutmiseks.

Paikse saasteallika valdaja tegevuse jagunemisel, ühinemisel või saasteallika üleminekul teisele valdajale kaotab saasteluba kehtivuse kolme kuu jooksul. Tihti unustavad saasteallika valdajad selle nõude ja arvavad, et uuele äriühingule võib saasteloa lihtsalt üle anda ja see jääb sellisena kehtima.

Saasteallika valdaja on kohustatud otsekohe teavitama saasteloa väljaandjat ja kohalikku omavalitsust, kui tehnoloogia muudatuste tõttu suurenevad saasteainete heitkogused või halvenevad nende hajumistingimused. Viimase all mõeldakse korstna kõrguse, heitgaasi väljumiskiiruse või temperatuuri vähendamist. Avariijuhtumitest tuleb teatada nii kohalikule omavalitsusele kui ka Keskkonnainspeksioonile ja piirkonna tervisekaitseinspeksioonile. Keskkonnainspeksiooni menetluses on olnud juhtumeid, kus saasteallika valdaja pole avariijuhtumist teatanud.

Vabariigi Valitsuse 8. veebruari 2000. a määrusega nr 38 on kehtestatud välisõhu saastamisega seotud tegevusest aruandmise kord. Selle kohaselt tuleb vastav aruanne esitada aruandeaastale järgneva aasta 15. jaanuariks. Esitada tuleb andmed välisõhku eralduvate saasteainete heitkoguste kohta, samuti mitmesugused näitajad saasteallikate ja põletusseadmete kohta. Kui ettevõtte kasutab lahusteid, värve, lakke ja liime, siis tuleb esitada andmed välisõhku eralduvate lenduvate orgaaniliste ühendite kohta. Puhastusseadmete kasutamisel tuleb ära märkida saasteainete puhastusaste. Sellealaste nõuete rikkumise eest on samuti tulnud vastutusele võtta mitmeid isikuid.

Välisõhu kaitse alane järelevalve tegevus on välja toonud mitmeid puudusi õigusaktides. Keskkonnainspeksiooni järelevalvetöös omandatud praktilist kogemust on võimalik kasutada uute õigusaktide koostamisel ning samuti oleme oma ettepanekud esitanud uue välisõhu kaitse seaduse tegemise töörühmale.

Kemikaalid ja ohtlikud ained

Ulvi Tuisk

Kemikaaliseaduses (RT I 1998, 47, 697; 1999, 45, 512; 2002, 53, 336; 61, 375; 63, 387; 2003, 23, 144) sätestatud nõuete täitmise üle teostavad järelevalvet mitmed institutsioonid, sealhulgas Keskkonnainspeksioon. Kemikaaliseaduse § 24³ lõike 2 punkt 4 alusel on Keskkonnakaitseinspeksioon üks kohtuvälistest menetlejatest, kellel on õigus kohtuvälise menetleja ametniku kaudu osaleda kemikaaliseaduse §-des 24¹ ja 24² sätestatud väärtegade menetlemisel ning kohaldada õiguserikkumiste eest vastutust.

Keskkonnainspeksiooni keskkonnakaitseinspektorid on järelevalve põhiliseks kujunenud valdkondade (õhu-, vee-, jäätmealane, jt) kõrval kontrollinud kemikaaliseaduses sätestatud nõuete täitmist. Järelevalve teostamisel on inspektorid eelkõige pööranud tähelepanu preventatiivsetele aspektidele, et vältida ja ennetada kemikaalide käitlemisel juhtuda võivaid reostusi.

Keskkonnakaitseinspektorid on kontrollinud kemikaaliseaduse nõuete täitmist põhiliselt tootmisettevõtetes ja terminaalides. Kontrollitud on ettevõtjate poolt peetavat kemikaalide arvestuse õigsust, ohtlike kemikaalide pakendile kantud märgistust, ohtliku kemikaali ohutuskaardi olemasolu ja sellele kantud teavet ning teisi kemikaaliseaduses sätestatud nõudeid.

Kemikaaliseaduse nõuete eiramine

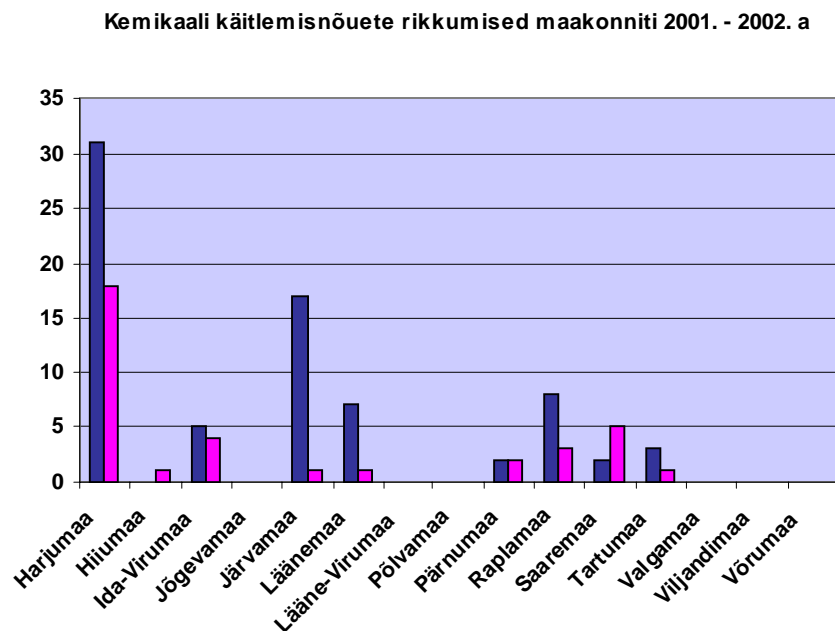
Õiguserikkumised ja nende jaotus

Järelevalvetöö tulemusena on kemikaalide käitlemise valdkonnas avastatud 2002. aastal 36 kemikaaliseaduses sätestatud nõuete rikkumist. Õiguserikkumiste eest on 2002. aastal karistatud 24 füüsilist isikut rahatrahviga kogusummas 25 900 krooni ja 4 juriidilist isikut rahatrahviga kokku 13 500 krooni. Keskkonnakaitseinspektorid on määranud 2002. aastal 2 isikule hoiatustrahvi summas 225 krooni ning koostanud 9 ettekirjutust kemikaaliseaduses sätestatud nõuete täitmiseks.

Valdav osa kemikaaliseaduses sätestatud nõuete rikkumistest avastati 2002. aastal Harjumaal, nimelt 18 rikkumist. Ohtlikke kemikaale käitlevad ettevõtted paiknevad Eesti territooriumil ebaühtlaselt ning suurem osa neist on koondunud Tallinna ja Harjumaale, mis võib olla põhjuseks, miks enamus õiguserikkumisi tuvastati just siin. Samas raskendab selline ettevõtete ebaühtlane paigutus nende sihipärase kontrolli teostamist.

Teistes maakondades jäi õiguserikkumiste arv väiksemaks. Näiteks fikseeriti Saaremaal 5, Ida-Virumaal 4 ja Raplamaal 3 rikkumist. Kemikaaliseaduse rikkumisi ei avastatud 2002. aastal Jõgeva-, Lääne-, Viru-, Põlva-, Valga-, Viljandi- ja Võrumaal.

Diagrammil on kajastatud maakonniti kemikaali käitlemisnõuete rikkumised 2001.-2002. aastal.

Võrreldes varasemate aastatega on kemikaalide käitlemise valdkonnas õiguserikkumiste arv vähenenud. 2001. aastal fikseeriti inspektorite poolt 75 kemikaaliseaduse nõuete rikkumist ja koostati 36 ettekirjutust. Haldusõiguserikkumise eest karistati 44 füüsilist isikut rahatrahviga summas 35 004 krooni. Maakondade lõikes fikseeriti 2001. aastal valdav osa rikkumistest taas Harjumaal – kokku 31 rikkumist. Järvemaal fikseerisid inspektorid 17, Raplamaal 8, Läänemaal 7, Ida- Virumaal 5, Tartumaal 3, Saare- ja Pärnumaal 2 kemikaaliseaduse rikkumist. Võrreldes 2001. aastaga on inspektorid 2002. aastal määranud õiguserikkumiste eest kõrgemaid karistusi.

Kemikaalide käitlemise valdkonnas on avastatud õiguserikkumiste arvu vähenemise üheks põhjuseks asjaolu, et Keskkonnainspeksioonis puuduvad inspektorid, kes oleksid spetsialiseerunud sellele järelevalvele valdkonnale. Kemikaalide käitlusnõuete kontrollimisega tegelevad samad inspektorid, kes teostavad järelevalvet jäätmekäitluse, välisõhu kaitse, vee kasutamise ja kaitse, maapõue kasutamise ja teiste keskkonnaalaste nõuete täitmise üle. Samas võib täheldada ka ettevõtjate teadlikkuse kasvu ja seaduskuulekamaks muutumist.

Lisaks Keskkonnainspeksioonile teostavad kemikaaliseaduses sätestatud nõuete üle järelevalvet ka teised asutused: Tehnilise Järelevalve Inspeksioon, päästeasutused, Tööinspeksioon, Tarbijakaitseamet, Tolliamet ja Tervisekaitseinspeksioon. Ühest küljest on positiivne, et kemikaaliseaduses sätestatud nõudeid kontrollivad mitmed asutused, kuna see tõhustab oluliselt järelevalvet selle valdkonna üle, kuid teisest küljest on see kaasa toonud järelevalve killustatuse. Puudub pidev ja tulemusrikas koostöö ning informatsiooni vahetamise süsteem erinevate ametkondade vahel, kellele on antud õigus teostada järelevalvet kemikaaliseadusest tulenevate nõuete üle.

Enamlevinud õiguserikkumised

Enamlevinud õiguserikkumised tulenevad peamiselt sellest, et ettevõtjad ei täida korrektselt kemikaaliseaduses ja selle seaduse alusel kehtestatud alamates õigusaktides sätestatud nõudeid. Tihti puuduvad kemikaalide käitlejatel ohtlike kemikaalide ohutuskaardid või on need puudulikult täidetud. Sageli ei ole ohtliku kemikaali pakend märgistatud korrektselt. Samuti ei ole käitleja teavitanud keskkonnajärelevalve asutust kemikaalidest tingitud reostusest. Mõnikord ei ole kemikaalide importija või valmistaja esitanud uue aine kohta nõuetekohast teavet Kemikaalide Teabekeskusele. Kemikaali käitleja hooletusest või tegevusetusest tulenevalt esineb sageli kemikaalidega seonduvaid õiguserikkumisi, mis on kaasa toonud veekeskkonna ning õhu ja pinnase reostamise. Nendel juhtudel on Keskkonnainspeksioon esitanud isegi miljonitesse kroonidesse ulatuvaid saastetasu nõudeid.

Nõuetekohaselt märgistamata kütusemahutid

Edasisteks eesmärkideks kemikaalide käitlusnõuete kontrollimise tõhustamisel on inspektorite täiendav koolitamine ja kvalifikatsiooni tõstmine. Samas võiks kaaluda senisest suuremat spetsialiseerumist. Vajalik on kindlustada tõhusam informatsiooni ja kogemuste vahetamine kemikaalide käitlemise järelevalve valdkonnas tegutsevate inspektorite vahel. Kindlasti tuleks leida võimalusi koostööks ja infovahetuseks teiste ametkondadega, kes teostavad järelevalvet kemikaaliseaduses sätestatud nõuete üle. Praktiseerida võiks ka ühiseid kontrollkäike ettevõtetesse koos teiste selles valdkonnas järelevalvet teostavate ametkondade esindajatega, mille tulemusel pareneks järelevalve kvaliteet.

Planeerimis- ja ehitusseaduse nõuete järgimine ning ranna- ja kaldakaitse

Piret Reinsalu

Planeerimis- ja ehitusseaduse enamlevinud rikkumised

Planeerimis- ja ehitusseaduse kehtimise ajal oli läbi aastate kõige levinumaks õigusrikkumise kvalifikatsiooniks § 2 lg 4 nõuete rikkumine. Nimetatud paragrahvi ja lõike taga peitub aga tõsiasi, et Eestis on alati armastatud ehitada ilma projekti ning ehitusloata. Enamasti ei ole tegemist ka tüüpilise teadmatusest tekkinud õiguserikkumisega. Reeglina on ehitaja väga hästi teadlik, et alles ehitusluba on see dokument, mis annab õiguse alustada ehitust. Ilmselt peitub probleemi olemus inimeste kärsituses – oma maja või suvilat tahetakse näha valmiskujul võimalikult kiiresti. Tihtipeale peab aga eelnema reaalsele elamu või suvila projekteerimisele detailplaneeringu koostamise pikaldane, kuid vajalik protsess ja nii lõpebki enne maaomaniku kannatus, kui kõik dokumendid on korda saadud ja maja “lüüakse püsti” ilma selleks vajalikku ehitusluba omamata. Sellistel puhkudel on tegemist tüüpilise hooletu suhtumisega, et “kui ma maja valmis ehitam, küll nad siis seal vallavalitsuses mulle pärast tagantjärele ehitusloa ikka annavad”. Inspektorite jaoks on eriti probleemseteks kujunenud palkmajad, kuna tulevased maaomanikud kardavad niivõrd ehitusmaterjalide vargust, et otsustavad palgid ladustada koheselt maja kujul. Tihti on olnud ka juhtumeid, kus maja on valmis ehitatud ja inspektorite saabumisel nendib ehitaja rahulikult, et ei ole luba jah, eks ma siis nüüd lähen hankima.

Teise suurema osa ehitusalastest õiguserikkumistest moodustasid Planeerimis- ja ehitusseaduse § 39 mitteteadmisesest või väärasest tõlgendamisest tingitud õiguserikkumised. Probleemi olemus seisnes selles, et suuremate remonttööde või juurdeehituste puhul ei võetud vajalikku ehitusluba ega koostatud projekti. Planeerimis- ja ehitusseaduse § 39 defineeris aga täiesti üheselt, et ehitamiseks loetakse ka ehitise laiendamist juurde-, peale- või allaehitamise teel ning ehitise konstruktsioonide, ruumijaotuse või välisilme konstruktsioonilist muutmist.

Väga suvaliselt tõlgendati Planeerimis- ja ehitusseaduse § 38 lg 2 sätet, mis defineeris hoone mõiste ja mille kohaselt oli hooneks maapinnaga püsivalt ühendatud, katuse, välispiirete ja siseruumiga ehitised. Nimetatud definitsioonis leidiski kõige laiemat interpreteerimist lõik “maapinnaga püsivalt ühendatud”. 2002. aasta jooksul tuli keskkonnakaitseinspektoritel järelevalvetöö käigus mitmeid kordi pörkuda arusaamaga, et kui hoone on püstitatud postvundamendile, siis see nagu ei ole maapinnaga püsivalt ühendatud ning planeerimis- ja ehitusseadusest tulenevad nõuded sellele ehitisele ei kehti. Tegemist on aga eksiarvamusega, sest asjaõigusseaduse § 136 lg 2 defineerib püsiva ühendamise järgmiselt: püsivaks ühendamiseks loetakse sissemüürimist, sissekaevamist või muud kestvat ja kindlat ühendamist maatüki pinnal või selle all.

Ebaseaduslik ehitis Lahemaal

Muutused ehitamist käsitlevas seadusandluses

Alates 2002. aasta 1. septembrist muutusid keskkonnajärelevalvet ja karistusõigust reguleerivad õigusaktid. Nimetatud kuupäevast muutus kehtetuks haldusõiguserikkumiste seadustik ehk HÕS ja hakkas kehtima vääртеomenetluse seadustik ning karistusseadustik. Seega muutusid ehitusalased õiguserikkumised vääртеgudeks, millede kohtuvälisteks menetlejateks olid lisaks kohalikule omavalitsusele ka Keskkonnainspeksioon ja maavalitsus. Kuna vääртеomenetluse seadustik sätestab tunduvalt keerukama ja töömahukama menetluskorra, langes ka 2002. aasta teisel poolel lahendini jõudnud menetluste hulk ning kasvas töötundide arv, mis oli vajalik ühe juhtumi menetlemiseks. Alates 1. jaanuarist 2003. hakkasid kehtima endise ühtse planeerimist ja ehitamist reguleeriva seaduse asemel kaks eraldi seadust, millest üks reguleerib planeerimist ja teine ehitamist – planeerimisseadus ja ehitusseadus. Vastavalt ehitusseadusele kuulub ehitusjärelevalve teostamine oma territooriumil kohaliku omavalitsuse pädevusse. Riiklikku järelevalvet ehitusseaduses ja selle alusel kehtestatud õigusaktides sätestatud nõuete järgimise üle teostab Tehnilise Järelevalve Inspeksioon, kelle volitused on piiratud ehitusseaduse § 62 lõikega 2. Keskkonnainspeksioon ei teosta ehitusseaduse nõuete järgimise üle järelevalvet alates 1. jaanuarist 2003. aastal.

Ehitustegevuse seos teiste seadusandlike aktidega

Ehitustegevuse juures on oluline silmas pidada, et reeglina ei tule täita mitte ainult ehitusseaduse (kuni 1. jaanuar 2003. a planeerimis- ja ehitusseaduse), vaid ka paljude teiste seaduste nõudeid.

Vees toimuvate ehituste puhul oli 2002. aastal märgata tendentsi, mille kohaselt oli ehitajal järelevalvet teostavale ametnikule näidata küll vee erikasutusluba, puudu oli aga ehituse alustamiseks vajalik ehitusluba. Paljud tulevased muuli- või sadamaomanikud olid ekslikult arvanud, et meres ehitamiseks piisabki Keskkonnaministeeriumi poolt väljastatavast vee erikasutusloast ning täiendavat ehitusluba vaja ei olegi.

Eriti probleemseks kujunesid 2002. aastal ebaseaduslikud ehitised Lahemaa Rahvuspargis. Lisaks puudevahelisele ehitusloale oli sellistel puhkudel puudu ka Lahemaa Rahvuspargi Administratsiooni kui Lahemaa Rahvuspargi valitseja nõusolek. Nimetatud nõusoleku vajalikkuse sätestab nii Lahemaa Rahvuspargi kaitse-eeskiri kui ka kaitstavate loodusobjektide seadus, mille § 9 lg 7 p 5 kohaselt tuleb projekteerimistingimused ja ehitusprojekt kooskõlastada kaitseala valitsejaga enne ehitusloa andmist. Oli mõningaid juhtumeid, kus ehitaja ei olnud teadlik, et Lahemaa Rahvuspargis ehitamiseks peab lisaks kohalikust omavalitsusest väljastatavale ehitusloale olema ka Lahemaa Rahvuspargi valitseja nõusolek. Enamasti oli aga ehitaja ja omanikupoolse seletuse kohaselt Lahemaa Rahvuspargi Administratsiooni informeeritud nii uue rajatava ehitise välisilmest, asukohast ja otstarbest, kuid teavitamine jäi vaid suuliseks ning kirjalikku nõusolekut Lahemaa Rahvuspargi Administratsioonilt ei olnud taotletud.

Ühtedeks omapärasemateks ja enim vaidlusi tekitavateks objektideks on kujunenud ranna- ja kaldakaitse rajatised. Kuna nimetatud rajatised asuvad tulenevalt oma kasutuseesmärgist rannal või kaldal, siis tuleb nende rajamisel lähtuda ka rohkem kui ühest seadusandlikust aktist, järgida tuleb lisaks ehitusseaduse nõuetele ka ranna ja kalda kaitse seaduse nõudeid. Kuna ranna ja kalda kaitse seadus annab võimaluse ehitada erandkorras rannal ja kaldal olevasse ehituskeeluvööndisse rida rajatisi, mille hulgas on ka ranna ja kalda kaitse rajatised, siis reeglina ongi kaitserajatise omanik ja ehitaja heas usus arvanud, et see ongi piisav alus ehituse alustamiseks. Reeglina annab rannakaitserajatise ehitaja inspektoritele seletuse, mille kohaselt ei olnud tal aimugi, et tegemist on rajatisega, ja et selle rajamisel peaks olema olemas nii rajatist ette nägev detail- või üldplaneering ja lisaks ka projekt ning ehitusluba. Teise levinud juhtumina antakse seletus, mille kohaselt ollakse küll teadlik, et peaks olema luba ehitamiseks ja projekt, kuid eelnimetatud dokumentide olemasolu peetakse ebavajalikuks ning täiesti tarbetuks paberimäärimiseks. “Kas te siis ise ei näe, millist kahju on torm siin teinud!”, “Ma kaitsen omaenda maad mere eest!”, on ühed tüüpilisemad hüüatused, mida inspektorid on sunnitud kuulma. Kui aga küsida rajatise omaniku käest, mis sunnib teda arvama, et tema kodukootud rajatis juba kogetud tormi tohutule jõule vastu peab, siis jäädakse reeglina vastus võlgu. Siinkohal tahakski rõhutada, et seadusandlusest tulenevad piirangud ja nõuded ei ole mõeldud mitte inimeste ahistamiseks, vaid nende nõuete aluseks on eelnev kogemus ja sellest tulenev ühiskondlik kokkulepe.

Ranna ja kalda kaitse seaduse enamlevinud rikkumised

Enim tekitab probleeme ranna ja kalda kaitse seaduse § 13 nõuete täitmine, mille kohaselt on rannal ja kaldal asuvate kinnisasjade omanikud ja valdajad kohustatud hoidma veekogu rannad ja kaldad puhtana ning hooldama kallastrada ja tagama rajal inimestele vaba läbipääsu. Nimetatud paragrahvi nõuete rikkumine enamasti seisneb oma kinnistut ääristava piirdeaia ehitamises kuni veepiirini, millega suletakse inimestele vaba läbipääs kallasrajale. Vähemlevinud on rikkumised, kus rannale või kaldale ehitatakse maja eirates ehitusloa aluseks olnud projekti või on ehitusluba väljastatud mitte vastavalt kehtivatele õigusaktidele. Tavaliselt juhtuvad sellisel viisil rajatud rajatised olema merele või mõnele muule veekogule lähemal kui lubavad seda ranna ja kalda kaitse seaduse sätteid. Samas on need vähemlevinud rikkumised aga suuremat avalikku kõlapinda leidnud ja ajakirjandusele kindlasti suuremat huvi pakkuvad rikkumised.

Ühtlasi on tekitanud probleeme ka § 13 kirjeldatud nõudmiste interpreteerimine – lagedaks raiutud kallast või muudetud rannajoont on käsitletud ranna või kalda puhtana hoidmisena ning vabaks läbipääsuks poolemeetrise kõrgusega kivimürakatest moodustatud aeda, sest sellest on ju võimalik üle ronida.

Ebaseaduslik ehitustegevus Harjumaal

Retsept juhtumiks kui on ikka väga suur soov ehitada rannale või kaldale

Lõpetuseks lühike ülevaade seadustest, millega tuleb arvestada, kui soovitakse rajada elamut maatulundusmaale, mis asub väljaspool tiheasustusala. Selle väga laialt levinud soovi realiseerimisel tuleb arvestada põhiliselt nelja seadusega ja need oleksid ranna ja kalda kaitse seadus, maakatastriseadus, planeerimisseadus ja ehitusseadus.

Maakatastriseadus §18

(8) Maatulundusmaa sihtotstarbega katastriüksusel paiknevate ehitistega ühtse kompleksi moodustavate ehitiste või maatulundusmaa sihtotstarbeliseks kasutamiseks vajalike ehitiste püstitamiseks või tehnovõrkude ja -rajatiste ehitamiseks iseseisvat katastriüksust ei moodustata ning vajaduse korral määratakse maale käesoleva paragrahvi 7. lõikes sätestatud korras mitu sihtotstarvet. Käesolevas lõikes nimetatata ehitiste püstitamise korral maatulundusmaale kohaldatakse 7. lõikes sätestatut.

Juhul kui soovitakse püstitada uut elamut (mis ei kuulu olemasolevasse kompleksi), tuleb lähtuda lõikes 7 sätestatust.

(7) Ehitise, välja arvatud teede ning tehnovõrgu ja -rajatise püstitamiseks maatulundusmaa sihtotstarbega katastriüksusele, millel ei asu ehitisi, moodustatakse iseseisev ehitise alust ning selle teenindamiseks vajalikku maad hõlmav katastriüksus, mille sihtotstarbe määrab detailplaneeringu koostamise kohustuse puudumise korral kohaliku omavalitsuse volikogu ehitise kasutamise otstarbe alusel. Detailplaneeringu koostamise kohustuse korral määratakse moodustatava katastriüksuse sihtotstarve detailplaneeringu alusel.

Ranna ja kaldakaitse seaduse § 9

(2) Rannal ja kaldal on keelatud:

3) kinnistute jagamine kruntideks ilma kehtestatud detailplaneeringuta.

Tuleneb kohustus koostada detailplaneering.

Planeerimisseadus § 9

(3) Krunt on ehitamiseks kavandatud maaüksus detailplaneeringu koostamise kohustusega alal

(8) Kehtestatud detailplaneering on aluseks uute katastriüksuste moodustamisele ning olemasolevate katastriüksuste piiride muutmisele detailplaneeringu koostamise kohustuse korral.

(9) Detailplaneeringu koostamise kohustuse korral koostatakse ehitusprojekt kehtestatud detailplaneeringu alusel ehitusseaduses (RT I 2002, 47, 297) sätestatud korras.

Planeerimisseadus § 22

(3) Detailplaneeringu koostamise lihtsustatud kord ei laiene muinsuskaitse või looduskaitse all olevatele maa-aladele ja ehitistele ega ranna ja kalda kaitse seadusega sätestatud ranna- ja kaldaalade.

Ehitusseadus § 19

(1) Ehitise püstitamiseks koostatava ehitusprojekti aluseks on:

1) detailplaneeringu koostamise kohustuse korral kehtestatud detailplaneering ning olemasolu korral kohaliku omavalitsuse kehtestatud ehitise arhitektuursed ja ehituslikud lisatingimused;

Lisaks eelnimetatud seadustele tuleb detailplaneeringut koostades arvestada ka maakonnaplaneeringu teemaplaneeringuga “Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused”.

Klassikaline looduskaitse ja järelevalve

Tiina Troškin

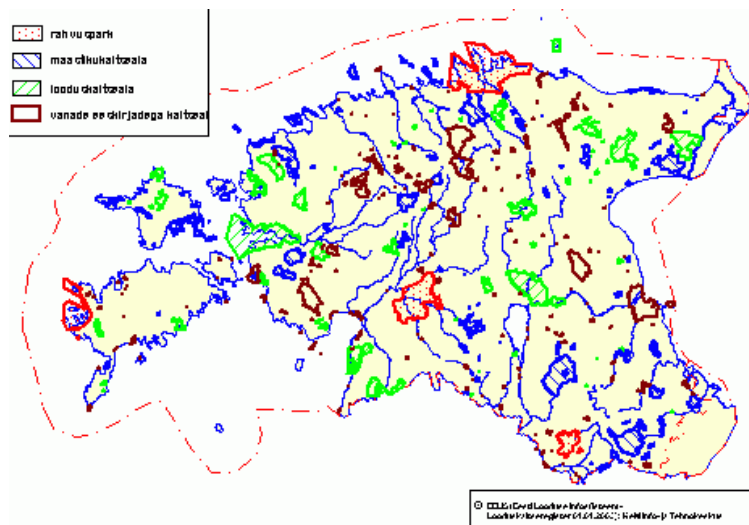
Klassikalise looduskaitse järelevalve valdkond hõlmab endas järelevalvet kaitstavate loodusobjektide ning nende kaitse ja kasutamise üle. Vastavalt kaitstavate loodusobjektide seadusele mõistetakse kaitstava loodusobjekti all kaitsealaid, kaitstavaid looduse üksikobjekte ning kaitsealuseid liike, kivistisi ning mineraale.

1. juunil 1994. a. riigikogu poolt vastu võetud ning sama aasta 9. juulil jõustunud kaitstavate loodusobjektide seaduse järgi, on kaitseala inimtegevusest puutumatuna hoitav või looduskaitse erinõuete kohaselt kasutatav kaitse alla võetud ala, millel kaitstakse, uuritakse ja tutvustatakse loodus- ja/või kultuuriobjekte, taime-, seene- ja loomaliike (edaspidi liike), kooslusi, ökosüsteeme, maastikke ja nende mitmekesisust. Kaitsealaid on nelja tüüpi: rahvuspark, looduskaitseala, maastikukaitseala ja programmiala. Lisaks on kaitsealad tzoneeritud eri kaitsekorraga kaitsevöönditeks: loodusreservaat, sihtkaitsevöönd, piiranguvöönd ja programmiala üldvöönd. Kaitsealavööndites rakendatavad kitsendused ja kohustused kehtestatakse kas täielikult või osaliselt, kas püsivalt või ajutiselt ja need sätestatakse kaitstavate loodusobjektide seaduses ning kaitse-eeskirjas.

2003. aasta jaanuari seisuga hõlmasid kaitsealad pindalaliselt kokku 484 144 hektarit, mis moodustab 10,7 % kogu Eesti territooriumist (ilma merealata). [Kaitsealad protsentides (1.01.2003) EELIS Kaire Sirel 29.01.2003]

Eestis oli sel hetkel kokku 881 kaitsealust territooriumi, nendest:

- rahvusparke 4;
- looduskaitsealaid 47;
- maastikukaitsealaid 91;
- uuendamata ehk vana kaitsekorraga alasid 208;
- parke ja puistuid 531 [statistilised ülevaated EELIS 24. märts 2003].

Kaart. Eesti kaitsealad seisuga jaanuar 2003 [Eesti kaitsealad EELIS 29. jaanuar 2003].

Lisaks kaitsealadele oli Eestis seisuga 1. jaanuar 2003. a kokku 1 208 kaitstavat looduse üksikobjekti, nendest suurem enamus – 732, on puud [statistilised ülevaated EELIS 24. märts 2003]. Kaitstavate loodusobjektide seadus nimetab, et kaitstav looduse üksikobjekt on kaitse alla võetud teadusliku, ajaloolis-kultuurilise või esteetilise väärtusega, elus- või eluta looduse objekt nagu puu, rändrahn, juga, pank, astang, koobas, paljand ja karst või nende rühm.

Jägala juga

Peale kaitsealade ja kaitsealuste üksikobjektide kuuluvad kaitstavate loodusobjektide nimekirja veel kaitsealused liigid, kivistised ja mineraalid, mis jaotatakse kaitsekorra ranguse ja eripära järgi I, II ja III kategooriasse. Kokku oli Eestis 2003. aasta alguse seisuga 578 kaitstavat liiki.

Järelevalvest

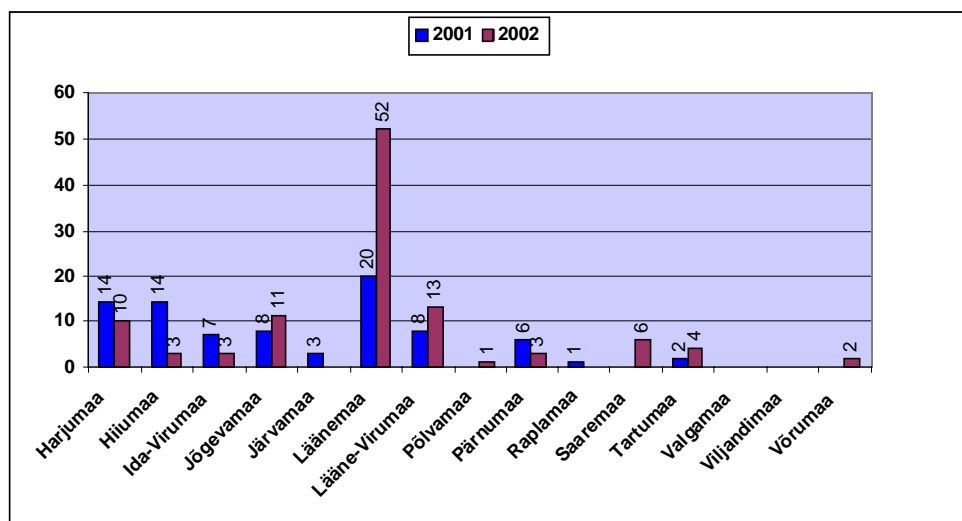
Klassikalise looduskaitse järelevalve on läbi aegade olnud mitmete erinevate institutsioonide pädevuses. Käesoleval ajal on järelevalve kaitstavate loodusobjektide üle jaotatud kahe institutsiooni – objekti valitseja ja Keskkonnainspektsiooni – vahel. Vastavalt kaitstavate loodusobjektide seadusele on kaitstava loodusobjekti valitsejal kohustus teostada järelevalvet kaitstavate loodusobjektide seadusega ja kaitse-

eeskirjadega sätestatud nõuete täitmise üle. Järelevalvet keskkonnajärelevalve seaduse mõistes teostab kaitsealadel Keskkonnainspeksioon, kelle ülesandeks on samuti kaitse-eeskirja ja kaitstavate loodusobjektide seaduse nõuete täitmise kontroll ning sellekohaste avastatud väärtegade kohtuväline menetlemine. Alates 1. septembrist 2002. aastal, mil jõustus karistuseseadustik, on kaitstavate loodusobjektide seaduse ja kaitse-eeskirjade sätete rikkumiste ainsaks kohtuväliseks menetlejaks Keskkonnainspeksioon. Kohalike omavalitsuste keskkonnainspektorid ja politseiametnikud omavad õigust menetleda mitmete seaduste rikkumisi ka kaitsealade territooriumil, kuid otseselt kaitsekorra rikkumisi neil õigus menetleda ei ole. Samuti on kaitsealuste üksikobjektide ning kaitsealuste liikide, kivististe ja mineraalide kaitsenõuete rikkumise menetlemine vaid Keskkonnainspeksiooni pädevuses.

Keskkonnajärelevalve kaitsealadel 2002. aastal

Keskkonnainspeksiooni poolt menetleti 2002. aastal 108 klassikalise looduskaitse alast rikkumist. Seitsmel korral jäi süüdlane teadmata, 71-l korral oli tegemist looduskasutusega ilma loata ja 30-l korral kohustuslike nõuete täitmata jätmisega. Ettekirjutusi vormistati 8-l korral ning tegevust peatati 6-l korral. Üheksakümnel korral karistati isikuid rahatrahviga, neist kolmel korral oli tegemist juriidilise isikuga. Füüsilistele isikutele määratud keskmine trahvisumma oli 2002. aastal 865 krooni.

2001. aastal menetleti Keskkonnainspeksioonis klassikalise looduskaitse valdkonna rikkumisi 62 ning teistes institutsioonides 21-l korral. Graafikult on näha, et maakonniti on rikkumiste arv väga erinev ning on maakondi, kus klassikalise looduskaitse rikkumisi ei ole fikseeritud. See aga ei tähenda, et nendes maakondades ei oleks fikseeritud kaitsealadel rikkumisi.

Keskkonnainspeksiooni poolt menetletud klassikalise looduskaitse nõuete rikkumised

108 klassikalise looduskaitse rikkumist moodustavad vaid 1,5 % Keskkonnainspeksiooni poolt fikseeritud rikkumiste koguarvust. Selline väga väike protsent on seletatav asjaoluga, et kaitsealadel toime pandud teiste valdkondade rikkumised liigitataksegi teiste järelevalvevaldkondade alla. See tähendab, et kui näiteks kaitsealal on toime pandud metsarikkumine, siis liigitataksegi see rikkumine enamasti metsarikkumise valdkonna alla, olgugi, et rikutakse ka kaitse-eeskirja. Klassikalise looduskaitse valdkonna alla liigitatakse rikkumised juhul, kui need on vaid kaitstava loodusobjekti kaitsenõuete rikkumised.

Alates 2002. aasta 1. jaanuarist on Keskkonnainspeksioonis kasutusel keskkonnavalaste õiguserikkumiste andmekogu, milles olevaid andmeid analüüsid saab välja tuua, et näiteks 681-l juhul on 2002. aastal fikseeritud õiguserikkumine järvel (välja arvatud laevatatavad järved) või selle kaldal ja nendest 234-l korral on tegemist olnud kaitstaval loodusobjektidel asuva järvega. Vaid 7-l juhul on rikkumise valdkonnaks märgitud klassikaline looduskaitse, ülejäänud juhtudel on tegemist kalapüügialaste rikkumistega. Kõik rikkumised olid väärted, sealjuures 131-l korral jäi rikkuja teadmata - see tähendab, et kalapüügivahendid olid pandud ebaseaduslikult püügile ning rikkujat ei õnnestunud välja selgitada.

Rikkumised pandi toime kokku 18-l erineval kaitsealal. Kõige enam oli rikkumisi Vooremaa maastikukaitsealal (42), Otepää looduspargis (39), Lahemaa rahvuspargis (33), Karula rahvuspargis (25), Viljandi maastikukaitsealal (24) ja Haanja looduspargis (21), teistel kaitsealadel oli rikkumisi alla 20.

Õiguserikkumiste jaotus kaitsealade lõikes:

Emajõe-Suursoo maastikukaitseala	7
Endla looduskaitseala	2
Haanja looduspark	21
Karksi ürgorg	4
Karula rahvuspark	25
Kisejärve maastikukaitseala	1
Lahemaa rahvuspark	33
Loodi looduspark	4
Läänemaa Suursoo maastikukaitseala	4
Meelva maastikukaitseala	1
Meenikunno maastikukaitseala	1
Otepää looduspark	39
Pangodi maastikukaitseala	1
Silma looduskaitseala	12
Viitna maastikukaitseala	9
Viljandi maastikukaitseala	24
Vooremaa maastikukaitseala	42
Võhmetu-Lemküla kaitseala	6

Klassikalise looduskaitse valdkonna rikkumiste puhul on enamasti tegemist kaitsealade kaitserežiimi rikkumistega. 2002. aastal fikseeriti vaid kolmel korral kaitstava looduse

üksikobjekti rikkumine. Kaitsealuste liikidega seotud rikkumisi on veidi rohkem, enamasti on tegemist metsaraietega kaitsealuste liikide (kotkad, must-toonekurg, metsis jt) püsielupaikades. 2002. aastal algatas Keskkonnainspeksioon kriminaalmenetlust metsaraide kohta, mille käigus hukkus 28 laanekuklase pesa ning Abruca saare lähedal Kirjarahul 27 hallhülge poja tapmise kohta.

Kaitsealuste kivististe ja mineraalide kaitsenõuete rikkumisi 2002. aastal ei avastatud.

Maapõuekaitse

Reeli Sildnik

Keskkonnainspeksioon teeb maapõuekaitse valdkonnas kohtuvälise menetlejana järelevalvet maapõueseaduse üle, kohaldades väärtegadele §-des 83¹ ja 83² sätestatud vastutussätteid. Maapõueseadusest tulenevalt on järelevalve õigus antud ka Tehnilise Järelevalve Inspeksioonile, kes teeb järelevalvet maavarade ja maa-ainese kaevandamise üle alates mäetööde projekteerimisest kuni esmatöötlemiseni.

Maapõuega seotud õigusrikkumised jagunevad järgnevalt:

- maavara / maa-ainese kaevandamine ilma loata;
- maavara / maa-ainese kaevandamisloa / kasutusloa nõuete rikkumine.

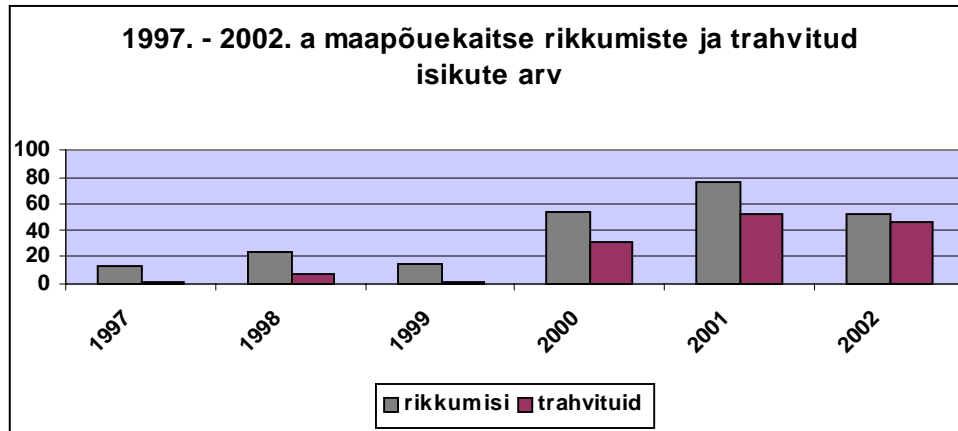
Õiguserikkumiste analüüs

Alljärgnevalt on esitatud maapõuekaitse valdkonna õiguserikkumiste analüüs, mille tegemisel on kasutatud Keskkonnainspeksiooni statistilisi andmeid 1997. a kuni 2002. aastani.

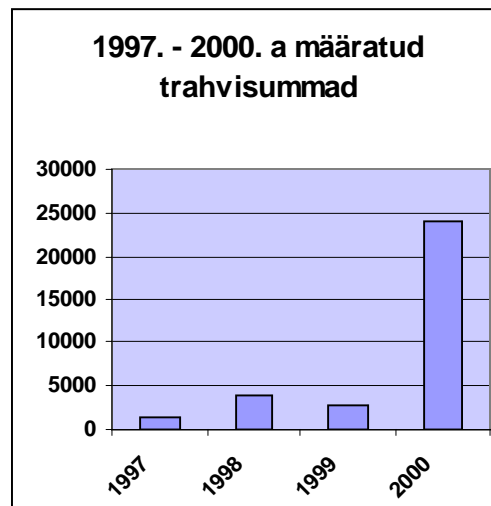
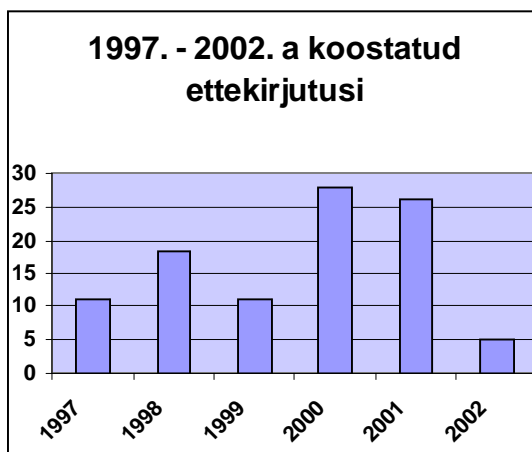
Aasta	Õiguserikkumisi	Ettekirjutuste arv	Trahvitud isikute arv	Trahvisumma kroonides
1997	13	11	2	1 484
1998	23	18	7	3 840
1999	15	11	2	2 665
2000	55	28	31	24 134
2001	76	26	55	412 110
2002	55	5	49	112 406

Võrreldes teiste asutuste ja institutsioonidega on põhilise osa maapõuealastest õiguserikkumistest avastanud ning menetlenud Keskkonnainspeksioon. Vallavalitsused avastasid näiteks 2002. aastal kolm ja linnavalitsused ühe maapõueseaduse sätete rikkumise. Ülejäänud 51 rikkumist tuvastasid Keskkonnainspeksiooni keskkonnakaitseinspektorid, mis moodustab 92,7 % avastatud õiguserikkumiste üldarvust.

Alates 2000. aastast, mil toimus Keskkonnainspeksiooni reorganiseerimine, on tõusnud järsult nii avastatud rikkumiste kui ka trahvitud isikute arv. 2001. a saavutas rikkumiste arv oma haripunkti ning 2002. a on sinna püsima jäänud. 2002. aastal trahvitud isikute arv moodustab kõigist maapõueseaduse rikkumistest 92 %, mis on võrreldes varasemate aastatega hea tulemus. Trahvisummad on alates 1997. aastast suurenenud kolm kuni neli korda.

2001. aastast saab eristada ka juriidilise isiku rikkumisi. Kui 2001. aastal saadeti halduskohtusse lahendamiseks kahe õiguserikkumise kohta koostatud materjalid, siis 2002. aastal tõusis juriidilistele isikutele koostatud protokollide arv kaheksani, millest üks saadeti halduskohtusse ja ülejäänud juhtumeid menetleti Keskkonnainspeksiooni poolt.

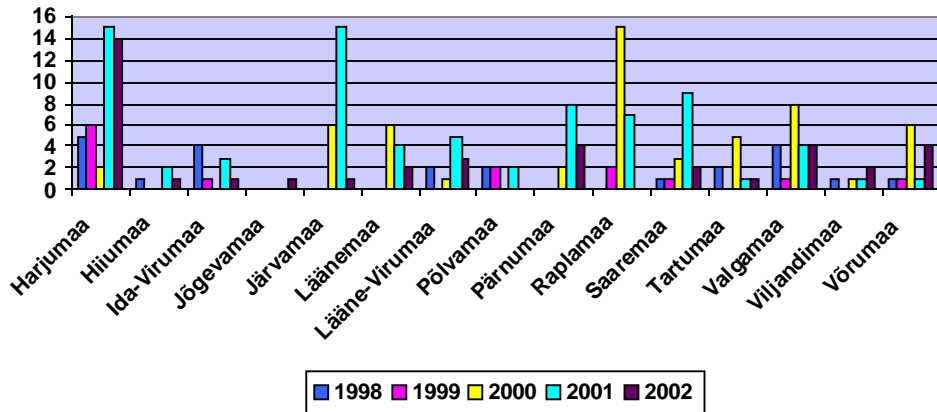

Maapõuega seotud kriminaalasjade arv on suhteliselt väike. Politsei alustas Viljandimaal 2001. aastal neli kriminaalasja, 2002. aastal Keskkonnainspeksioon kaks kriminaalasja - ühe Võrumaal ja teise Harjumaal, mille menetlemine anti üle politseile.

Maapõueseaduse rikkumised maakonniti

Statistiliselt on maapõueseaduse rikkumiste arv läbi aastate olnud suurim Harjumaal, järgnevad Rapla-, Järva- ja Pärnumaa, väikseim on see olnud Jõgeva-, Põlva- ja Hiiumaal.

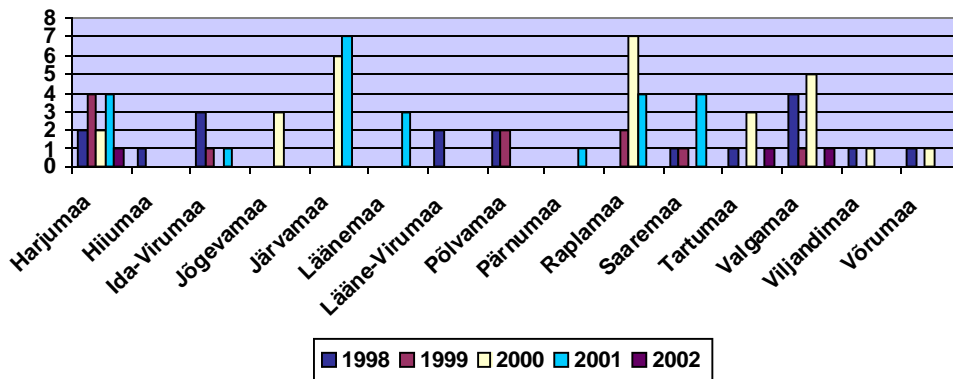
Rikkumised maakonniti

Maapõueseaduse rikkumised maakonniti 1998-2002. a.

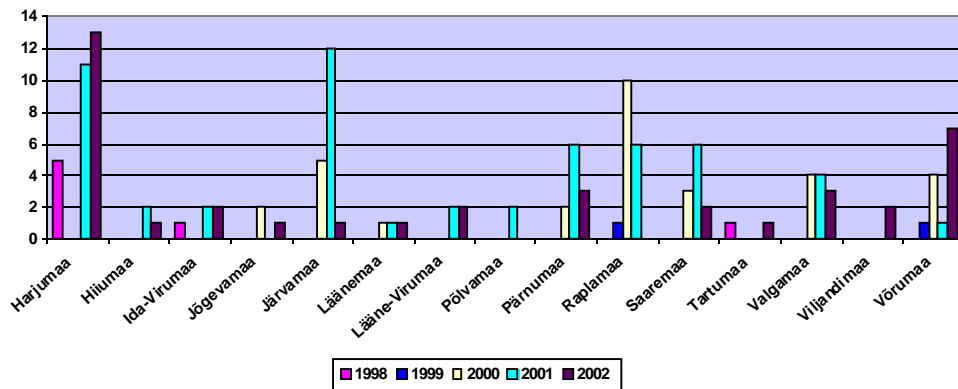
Ettekirjutusi on enim koostatud 2000. – 2001. a Järvamaal ja Raplemaal. 2001. aastal on võrdselt neli ettekirjutust tehtud Harjumaal, Saaremaal ja Raplemaal. 2002. a on märgata ettekirjutuste koostamise järsku langust, mille põhjuseks võiks tuua muutunud seadusandluse.

Ettekirjutuste jaotus maakonniti

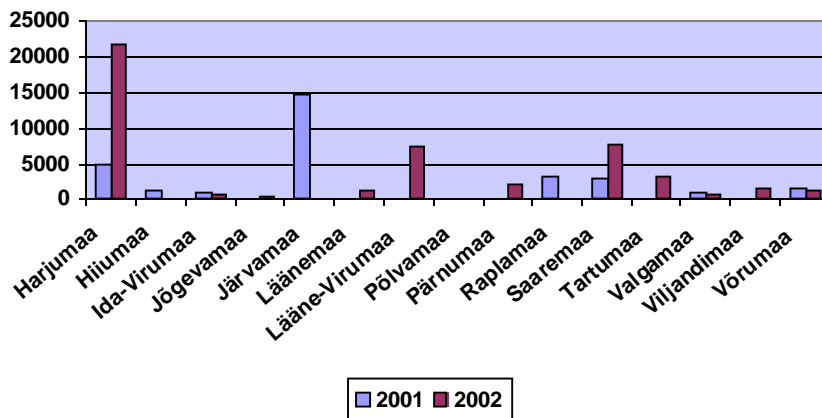

Aastate lõikes on maapõueseaduse sätete rikkumiste eest kõige enam trahve määratud Harjumaa, järgnevad Järvamaa ja Raplamaa. Kõigil aastatel, välja arvatud 1999. aasta, on Harjumaa trahvitute arv olnud üks kõige suurematest. Tingitud on see ilmselt Tallinna lähiümbruses toimuvast aktiivsemast ehitustegevusest ja suurenenud nõudlusest ehitusmaterjalide (peamiselt paasi, liiva ja kruusa) järele.

Trahvitud isikute arv maakonniti

Trahvisumma suurus maakonniti

Graafikult puuduvad Pärnumaal halduskohtu poolt kahele juriidilisele isikule 2001. a määratud rahatrahvid kogusummas 410 000 krooni. 30 000-kroonise trahviga karistati ettevõtet 785 m³ maa-ainese ja 350 000-kroonise trahviga juriidilist isikut 5051 m³ turba ilma loata kaevandamise eest. Õiguserikkumised, mille puhul fikseeriti ilma kaevandusloata maavara või maa-ainese kaevandamine moodustasid 2001. aastal 47 % ja 2002. aastal 63 % kõigist maapõue rikkumistest, mis näitab ilma loata kaevandamiste arvu kasvu. Kord aastas avaldatakse Ametlikes Teadaannetes Keskkonnaministeeriumi poolt kehtivate maavara kaevandamislubade ja kasutuslubade nimekiri. Keskkonnalubade infosüsteemis aadressil <https://klis.envir.ee> saab tutvuda keskkonnateenistuste poolt tänaseks osaliselt sisestatud kehtivate maavara kasutus- ja kaevandamislubadega.

Maa-ainese ja maavara kaevandamisel tuleb silmas pidada järgnevat:

- tegevuse vastavust loa nõuetele;
- litsentsi ja maavaravaru bilansi olemasolu;
- piiride tähistamist ja nendest kinnipidamist;
- kaevandamise mahtudest kinnipidamist;
- mäetööde peatamisel või lõpetamisel keskkonnamõju hindamist ja keskkonnatingimuste täitmist;
- rekultiveerimisnõude täitmist, projekti olemasolu ja sellest kinnipidamist (külgede nõlvus, põhjavee tase).

Maavara geoloogiline uuringu ja üldgeoloogiliste uurimistööde läbiviimisel tuleb järgida:

- kooskõlastatud uuringuprojekti vastavust nõuetele ja tingimustele ning litsentsi olemasolu;
- vajadusel raieloa olemasolu;
- taadeldud mõõtevahendite kasutamist;
- puurimist ja proovide võtmist;
- välitöödeks kasutatud maa-ala korrastamise nõudeid;
- puuraukude tamponimist;
- puuraukude ja kaeveõõnte likvideerimise aktide koostamist;
- pärast uuringu ja kõigi likvideerimistööde lõpetamist ning maa-ala korrastamist koostatud koondakti esitamist keskkonnateenistusele.

Krüdneri kruusakarjäär Põlvamaal

Keskkonnajärelevalvealane koostöö

Himot Maran

Koostöö on Keskkonnainspektsiooni, laiemalt kogu järelevalvesüsteemi paratamatu vahend talle pandud ülesannete täitmiseks, koostöökohustuse näeb ette õigusaktidega sätestatud ülesannete jaotus riigi haldussüsteemis. Kuid koostööd tuleb vaadelda laiemalt – kui ainuvõimalikku strateegiat selleks, et liikuda käsuühiskonnast kokkuleppeühiskonda. See on koostöö kui ühine pingutus uute lahenduste, võimaluste leidmise nimel. Printsip, millest tuleks lähtuda igal keskkonnajärelevalve töötajal oma igapäevases töös.

Keskkonnajärelevalve riiklik struktuur oma praegusel kujul, sealhulgas Keskkonnainspektsioon oma tänaste funktsioonide ja volitustega, kujunes välja 2000. aastaks. Kuigi ei sünnitud tühjalt kohalt, on lühike eksisteerimisaeg üks põhjusi, miks asutustevahelise koostöö korraldamine on praegugi veel kujunemisjärgus.

Koostöö teiste riigiasutustega

Keskkonnainspektsioon kui peamine riiklik keskkonnajärelevalve asutus teeb esmajärjekorras koostööd riiklike institutsioonidega, kellel on samuti pädevus keskkonnavalve kontrolli ja õiguserikkumiste menetlemise vallas. Nendeks on eelkõige politsei, piirivalve, Tolliamet, Päästeamet, Taimetoodangu Inspektsioon ja Veterinaar- ja Toiduamet. Keskkonnainspektsioonil on seni olnud tihedam koostöö politsei ja piirivalvega.

Koostöö politseiga

KKI-l on aastatepikkune, Looduskaitse Inspektsiooni aegadesse ulatuv koostöökogemus politseiga, seda just looduskaitse valdkonnas. Ajal, mil igas maakonnas oli oma looduskaitsepolitseinik, töötas looduskaitse rajooniinspektor - tolleaegne piirkondlik looduskaitseametnik - temaga käsikäes nii kalavetel kui metsas. Aja jooksul on muutunud riiklikud rõhuasetused, järelevalve üle elanud korduvad ja põhjalikud reformid. Aastal 2003, mil ühiskondlikku teadvusesse on erilise teravusega jõudnud arusaam, et meie metsade kaitseks tuleb astuda väga tõsiseid samme, on Keskkonnainspektsioon ja politsei taas kord istumas ühte paati. Sõlmimisel on *koostöökokkulepe* metsaalase järelevalve ühiseks teostamiseks.

Alates 1999. aastast, mil Keskkonnainspektsiooni eluslooduse kaitsel tegutsevatele inspektoritele anti õigus teostada edasilükkamatuid uurimistoiminguid kriminaalasjades, on tihedad tööalased sidemed politseiga olnud paratamatud – jätkab ju politsei inspektsiooni poolt alustatud kriminaalasjade menetlemist. Politsei uurimisalluvuses olevate metsavarguste puhul hindab keskkonnakaitseinspektor keskkonnakahju ja esindab riiki kahjunõudega kohtus. Kuritegude uurimise efektiivsus sõltub seega suuresti kahe asutuse omavahelisest tööjaotusest ja tegevuse kooskõlastatusest. Keskkonnakaitseinspektor on tavaliselt esimesena sündmuskohal ja saab seeläbi

tulemuslikumalt talletada tõendeid, politsei seevastu on pädevam läbi viima uurimistoiminguid. Koostöökokkuleppe peamine eesmärk ongi kuritegude uurimise tulemuslikkuse tõstmine operatiivsema ja koordineerituma tegutsemise kaudu. Kokku lepatakse ka vastastikuse infovahetuse ja koolituse suhtes.

Juba enne koostöökokkuleppe allkirjastamist oleme asunud kuriteo asitõendina metsaröövlitelt ära võtma suuri metsamasinaid. See poleks osutunud võimalikuks, kui me poleks jõudnud politseiga üksmeelele mitmes praktilises ja õigusosalases küsimuses. Tõsiste metsaalaste kuritegudega edukaks võitlemiseks on vaja nii Keskkonnainspektsiooni kui Politsei ühist panust.

Esialgne koostöökokkuleppe metsakaitse valdkonnas ei sulge koostööd politseiga mingitesse kindlatesse raamidesse. Järgnevalt on vaja üksikasjalikumalt läbi mõelda koostöö arendamine mitmes teiseski valdkonnas, eelkõige CITES-i (loodusliku loomastiku ja taimestiku ohustatud liikidega rahvusvahelise kaubanduse konventsiooni) rakendamisel ja loomastiku kaitses.

2002. aastal viidi Norra politseitöötajate toel ühiselt läbi nädalapikkune CITES-i ja keskkonnaõiguse alane koolitus politseinikele kõikidest prefektuuridest. Viimase aja koostöökogemuste põhjal võime loota keskkonnakuritegudele spetsialiseerunud pädeva politseinikekaadri taaskujunemisele eelolevatel aastatel.

Koostöö piirivalvega

Keskkonnainspektsioonil ja piirivalvel on mõlemal täita ülesandeid merereostuste ja kalakaitse valdkonnas. Piirivalve teostab oma põhiülesannete kõrval ka õlireostuste likvideerimist ning kalapüügi järelevalvet, seaduse kohaselt ka kalapüügi alaste õiguserikkumiste kohtuvälist menetlemist. Piirivalvel on piiriveekogudel kasutada märkimisväärne hulk tehnilisi vahendeid. Nimetatud alad kuuluvad intensiivsemate kalapüügipiirkondade hulka, siin on ka veereostuse oht kõige suurem. Jõudude ühise kasutamise läbi on võimalik saavutada arvestatavat kulude kokkuhoidu, ühtaegu aga saavutada paremaid tulemusi nii keskkonnajärelevalves kui riigipiiri hoidmisel.

Koostöö on toimunud senigi, eriti heade tulemustega Peipsi-Pihkva järvel. Siiski on mõlemad pooled leidnud, et on valdkondi, kus tuleks ühistegevust tõhustada ja ka täpsemalt reguleerida. Sõlmimisel on *koostöökokkulepe*, millega üksikasjalikumalt sätestatakse ühisoperatsioonide läbiviimine, tegevuse koordineerimine ja infovahetus reostusjuhtumite ja ebaseadusliku looduskasutuse avastamisel, registrite, andmebaaside, satelliitside- ja -jälgimissüsteemide ühine kasutamine, õiguserikkumiste lahendamine ja ametnike koolitus. Koostöökokkuleppe allkirjutamist võib oodata lähikuudel.

Koostöö tolliga

2001. ja 2002. aastal osalesid Keskkonnainspektsiooni ja tolli järelevalvetöötajad mitmel Keskkonnaministeeriumi korraldatud CITES-i alasel koolitusel ja seminaril CITES-i rakendamise projekti käigus. Selle tulemusena astuti samm edasi tolli ja Keskkonnainspektsiooni vahelises koostöös. Lepiti kokku operatiivse infovahetuse ja võimalike ühiste järelevalvetoimingute suhtes. Muude CITES-i alase järelevalve jaoks oluliste abi- ja juhendmaterjalide hulgas varustati toll ka Keskkonnainspektsiooni

koostatud CITES-i ja liigikaitsealase järelevalve käsiraamatuga. Koostöö tolliga peaks kujunema praktilisemaks, kui Keskkonnainspeksioon asub senisest laiemalt teostama siseriiklikku CITES-i alast kontrolli.

Suund *koostöökokkuleppe* sõlmimisele on võetud ka **Päästeametiga**. Koordineeritud tegutsemist nõuab meie osaliselt kattuv pädevus kemikaaliseaduse ja tuleohutusjärelevalve valdkonnas, mõlemal asutusel on oma ülesanded keskkonnareostuse ja loomade abitusse olukorda sattumise juhtumite puhul. 2002. aastal lepidi kokku ühise tegutsemise ja infovahetuse suhtes metsatulekahjude korral, 2003. a novembris loodi töörühmad ülesandega valmistada ette kõiki koostöövaldkondi hõlmava kokkuleppe projekt. Kava kohaselt 2004. a esimesel poolaastal allkirjastatav lepe peaks käsitlema tegevusvaldkondade jaotust, teabevahetust ja ühist tegutsemist kemikaaliseaduse järelevalvel, koostööd ja teabevahetust avariiliste keskkonnareostuste korral, infovahetust ja koostööd metsatulekahjude puhul ning tegevuse koosõlastamist loomade abitusse olukorda sattumise juhtumitel. Kõiki valdkondi läbivaks teemaks on häirekeskuste ja Keskkonnainspeksiooni valveteenistuse sujuv koostöö, teabematerjali koostamine ja vastastikuse koolituse korraldamine.

Koostöö keskkonnaministeriumi haldusala asutustega

Arvestatav osa keskkonnakasutusest ja keskkonda mõjutavast tegevusest toimub lubade alusel. Keskkonnalube väljastavad Keskkonnaministerium, maakondlikud keskkonnateenistused ja kohaliku omavalitsuse üksused (siia kuulub sisuliselt ka kaitsealade administratsioonide poolt keskkonnakasutuse piirangute seadmine-mitteseadmine). Keskkonnainspeksioon kontrollib keskkonnalubade olemasolu, aga ka tegevuse vastavust loa nõuetele. Lubade andmine ja lubade kontroll on ühe tervikliku protsessi kaks lahutamatu osa ja väga palju sõltub nende tegevuse koosõlast see, kui edukalt toimib kogu keskkonnalubade süsteem.

Eesti on oma riikliku keskkonnakaitse korraldusega lahutanud järelevalve ja korraldava tegevuse. See ei tähenda, et need tegevused võiksid toimuda lahutatult ja sõltumatult. Pigem on nii, et mida enam on ülesanded lahutatud institutsionaalselt, seda hädavajalikum on institutsioonide omavaheline koostöö. Keskkonnalubadest sõltub suuresti eduka kontrolli võimalikkus, järelevalve tulemuslikkus. Omakorda on järelevalve tulemused üheks oluliseks lähtealuseks keskkonnalubade väljaandmisel. Eriti oluliseks kujuneb koostöö loa andjate ja loa kontrollijate vahel komplekslubade laiema kehtimahakkamise tingimustes. Pole ka võimalik ette kujutada toimivate õiguse üldaktide väljatöötamist ilma järelevalveorgani osaluseta.

Seega on ilmne, et Keskkonnainspeksiooni koostöö Keskkonnaministeriumi ja eriti **keskkonnateenistustega** peab olema tihe. Alates 2001. aastast on asutud läbi viima Keskkonnainspeksiooni osakonnajuhatajate ja keskkonnateenistuste juhtide ümarlauanõupidamisi. Töötajate ühine osalemine seminaridel ja koolitustel on hõlbustanud isikliku suhtlemise barjääride kaotamist. Inspektorid ja spetsialistid töötavad igapäevaste ülesannete lahendamisel sageli käsikäes. Kuid mõlemapoolset ja senisest suuremat pingutust nõuab vajadus saavutada funktsioonide institutsionaalse lahutatuse

tingimustes see nii oluline ühine “pulsitunnetus”, ilma milleta pole võimalik saavutada mõistlikku tasakaalu suunava-lubava ja sundiva-karistava haldusfunktsiooni rakendamise vahel.

2002. aastal alustas Keskkonnainspeksioon nõupidamiste voo mehitatud **kaitsealade administratsioonidega**, eesmärgiga leida senisest parema koostöö võimalusi olukorras, kus kaitsealatootajad pole enam õiguserikkumiste menetlejad. Tuleb saavutada inspeksiooni senisest põhjalikum kontroll kaitsealadel ja operatiivsem reageerimine seal aset leidvatele õiguserikkumistele, samas õiguserikkumiste kohta olulise info kiirem liikumine kaitsealadelt inspeksioonile. Kaitsealade juhtivtöötajatega peetud arutelud annavad põhjust loota senisest märksa tihedamale koostööle.

Koostöö kohaliku omavalitsuse üksustega

Kui kohaliku omavalitsusüksuse volikogu ei ole otsustanud teisiti, on valla- ja linnavalitsusel riikliku keskkonnajärelevalve asutusega sarnased volitused, seda küll eelkõige omavalitsusüksuse enda kehtestatud keskkonnaalaste õigusaktide täitmise üle. Ühtaegu on omavalitsusüksusel laiad volitused keskkonda mõjutavate otsuste langetamisel – alates planeeringutest ja ehituslubade andmisest kuni kalapüügilubade väljastamiseni. Sellest tulenevalt on ka riikliku keskkonnajärelevalve suhted omavalitsustasandiga mitmeplaanalised: ühest küljest kontrollitakse keskkonnakasutust, mis toimub nende antud loa alusel, teisest küljest rakendab Keskkonnainspeksioon vajadusel oma järelevalveõigust nende tegevuse (kehtestatud üksikaktide) üle. Samaaegselt on enesestmõistetav, et riiklik keskkonnajärelevalve töötab käsikäes omavalitsusliku järelevalvega.

Selles ühistöös on vähemalt käesoleval ajal kõige olulisemal kohal riiklike järelevalvetöötajate juhendav, abistav roll. On tõsiasi, et valdavalt on omavalitsuslik keskkonnajärelevalve küllaltki algses kujunemisjärgus. Siit tuleneb riiklike institutsioonide üks olulisemaid ülesandeid tulevikus: aidata välja kujuneda omavalitsuslikul keskkonnakaitsel, sealjuures keskkonnajärelevalvel. Üldise tendentsina kandub arenenud riikides keskkonnaalane otsustusõigus riiklikelt struktuuridelt omavalitsustele. Ka meie koostöö omavalitsusüksustega peab esmajärjekorras teenima nende arengut, kujunemist iseseisvaks jõuks keskkonnajärelevalve alal.

Lisaks juhendamisele praktilise töö käigus, on Keskkonnainspeksioon pidanud oluliseks omavalitsustöötajatele kursuste korraldamist, nende väljaõpetamisel osalemist. See tegevusvaldkond nõuab senisest enam tähelepanu ja tuge.

Koostöö üldsusega

Keskkonnajärelevalve eesmärk on elamisväärse keskkonna säilitamine riigi poolt kehtestatud õigusaktide täitmise kontrolli kaudu. Selle saavutamist pole võimalik ette kujutada ilma kogu ühiskonna osaluseta. Keskkonnakaitselistele ühiskondlikele regulatsioonidele, seadusele allume kõik oma igapäevases toimetamises. Seaduse toimimine sõltub seega esmalt igapäevaste teadlikkusest, valmidusest käituda kehtivate normide järgi. Samas ei saa riiklik (ja omavalitsuslik) järelevalve olla toimiv vaid “mundrimeeste” nõudliku inspekteerimisena. Järelevalvele seatud eesmärk on saavutatav vaid läbi koostöö.

Koostöö üldsusega on Keskkonnainspeksiooni tegevuse üks alustalasid. See on kahepoolne: inspeksioon on kohustatud teavitama elanikkonda looduskeskkonna ja -varade kasutamise ning kaitsega seotud õiguserikkumiste probleemidest ja osaleb keskkonnaavariist tuleneva hädaolukorra lahendamisel, sealhulgas hädaolukorras tegutsemise selgitustöö tegemises elanike seas, informeerib elanikkonda ohtlikust saastest jne. Mis aga Keskkonnainspeksiooni vaatenurgast, tegelikult kogu järelevalve korraldamise seisukohast eriti oluline – tulemuslikku järelevalvet ei ole võimalik teha ilma toetumata elanikkonnale, ilma viimase abita.

2001. aastal kaotati keskkonnakaitsese abiinspektori staatus. Selle peamiseks põhjuseks oli järelevalvetöö professionaalsuse tõus, täpsemalt – järsult kasvanud nõuded erialaste teadmiste ja oskuste tasemele, seda eriti õiguserikkumise menetlemisel.

Ei kadunud aga vajadus – õnneks ka võimalus - täiendava teabe järele keskkonnakasutuse ja –mõjutamise kohta. Inspektor ei jõua oma igapäevase inspekteerimise käigus kaugeltki kõikjale, kus raiutakse metsa, püütakse kala või näiteks saastatakse üle lubatud normi õhku. Ilma inimeste tähelepanujuhtimiseta võimalikele väär- ja kuritegudele jääks riikliku järelevalve efektiivsus kaugele sellest, mis ta on. Igal inspeksiooni osakonnal ongi välja kujunenud oma abimeeste ring, kes küll ei kannu enam abiinspektori nime ja tõendit taskus, on aga oma vabatahtliku aja- ja energiaohverdamisega riiklikele inspektoritele asendamatuks toeks.

Alates 2001. aastast töötab ööpäevaringne valvetelefon 1313. See on nüüdseks saavutanud tuntuse, mille läbi on tavainimeste teadete põhjal avastatud õiguserikkumiste osakaal tõusnud arvestatava määran. Oluliseks abiks inspeksiooni järelevalvetööle on aga jätkuvalt loodusesõbrad, kes oma asjatundliku pilguga aitavad avastada tegusid, mille lahendamine kuulub keskkonnakaitseseinspektori pädevusse.

Rahvusvaheline koostöö

Euroopa Liiduga ühinemise perioodil on enesestmõistetav, et Keskkonnainspeksiooni rahvusvahelised sidemed arenevad eelkõige just Euroopa suunal. Kuigi koostööd on tehtud ka näiteks Kanada inspektoritega Loode-Atlandi Kalanduskomisjoni (NAFO) järelevalveprojektides - muuhulgas kontrollitud ühiselt Eesti kalalaevu Newfoundlandil -

saab järjepidevast koostööst rääkida siiski eelkõige Euroopa Liidu ja selle kandidaatmaadega. Ka esimesed kogemused endise Nõukogude Liidu riikide keskkonnavalaste järelevalvetöötajate nõustamisel on siiski vaid üks osa Euroopa Liiduga arendatavast koostööst.

IMPEL

Selles koostöös on peamise tähtsusega Keskkonnainspektsiooni (algselt Looduskaitse Inspektsiooni) aktiivne osalus Euroopa Liidu kandidaatriikide keskkonnajärelevalve organite koostöövõrgustikus – AC-IMPEL-is (*Accession Countries' IMPEL Network*). Tegemist on Euroopa Liidu keskkonnajärelevalve koostöövõrgustiku - IMPEL-i - (*EU Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law*) tütarstruktuuriga.

IMPEL moodustati 1991. aastal Euroopa Liidu riikide keskkonnajärelevalve organite tegevuse standardite kujundamise, koostöö korraldamise ja keskkonna järelevalve alase seadusandluse ühtlustamise eesmärgil. Oli kujunenud vajadus selle seni küllalt ebaühtlaselt arenenud, samas nii olulise valdkonna ühtse juhtimise ja ühiste tegevuspõhimõtete kujundamise järele.

Kui algas EL laienemisprotsess, kujunes vajaliku õigusloome kõrval eriti aktuaalseks küsimus kandidaatriikide valmisolekust, võimekusest vastuvõetud seadusi ka ellu rakendada. Kandidaatriikide järelevalveorganite tegevuse lõimimiseks EL struktuuridesse ja nende tegevuse toetamiseks liikmesriikide poolt loodi Euroopa Komisjoni eestvõttel AC-IMPEL. Selle esimene koosolek toimus 1997. aastal Brüsselis. Esimene kandidaatriigis toimunud keskkonna järelevalve alase võimekuse hindamisprogramm leidis aset Tallinnas 1998. aastal Keskkonnainspektsiooni korraldatuna. AC-IMPEL-i liikmesriigid on määranud oma riikliku koordinaatori, kelleks Eestist on Keskkonnainspektsiooni keskkonnavalaste juhataja Aare Sirendi.

Alates 1999. aastast töötab IMPEL nõu projektipõhisena. Aastas 2 korda toimival plenaaristungil vaadatakse üle käimasolevate projektide kulgu ja pakutakse välja uute projektide lähteülesanded. Viimastel aastatel on olnud IMPEL-i projektidesse kaasatud ka AC-IMPEL. Nii näiteks on meie Keskkonnainspektsioon lülitumas IMPEL-TFS (piiriülese jäätmeeveo alane koostöövõrgustik, mis teostab IMPEL-i vastavaid projekte) projektide töösse. On kavas luua Balti riikides toimuva piiriülese jäätmeeveo ühiseks järelevalveks tugikeskus, milles Eestipoolse juhtiva asutusena osaleks Keskkonnainspektsioon. Lisaks osaleb Eesti jäätmelubades ja komplekslubades tingimuste sätestamise ning keskkonnainspektsioonide töökorralduse käsiraamatu väljatöötamise projektis.

2002. aastal lõpetas AC-IMPEL oma tegevuse ning selles osalejad jätkasid oma koostööd juba IMPEL-is.

Koostöö Läänemere Kalanduskomisjonis

Läänemere kalavarude seisund on kujunenud kriitiliseks. Läänemere Kalanduskomisjon (*IBSFC, International Baltic Sea Fishery Commission*) on mõistnud vajadust senisest oluliselt tõsisema kontrolli kehtestamise järele kalavarude haldamise üle. Olukorras, kus

jättkuvalt mängivad suurt rolli riiklikud kalamajanduslikud huvid, on siiski peetud otstarbekaks ühiste huvide nimel asuda koostööle kalapüügi järelevalve alal. 2001. aastal käivitus IBSFC kontrolli ja järelevalve töörühma juhtimisel ühise inspekteerimise programm.

Programmi sisuks on kokkuleppeliste partnerriikide kalakaitseinspektorite ühiste järelevalveaktsioonide korraldamine. Eesti partnerriigiks on seni olnud Soome. Kolmel aastal on Keskkonnainspeksiooni inspektorid ühe kevadise nädala vältel koos Soome kolleegidega võtnud osa praktilisest traalpüügi kontrollist Soomes, ühtlasi viinud läbi samasuguse ühise kontrollinädala Eestis. Nii on omandatud ja kindlasti ka jagatud kogemusi, tagasiside IBSFC-le peaks aga andma ideid seniste Läänemeres kehtivate kontrollimeetmete täiendamiseks. Nii Eesti kui Soome esindajad töörühmas on teinud ettepaneku keskenduda tulevikus igal aastal ühele kindlale kontrolli aspektile.

Keskkonnajärelevalve ja avalikkus

Ann Maripuu

Ühiskonna huvi keskkonnakaitse vastu on aasta-aastalt kasvanud ning sellega kaasnev keskkonnateadlikkuse tõus seab uusi ülesandeid ka keskkonnajärelevalvega tegelevatele asutustele. Lisaks olemasolevatele seadustele on abiks nii üldsusele kui ka keskkonnaametnikele Eestis 6. juunil 2001. aastal ratifitseeritud Arhusi konventsioon, mis käsitleb keskkonnainfo kättesaadavust, keskkonnaasjade otsustamises üldsuse osalemist ja neis asjus kohtu poole pöördumist.

Arhusi konventsioon

Arhusi konventsioon ja Euroopa Liidu Keskkonnainfodirektiiv annavad üldsusele alljärgnevad õigused ja kohustused:

- üldsusel on õigus saada keskkonnainfot
- üldsusel on õigus osaleda keskkonnaasjade üle otsustamises
- üldsusel on õigus keskkonnaasjus kohtusse pöörduda

Need kolm õigust peavad olema inimesele tagatud ilma tema rahvusest, kodakondsusest või elukohast tuleneva diskrimineerimiseta. Konventsiooni esimest põhimõtet - info kättesaadavust - katab avaliku teabe seadus, mis teeb ametivõimudele muuhulgas ülesandeks teha keskkonnainfo (välja arvatud üksikud erandid, mis on sätestatud teiste eriseadustega, nagu näiteks ohustatud liikide pesitsus- ja elukohad) inimesele kättesaadavaks. Avaliku võimu asutused peavad keskkonnainfo kättesaadavaks tegema ilma, et isik oma huvitatust peaks tõendama ning isiku soovitud vormis, va juhul, kui info kättesaadavaks muutmine on mõistlik mingis teises vormis, nt kui info on juba kättesaadav mingis teises vormis. Keskkonnainfo teabenõude vormis esitatud päringule on ametiisik kohustatud vastama viivitamatult, kuid mitte hiljem kui 5 tööpäeva jooksul alates päringu registreerimisest järgnevast tööpäevast. Kui teabenõudele korralikult vastamiseks on teabe väljaselgitamine aeganõudev, siis on kohustus vastata kuu aja jooksul.

Juhul kui info avalikustamine võib negatiivselt mõjutada pooleliolevat uurimist või süüte menetlust või sellega seotud isikuid, on ametiisikul õigus sellest keelduda. Pooleliolev menetlus tähendab, et toimumas on tõendite vahendusel õiguserikkumise asjaolude kohta andmete kogumine, mida eelarvamused ja muud välised mõjutused võivad kahjustada. Nimetatud olukorras on süüte menetlust puudutavat teavet otstarbekas pidada konfidentsiaalseks. See konfidentsiaalsus on ajutine ning kestab menetluse lõppemiseni.

Täpsemalt saab Arhusi konventsioonist lugeda Keskkonnaministeeriumi kodulehelt www.envir.ee/arhus (Taani-Eesti Arhusi konventsiooni rakendamise koostööprojekt).

Keskkonnainspeksioon avaldab alates 2001. aastast pressiteadete näol regulaarselt teavet avastatud keskkonnavalaste õiguserikkumiste kohta ning on üldsusega suhtlemisel avatud ja läbipaistev. Ajakirjanike infopäringutele püüame alati vastata võimalikult kiiresti ja kindlustada oma kõneisikute kättesaadavuse kommentaaride andmiseks. Keskkonnainspeksioon avaldab keskkonnavalast statistikat ja keskkonnavalaste seaduserikkumistega seotud infot oma kodulehel aadressil www.kki.ee.

Keskkonnainspeksiooni valvetelefon 1313

Keskkonnainspeksioon on keskkonnavalaste õiguserikkumiste vastu võitlemisel avatud koostööks üldsusega. 2001. a juulis alustas tööd Keskkonnainspeksiooni ööpäevaringne tasuta valvetelefon 1313, millele oodatakse elanike teateid võimalikest seaduserikkumistest. Helistada tuleks, kui märkate :

- keskkonnareostust või selle ohtu
- ebaseaduslikku metsaraiet, kalapüüki või muud looduskasutust
- surnud või haavatud ulukit
- jäätmete ebaseaduslikku ladestamist
- massiliselt surnud loomi, linde või kalu
- loomade julma kohtlemist
- muud keskkonnavalast õiguserikkumist või tegevust, mis võib seda olla.

Tänu keskkonnast hoolivate inimeste reageerimisele on keskkonnakaitseinspektorid nii mõnelegi olulisele seaduserikkumisele jälile saanud või on suutnud seda vältida. 2001. aastal laekus 1313 telefonile 2370 teadet või avaldust ja 2002. aastal juba 3634. Lisaks valvetelefonile tulnud teadetele registreeriti inspeksiooni piirkondlikes osakondades 2002. aastal kokku 1970 avaldust ja kaebust.

Keskkonnajärelevalve ja meedia

Meedia on vajalik abiline meie üldsuse keskkonnateadlikkuse kujundamisel. Olulised koostööpartnerid on nii vabariiklikud päevalehed, raadiod kui ka erialane meedia (Eestimaa Looduse Fondi keskkonnaportaali Roheline Värav, telesaated Tasakaal ja Osoon, ajakirjad Kalurileht, Eesti Mets jne...). Tänuväärne on piirkondlike meediaväljaannete suhtumine – elav huvi keskkonnateemade vastu, mis väljendub põhjalikes keskkonnavalaste õiguserikkumistega seotud probleeme kajastavates artiklites, kus antakse sõna kõigile osapooltele. Aktiivset huvi näitavad ka ajalehed oma keskkonnateemaliste lisade toimetamisel (Äripäev, Maaleht jt).

Meedias on keskkonnajärelevalve teemadest enim kajastust leidnud äriühingutega seonduvad seaduserikkumised, vastu võetud kohtuotsused, omavolilised ehitised, ranna- ja kalda kaitse seaduse rikkumised ning salakütid ja röövpuudjad. Tihedamini meedias sõna võtavad kõneisikud Keskkonnainspeksioonist on Himot Maran (nõuniku kt), Tarvo Roose (peadirektori asetäitja), Toomas Liidja (keskkonnaosakonna juhtivinspektor), Tiia

Kaar (Harjumaa osakonna juhataja), Andrus Simson (Virumaa osakonna juhataja) ning Endel Visnapuu (Võrumaa osakonna juhataja). Keskkonnainspeksioon jälgib meediasuhetes põhimõtet, et strateegilisi otsuseid ja asutuse arengut kommenteerib peadirektori asetäitja või nõunik ning seaduserikkumisega seotud sündmustiku kommenteerimise õigus on eelkõige asja menetleval keskkonnainspektoril.

Lisaks Keskkonnaministeeriumi korraldatud eriseminaridele keskkonnatemaatikat käsitlevatele ajakirjanikele on Keskkonnainspeksioon ajakirjanikele pakkunud aeg-ajalt võimalust mõnel järelevalvereidil osaleda, et anda selgemat ettekujutust selle töö eripäradest ja aktuaalsetest probleemidest keskkonnajärelevalves.

Reid „Eesti rand“

Keskkonnainspeksioon korraldas 24. - 25. oktoobril 2002. a teistkordselt reidi “Eesti rand”, kus ajakirjanikel oli võimalik koos keskkonnakaitseinspektoritega tutvuda Eesti rannikualade ehitusprobleemistikuga. Seekord kontrolliti ehitustegevuse vastavust kehtivatele seadustele Harjumaal ja Lääne-Virumaal. Reidile kaasa kutsutud ja osalenud ajakirjanikud Eesti Päevalehest, Postimehest, Eesti Ekspressist, ETV-st, TV3-st kajastasid hiljem oma väljaannetes rannikualadel ebaseadusliku ehitustegevusega seotud probleemistikku, mille arutellu sekkus ka laiem avalikkus.

Reidil osalejatel oli võimalus tõdeda, et hoolimata kehtivatest seadustest on näiteks Jõelähtme valda kaks elumaja ehitatud merepiirile lähemale kui lubatud 100 meetrit. Üks omanik aga oli hoone rajanud lausa 20 meetri kaugusele merest, omamata ehituseks ühtegi vajalikku luba. Tõdeti, et mitte alati pole kindlustatud igäühe õigus merekaldal vabalt liikuda – üks majaomanik oli Jõelähtme vallas omavoliliselt merest välja toonud kive, milledest rajatud aed ulatus kuni merepiirini, sulgedes kallasraja. Sellised juhtumid on tüüpiliseks näiteks ka mujal Eestis toime pandud ranna ja kalda kaitse seaduse rikkumistest.

Tulevikus kavatseb Keskkonnainspeksioon pöörata enam tähelepanu üldsuse teavitamisele keskkonnavalade õiguserikkumistega seotud probleemidest ning teha tihedamat koostööd piirkondliku meediaga, kellel on kahtlemata oluline osa elanike keskkonnateadlikkuse kujundamisel.

Keskkonnajärelevalve erinevad tahud

Kalakaitse Peipsi-Pihkva järvel

Peeter Karja

Peipsi-Pihkva järve iseloomustus ja kalastik

Peipsi-Pihkva järv on suuruselt neljas järv Euroopas, mis paikneb Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni territooriumil. Järvepinna keskmine kõrgus on 30,1 m üle Läänemere taseme. Peipsi-Pihkva järv on madal (keskmine sügavus 7,1 m) kihistumata eutroofne veekogu, mis koosneb kolmest osast kogupindalaga 3555 km² (tabel). Järvel on 240 sissevoolu, neist suurimad Emajõgi ja Velikaja jõgi. Väljavool toimub Narva jõe kaudu (12,6 km³ aastas) Soome lahte. Vesi vahetub järves ligikaudu kahe aastaga.

Peipsi-Pihkva järve üldandmeid.

Järve osa	Pindala (km ¹)	Maht (km ¹)	Keskmine sügavus (m)	Läbipaistvus suvel (m)	Toitelisus
Peipsi	2611	21,8	8,3	2,2	eutroofne, mesotroofsete joontega
Lämmijärv	236	0,6	2,5	1,4	eutroofne, düstroofsete joontega
Pihkva	708	3,8	3,8	1,2	hüpertroofne

Peipsi-Pihkva järve ja järvega seotud jõgede kalastik koosneb 37 kalaliigist. Nende hulgas on Eestis seadusega kaitstavad liigid säga *Silurus glanis* L. (viimasel ajal üsna arvukas Lämmijärves, esineb ka Emajões), harjus *Thymallus thymallus* (L.) ja tõugjas *Aspius aspius* (L.) (Emajõe vesikonnas, samuti Vene vetes) ning Eesti Punase Raamatu liigid (lisaks nimetatutele veel peipsi siig *Coregonus lavaretus maraenoides* (Poljakow), räabis *Coregonus albula* (L.), jõeforell *Salmo trutta fario* L., hink *Cobitis taenia* L., vingerjas *Misgurnus fossilis* (L), võldas *Cottus gobio* L. ja ojasilm *Lampetra planeri* (Bloch)). Eesti mageveeliikidest esinevad järves või selle vesikonnas pea kõik liigid. Peipsi-Pihkva järv on kõrge kalaproduktiivsusega veekogu. Kaudselt iseloomustab produktiivsust kalade väljapüük, mis viimastel aastatel on olnud keskmiselt 16 kg ha⁻¹, II maailmasõja eel ja järel, kuni 1990ndate aastateni, ligikaudu kaks korda kõrgem ning hinnanguliselt (Tjurin, 1974) kuni 70-100 kg ha⁻¹ 20. sajandi algul. Eesti sisevete kalatoodangust annab Peipsi järv valdava enamuse, ka ülejäänust moodustavad Peipsi järvega seotud veekogud (Emajõgi, Võrtsjärv) olulisema osa. Töenduslikud kalavarud on intensiivselt eksploateeritavad nii Eesti kui Vene poolel. Peamised töenduskalad (aastane väljapüük kokku Eestis ja Venemaal tavaliselt üle 500 tonni aastas) on viimasel ajal peipsi tint *Osmerus eperlanus m. spirinchus* (Pallas), ahven *Perca fluviatilis* L., koha

Sander lucioperca (L.), särg *Rutilus rutilus* (L.), latikas *Abramis brama* (L.) ja kiisk *Gymnocephalus cernuus* (L.), millele järgnevad haug *Esox lucius* L., luts *Lota lota* (L.), peipsi siig ja teised liigid (tabel).

Eesti kalasaagid (t) Peipsi ja Lämmi järvest 1990. - 2002. aastal.

Kalaliik	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	Keskmine 1990-1999	2000	2001	2002
Koha	436	532	419	514	450	378	370	261	707	623	469	622	450	911
Ahven	686	416	403	508	666	617	632	883	809	670	629	538	281	230
Haug	96	96	67	65	31	29	68	65	98	111	73	111	123	145
Latikas	229	271	224	235	111	99	96	132	168	135	170	135	231	324
Särg	68	141	151	43	70	93	209	149	125	164	121	223	213	261
Tint	445	353	155 1	502	224	710	478	401	142 1	947	703	1104	623	2214
Siig	43	27	34	18	14	25	63	30	60	35	35	9	9	11
Rääbis	138	0	0	0	7	45	127	153	159	47	68	2	0	0
Luts	31	21	8	9	6	24	30	25	15	50	22	34	32	37
M. liigid	119	140	348	139	95	112	34	61	51	63	116	11	12	18
Kokku	2292	1997	3205	2034	1674	2133	2106	2161	3611	2846	2406	2788	1975	4150
Kokku, v.a. tint ja rääbis	1709	1643	1654	1532	1443	1377	1502	1607	2031	1851	1635	1682	1351	1935

Kalakaitse Peipsi-Pihkva järvel

Ebastabiilsus Peipsi järve kalanduses ja järve enese arengus eelmise sajandi viimastel kümnenditel on tõstatanud palju probleeme ja muutnud keerukaks järve kalavarude säästva ja ratsionaalse majandamise. Seoses sellega on ka Keskkonnainspeksioon oluliselt tõhustanud kalakaitset järvel viimase kolme aasta jooksul. Kui 2000. aasta alguses teostas järelevalvet järvel vaid Keskkonnainspeksiooni Tartumaa osakond ja enne seda Mereinspeksiooni Peipsi osakond, siis alates 2000. aasta oktoobrist ka Keskkonnainspeksiooni Virumaa ja Võrumaa osakonnad. Töö järvel on pingeline ja rikkumisi esineb küllaltki sageli. Eelmisel so 2002. aastal avastasid kolme osakonna inspektorid kokku **1819** kalapüügi alast rikkumist ja eemaldasid püügilt kokku **1175** ebaseaduslikult püügile asetatud selguseta kuuluvusega püügivahendit. Eriti kiire aeg

inspektorite töös saabub siis, kui järvel on kalapüügi keeluaeg. Sellisel kiirel ajal tuleb tihti kaasata ka lisajõude, et tagada korda järvel. Siinkohal olgu toodud väljavõtte ühe taolise reidi aruandest, mis peaks kirjeldama kujukalt kalapüügi keeluaegset olukorda järvel:

Keskkonnainspektsiooni Tartumaa osakond korraldas ajavahemikul 02.07.2002.a – 06.07.2002.a kalakaitse ühisreidi Peipsi-Pihkva järvel.

Kes osalesid ?

Ühisreidist võtsid osa Keskkonnainspektsiooni Võrumaa, Virumaa, Harjumaa, Pärnumaa ja Läänemaa osakonnad. Igast osakonnast osales üks Buster - tüüpi kaater koos meeskonnaga. Lisaks aitas kogu reidi logistikat korraldada Peipsi Piirivalve piirkondlik staap.

Miks korraldati ?

Reid korraldati, kuna Peipsi, Pihkva ja Lämmijärvel oli 2002. aastal 15. juunist kuni 1. septembrini (ka) kalapüük nakkevõrkudega keelatud.

Situatsioon järvel:

Juba võrgupüügi keeluaega kehtestamise päevast alates, täheldasid Keskkonnainspektsiooni Tartumaa osakonna inspektorid, et liiklus järvel mitte ei vähenenud, vaid vastu ootusi kasvas. Kujunes välja situatsioon, kus võrkudega püüdjaid tekkis järvele rohkem kui ajal mil võrgupüük järvel on lubatud.

Peamine kalaliik mida üritatakse ebaseaduslikult hankida on alamõõduline koha, mille pikkuseks on 34 – 37 cm ja mis kaalub umbes 600 grammi. Olgu öeldud, et septembrini on koha alammõõt 40 cm. Sellise kala 1 kilogramm ebaseadusliku kokkuostja juures maksab umbes 35 - 40 krooni. Nakkevõrk, millega sellist koha püütakse on 80 - 90 mm silmasuurusega ja valdavalt nõndanimetatud “hiina rakendus”. Taolise võrgu saab turult kätte ca 100 krooniga kui võrdluseks korralik nakkevõrk maksab 350 - 400 krooni. Siit tulenevalt topitakse järv odavaid nõndanimetatud ühekordseks kasutuseks mõeldud võrke täis ja kui on oht vahele jääda, jäetakse võrk (võrgud) rahumeeli järve kui aga “veab”, teenib võrk ennast kuhjaga tasa. Ebaseaduslikud võrgud asetatakse püügile ilma ühegi tähiseta (ainult GPS seadme abil), mis teeb võrkude avastamise inspektorite jaoks ülimalt keeruliseks, nagu nõelad heinakuhjas, ei näe aga torgivad.

Mis tingib sellise olukorra?

Röövpüüdjatega vesteldes ja küsides, mis ajendab neid minema järvele keelatud püügivahenditega, saame põhjenduseks raske majandusliku olukorra ja vajaduse peret toita. Meie arvamuse kohaselt ei vasta see päris 100-protsendiliselt tõe kaudu, et peamiseks põhjuseks on ebaseadusliku kala kokkuostu ja turu olemasolu, kus on võimalik teenida kerget raha ja hiilida maksudest kõrvale.”

Ülalkirjeldatud olukordade lahendamiseks kaasataksegi lisajõude teistest Keskkonnainspektsiooni osakondadest ja selliste ühisreidide tõhusust näitab kasvõi asjaolu, et mõneks ajaks peale reidi väheneb rikkumiste arv tunduvalt.

Reidiks valmis

Peipsile appi tulnud Harjukad

Virumaa osakonna juhataja Andrus Simson alamõõdulist koha mõõtmas

Koostööst kaitsealadega

Tõnis Ulm

1997. aastal loodi Keskkonnainspeksioon Metsaametite ja Looduskaitse Inspeksiooni baasil. Põhiliseks ülesandeks oli tegeleda metsarikkumistega. Keskkonnainspeksiooni koosseis oli väike ja ega rohkemaks kui metsa jaoks aega ega koosseisu jätkunudki. Siiski hakkas vastloodud inspeksioon koheselt tegelema ka tõsisemate keskkonnarikkumistega kaitsealadel, kuigi viimastel olid omad inspektorid ja Keskkonnainspeksioonil selliseks tegevuseks otsene kohustus puudus.

Suurem muutus toimus 2000. aasta 1. jaanuarist kui Keskkonnainspeksiooniga liideti Mereinspeksioon ja maakondlikud keskkonnaosakonnad allutati Keskkonnaministeeriumile ja nimetati ümber maakondlikeks keskkonnateenistusteks. Samas muudeti keskkonnajärelevalve seadust ja nende muudatustega kadus looduskaitsealadelt ja maakondlikelt keskkonnateenistustelt õigus menetleda õiguserikkumisi. Süsteem oli jaotunud selgelt kaheks: teenistuslik pool - kaitsealad ja keskkonnateenistused, kelle ülesandeks oli tegeleda ressursi jaotusega, nõustamise ja haldamisega ja Keskkonnainspeksioon, kelle ülesandeks oli tegeleda õiguserikkumistega ja viimaste menetlemisega. Nagu juba öeldud, oli toimunud selge funktsioonide eristumine ja jaotus eri ametkondade vahel.

Nagu kõik uus, nii ka selline ülesannete ümberjaotamine tekitas esialgu piisavalt segadust. Keskkonnateenistused ja looduskaitsealad oma ametnikkonnaga ei suutnud eristada keskkonnajärelevalve piire, ei suutnud endale selgeks teha, mis oli jäänud nende poole teha ja millisest hetkest tuleb asi üle anda inspeksioonile. Inspeksioon seevastu, tundes endal vastutust korra tagamise eest kogu keskkonnakaitsealal maastikul, alustas vägagi hoogsalt.

Tol hetkel Keskkonnainspeksiooni jaoks uued valdkonnad, nagu õhk, jäätmed, vesi, ka klassikaline looduskaitse, valmistasid meile esialgu parajat peavalu. Oli nende valdkondade näol tegemist ju suhteliselt tundmatu maastikuga ja inspeksioon pidi hakkama oma "nina" toppima ammu väljakujunenud suhtluspiiridesse. Kui varem oli tegemist olnud kahe osapoolega – kaitsealade administratsioonid ja neid ümbritsev keskkond, siis nüüd oli tekkinud ka kolmas osapool, kes nägi kaitsealade poolt väljatöötatud kaitseeskirjade rakendamist hoopis laiemalt kui seda oli senini tehtud. Tekkisid olukorrad, kus korraldav pool soovis ellu viia mingit tegevust või sündi kaitstavatel territooriumil, kuid Keskkonnainspeksioon leidis, et sunni rakendamine on seaduste kui ka kaitseeskirjade puudulikkuse tõttu võimatu. Selline olukord kestab tegelikkuses osaliselt veel tänaseni ja inspeksioon peab järjekindlalt juhtima kaitsealade administratsioonide tähelepanu kaitse-eeskirjadest tulenevale puudulikkusele ühe või teise regulatsiooni saavutamiseks kaitstavatel territooriumitel.

2003. aastaks on koostöö keskkonnateenistustega (paljude kaitsealade valitsejad) ja looduskaitsealadega kui mitte hea, siis ikkagi täiesti olemas. Teadlikult lähenedes saab olemasolevat taset aga paljudes suundades parandada ja tõhustada. Et seda teha, on vaja lahti mõtestada ja selgeks rääkida mitmedki kitsaskohad. Käesolevas kirjutises püüan seda teha inspeksiooni ühe piirkondliku osakonnajuhataja tõdemuste väljatoomise kaudu.

Mis valmistab meile praegu probleeme?

Keskkonnajärevalve kaitsealadel on tegevus, kus kaitseala iga töötaja saab anda oma panuse ja see ei ole mitte ainult rikkuja karistamine eksimuse eest

Keskkonnajärevalve funktsiooni piirid on ametkondade vahel selgelt piiritlemata. Kuigi kaitsealadele jäeti nende eelarve ja järevalvega tegelevate ametnike, keda siia maani nimetatakse inspektoreiks, kohad alles, ei suudeta viimaste tegevuse ulatust selgelt piiritleda. Üsna tihti kostub hääli, et keskkonnajärevalvega tegeleb inspeksioon. Ühest küljest on see õige, kuid keskkonnajärevalvet tuleb käsitleda laiemalt kui Keskkonnainspeksiooni tegevust õiguserikkumiste fikseerimisel ja menetlemisel. Tegelik keskkonnajärevalve algab kaitsealadel kaitstavate loodusobjektide seaduse ja viimase alusel kehtestatud kaitse-eeskirjade täitmise kontrollist kaitseala valitseja enda poolt. See on valdkond, milline nõuab kaitseala töötajate aktiivset osavõttu elust kaitseala territooriumil ja selget ülevaadet kaitsealal toimuvast. Selline tegevus nõuab kaitsealade töötajate pidevat kohalolekut kaitseala erinevais paigus ja ennetavat tööd igasuguste kaitse-eeskirjadega kehtestatud nõuete võimalike rikkumiste ärahoidmiseks. Sellise töö tulemus peaks olema tõsiasi, et röövraied, ebaseaduslikud ehitised ja muud rängad õiguserikkumised kaitsealade territooriumil peatatakse nende algstaadiumis või ei saa neid üldse toimuma. On ju kaitsealad, erinevalt tavalisest majandusmaastikust, keskkonnakaitsega tegelevate ametnikega topelt varustatud. Igasugune kaitseala kaitse-eeskirjadega vastuolus olev tegevus tuleks avastada kohe algstaadiumis kaitseala töötajate endi poolt ja koheselt rakendada selle tõkestamiseks omapoolseid meetmeid. Siinkohal peab jällegi rõhutama, et esmased meetmed ei tähenda kohest karistamist. Kogu maailma keskkonnakaitse on läinud eelkõige kokkulepete teed ja meie peame kõiki kokkulepetest tulenevaid võimalusi püüdma maksimaalselt ära kasutada. Alles siis, kui kaitseala administratsioon on omalt poolt kõik kokkuleppe võimalused ammendanud ja sellest ei piisa, peab hakkama rakendama seaduse sundi. Ja just sellelt kohalt algab Keskkonnainspeksiooni roll. Inspeksiooni ei ole mõtet tõmmata olukordadesse, kus üks või teine pool veel suudaksid saavutada kokkulepet "seadusesilma" vaheleastumiseta. Selline "oma huvidest" ja kaitse-eeskirjaga üht-või teistpidi mõistetavalt sätestatud või hoopis sätestamata jäetud olukordade lahendamine, kus lahendust ei ole tulenevalt seadusesätetest ette näha. See degradeerib keskkonnakaitse mainet üleüldiselt ja tuleks lõpetada mõistusepäraselt enne konflikti jõudmist tasandile, kus me oleme sunnitud tõdema, et meie vastasel on õigus. Teisisõnu – kui me tahame, et kaitseala areneks mingis kindlas suunas, siis tuleb see sätestada seadustes, kaitsekorralduskavas ja kaitse-eeskirjades väga üksikasjalikult ja sätestatu peab olema ülejäänud seadusandlusega kooskõlas. Ainult nii on võimalik läbi kokkulepete ja seadusesunni kaitsealust territooriumi ka tegelikkuses kaitsta.

Tegelik ja tulemuslik koostöö nõuab käsikäes tegutsemist ja ei ole kunagi nii keerukas, et üks või teine pool võiks sellest keelduda

Keskkonnainspeksiooni ja kaitsealade ressursid on ja jäävad alati piiratuks. Kuid seda vaid siis, kui neid vaadelda eraldiseisvatena. Liidetud mõlemapoolsed võimalused on täiesti piisavad keskkonnakaitse tegevuse tagamiseks üle kogu riigi territooriumi. Seepärast tuleb kaitsealadel ja Keskkonnainspeksioonil tegutseda koos. Selline

tegutsemine on võimalik kui mõlemad pooled täidavad seadustest ja põhimäärustest tulenevaid ülesandeid üksikasjalikult ja täpselt. Kui kaitseala suudab määratleda oma hallataval territooriumil toimuva ja vajadusel selle inspeksioonile selgelt ja mõistetavalt edasi anda, siis inspeksioon omalpoolt suudab tõhusalt tegutseda ebaseadusliku tegevuse peatamisel, menetlemisel ja lõppkokkuvõttes seaduserikkuja vastutusele võtmisel. Kaitsealad ei tohiks inspeksioonilt oodata turvateenuse osutamist üldiste kaitseeskirjaga sätestatud nõuete järgimise kontrollil. See on kaitseala sisene ülesanne. Kui kaitseala eeldab, et kaitstaval territooriumil kogu järelevalvet teostab inspeksioon, siis on ta oma põhifunktsioonist valesi aru saanud ja inspeksioon saab koormatud sellega, millega ta koormatud ei peaks olema. Üleliigne ja mõttetu tegevus vähendab aga alati ametkonna töövõimet. Seega – me ei tohi unustada, et kaitseala ei ole riik riigis, ja et keskkonnakaitse tegevus ei ole tegevus omaette, vaid kogu ühiskonna püüde säilitada olemasolevat tulevikule. Ja seda peab tegema üheskoos kogu ühiskonnaga.

Keskkonnainspeksiooni reidid ja korraline keskkonnajärelevalve kaitsealadel

Alates 2001. aastast koostab Keskkonnainspeksioon iga-aastaseid tööplaanide. Kõik valdkonnad, milliseid on võimalik käsitleda korralistena, saavad kaetud kindla tööplaaniga. Selline korraldus kehtib ka järelevalve teostamisel kaitsealadel. Kuigi reidid kaitsealadele on planeeritud üldiselt, mitte iga jõe või rannalõigu kohta eraldi, saab tööplaan iga-aastaselt täidetud ja vajakajäämised järgmise aasta plaanide koostamisel arvesse võetud. Enamasti tõdeb inspeksioon kokkuvõtteid tehes, et kaitsealused territooriumid on saanud suurema järelevalve osaliseks kui esialgselt kavandati. Ja seda selliste tööplaanide ridade, nagu "kaebuste lahendamine" ja "ettenägematud tegevused", arvelt.

Nagu juba eelpool rõhutatud, peitub edu võti alati koostöös. Sellepärast oleks otstarbekas kaasata aegsasti tööplaanide koostamisele ka kaitsealade administratsioonid ise ja kaitstavatel territooriumitel korraldada ühisreide kaitsealade töötajatega nende poolt ettevalmistatud marsruutidel, millised hõlmaksid siis juba konkreetseid paikkondi ja objekte, millistel oleks vajalik inspeksiooni sekkumine. Selliste korraliste kontrollkäikude ettevalmistus peab olema kaitsealade poolne, nad peavad sisaldama vaid olulist ja neid ei ole vaja teha vormitüüpiks – pole mõtet teineteist tühistada asjadega koormata.

Mida peaks tegema, et 2004. aasta koostöö oleks edukam

Keskkonnainspeksioonil tuleb tõsta oma inspektorite juriidilist professionaalsust ja bioloogiliste teadmiste pagasit. Teadmiste täiendamine on vajalik eri suundades tegutsemisel – õiguslikust küljest, et rakendada kaitse-eeskirjaga sätestatud kontekstis kogu seadusandlusega ja bioloogilisest küljest, et mõista kaitseeskirjaga sätestatud mõtet. Mõlema valdkonna parem mõistmine loob tingimused kaitsealade ja inspeksiooni teineteisest paremaks arusaamiseks.

Siinjuures peab kehtima tõsiasi, et kaitseala esindaja, olgu ta siis juhataja, inspektor või spetsialist, peab suutma kaitse-eeskirja haarata terviklikult ja suutma välja tuua vastuolud

tegelikkusega. Üldise keskkonnajärelevalve, millist teeb inspeksioon, jaoks on kaitsealade kaitse-eeskirjad tihtilugu piisavalt spetsiifilised ja arvestada tuleb sellega, et eksperdi abi kulub nende tõlgendamisel alati ära.

Kaitsealad peavad omavahelises koostöös välja töötama meetodikad, millede alusel hinnata erinevate rikkumistega kaitsealadele tekitatud erinevad kahjud. Ei saa ega tohi jätkuda olukord, kus "klementad" laastavad kaitseala, aga kaitseala poolt ei suuda keegi öelda, mis siis õieti juhtunud on. Jääb vägisi mulje, et rikkujaid soovitakse karistada pigem "pühaduse rüvetamise eest" kui tegelikkuses tekitatud kahju eest kaitstavale territooriumile. Kahju saab tekkida vaid siis, kui me suudame tema sisu ja tekkemehhanismi määratleda – kui suudame anda meetodilise hinnangu tekkinud kahju heastamiseks. Kui viimast ei suudeta, jääme edaspidigi riigi õigussüsteemi hammasrataste vahele ja oleme sunnitud tõdema järjekordset lüüasaamist tulenevalt „seaduste puudulikkusest“, andmata seejuures iseendale aru, et augud seadusandluses on meie tegemata töö.

Looduskaitse kaitsealadel on globaalselt vaadates küll õilis tegevus ühiskonna hüvanguks, kuid selline tegevus tugineb igapäevastele rutiinsetele piasjajadele ja –tegevustele, millised ei pruugi sugugi paista nii õilsatena. Oluline seejuures on suuta näha eesmärke üle piasjajade ja mitte kunagi langeda tasandile, kust lõppeesmärk enam ei paista. Vahel on see raske, kuid siis tuleb lõppeesmärki kasvõi üksnes hoomata ja loota sellele, et homme terendab viimane uuesti silmade ees.

Kaitsealade märgistust ei ole kunagi liiga palju

Et rohke märgistamise vajadusest aru saada, võrdleksin näiteks liiklusemärgistust mõnedes põhjamaades ja meie oma kodumaal. Ei saa just öelda, et Eestis liiklusemärgistus ja viidad puuduksid, kuid neile, kes on liigelnud Rootsis, Taanis või Norras, on üsna selge, et Eestis on teede ja ristmike märgistamisega veel paljugi ära teha.

Täpselt sama kehtib igasuguste kaitsealade kohta. Kaitsealade erinevad vööndid on tihtilugu väga liigendatud piiriga ja looduses peaaegu jälgimatud. Kaitseala valitsejal tuleb endale teadvustada, mis on oluline ja mis mitte. Sealjuures peab oluline olema nii oluline, et ei tekiks mõtetki, et seda ei tuleks märgistuse paigaldamisega eriliselt rõhutada ja teha viimast nii, et piiri taha tükkijal oleks igati selge ja arusaadav, kuhu ta siseneb ja mida seal teha võib või ei või. Keskkonnakaitseinspektorid puutuvad tihti, eriti suvitushooajal ja eriti maastikukaitsealadel, kokku inimestega, kes on asunud telkima just nimelt kaitseala sellises vööndis, kus seda teha ei tohi. Kuid sealsamas pole seda keeldu ka kusagilt lugeda ega vaadata. Jääb üle seltskonnale tegelik olukord teadvustada ja paluda neid antud kohast lahkuda. Aga see oleks võinud olemata olla, kui õigel ajal õigesse kohta õige märgistus oleks paigutatud.

Inspeksioonil on kaitsealadel kergem tööd teha kui iga inspektor teab, kus ta parajasti viibib, rääkimata siis tavakodanikust, kes võib olla sattunud heauskselt kalastama või telkima kaitseala erinevatesse kaitsevöönditesse.

Kui kaitstavale territooriumile kehtivad rangemad nõuded kui üldiselt kehtestatud, siis ei saa keeldude visualiseerimist olla kunagi liiga palju. Kuigi kaitsealad on üldjuhul teinud ära suure töö oma territooriumite märgistamisel, ei ole selgeid ja lihtsaid, igale kodanikule mõistetavaid märke kaugeltki mitte piisavalt.

Tänases õigussüsteemis ei saa tugineda kulunud dogmale – seaduse mittetundmine ei vabasta karistusest. Kõik piirangud ja keelud peavad olema igäühele selged ja nähtavad. Nad peavad olema ka mõistlikud ja mõistetavad. Nad peavad olema täidetavad. Vaid siis on loota, et neid täitma hakatakse.

Lõpetuseks tuleks öelda, et kui me oleme endile võtnud sellise raske ülesande – hoida ja korrastada keskkonda, siis tuleb kõigepealt meil endil, Keskkonnaministeeriumi sees, üksteist mõista ja toetada. Selle tulemusena tekivad arutelud ja me saame ühistest eesmärkidest parema ülevaate. Parem ülevaade annab omakorda suurema teineteisemõistmise.

Keskkonnainspeksiooni ja kohaliku omavalitsuse koostööst

Ülari Luisk

Kehtna valla keskkonnainspektor

Kehtna Vallavalitsus on juba aastaid pannud rõhku keskkonnale, seda suurelt tänu sellele, et volikogu keskkonnakaitsekomisjoni liikmed ja selle esimees olid väga tegusad ja komisjon toimis. Rajati ja korrastati mitmeid objekte, töötati välja mitmeid keskkonnavalitsuse määrusi volikogus vastuvõtmiseks jne. Kuid kõiki neid positiivseid ettevõtmisi hakkas varjutama kohaliku järelevalve puudumine.

2001. aasta jaanuarikuul kutsuti mind tööle Kehtna Vallavalitsusse keskkonnainspektori ametikohale teostamaks just keskkonnakaitsealast järelevalvet omavalitsuse haldusterritooriumil ja edendamaks koostööd Raplamaa Keskkonnateenistusega ning Raplamaad teenindava Keskkonnainspeksiooni Järvamaa osakonnaga ja selle Raplamaa bürooga. Samuti teiste omavalitsuste keskkonnaspetsialistidega. Küllalt ruttu sai mulle selgeks kui tõhus ja mugav on omavalitsusele arenda koostööd Keskkonnainspeksiooniga, sest vahest jäävad omal käel suhteliselt lühikeseks. Meie koostöö on nüüdseks välja kujunenud selliselt, et juhul kui olen avastanud tõsisema keskkonnavalitsuse õiguserikkumise, olen informeerinud sellest koheselt Keskkonnainspeksiooni. Oleme mõlemapoolselt jõudnud arusaamisele informatsiooni vahetamise vajalikkusest. Peamised koostöö valdkonnad on jäätmed ja veekaitse, samuti oleme koos lahendanud ühte ranna ja kalda kaitse seaduse sätete rikkumist. Keskkonnainspeksioon on meeldivald kaasanud omavalitsuse inspektoreid oma nendidele, millest olen meeleldi osa võtnud, kui vähegi võimalik.

Käesoleval aastal on näha juba tõsisemaid koostöö vilju. Nii mitmedki loomakasvatuse ettevõtted on korrastanud oma sõnnikuhoidlad või on alustanud nende renoveerimist jne. Paljudele äriühingutele on selgeks tehtud jäätme-, õhusaaste- ja vee erikasutuslubade vajadust, sest mis siin salata, nii mõnigi ettevõtte tegutses omamata mingit luba, kas siis sihilikult või teadmatusel.

Keskkonnainspeksioon on samuti pööranud Vallavalitsuse tähelepanu nendele aspektidele, mis on olnud vajalik. Mahukas koostöö oli kaebuse menetlemisel joogivee reostuse kohta, mis paraku on siiani lahenduseta, küll sõltumata Vallavalitsusest või Keskkonnainspeksioonist. Selliseid koostöö juhtumeid võib näiteks rohkem tuua, kuid hoides kokku ruumi ei jätkka seda.

Kokkuvõtteks võib öelda, et koostöö leidmine ja selle rakendamine on omavalitsusele ja arvan ka Keskkonnainspeksioonile hädavajalik. Minul kui vallavalitsuse keskkonnaspetsialistil on alati hea meel teada, et võin kellegi poole pöörduda abi saamiseks keskkonnakaitse järelevalve valdkonnas. Seniste kogemuste põhjal võin öelda, et Keskkonnainspeksiooni töötajate poolt ei ole mulle kunagi ära öeldud.

Nii siis...

Kai Korkmann (Keskkonnainspektiooni vaneminspektor)

On hämardumas taevas, põdsast kostub suurele imetajale viitavat raginat, hetk hiljem roomab rusutud ja higist tilkuv keskkonnakaitseinspektor oma päästva sõiduki poole – tööpäev on lõppenud.

Nii algaks ilmselt 200-seerjaline seebiooper teemal „Kaitske Eestimaa kaunist loodust, selleks on teil alati abiks riiklik keskkonnakaitseinspektor“. Kahjuks või õnneks on elu alati sootuks mitmetahulisem, kui seriaali reeglina umbes kolm selgestijoonistuvat tegevusliini. Me saame alati loota keskkonnakaitsjate reageeringule, aga enese jaoks ainuõiget ja positiivset lahendust saame ja võime loota vaid siis, kui karm seadusekäsi meile kaardid ette mängib. Kõik saab alguse siiski meist endist, meie mõttemaailmast ja suuresti meie viitsimisest.

Kui mõlgutada mõtteid elu eksistentsist maamunal, siis paljudel meist kangastub materiaalne heaolu, et oleks riie seljas ja toit laual. Aga millest üldse elu alguse sai? Targad mehed on välja nuputanud, et vesi taandus ja maismaa võttis omaks oma esimesed pisikesed asukad, kelledest aeg voolis välja ka meie kõigi esivanemad. Siinkohal tekib mul küsimus, kes siis ikkagi on inimene, et ta tunneb õigust vastutustundetult kasutada maad, mille loomise juurde teda ennast veel kutsutud ei olnud. Hävitada teiste loomingut on alati kergem, kui ise luua. Mõelgem sellele enne, kui järjekordse jälje endast loodusesse maha jätame.

Me kõik peame iga päev tegema valikuid, kas minna tööle või jääda koju, kas juua hommikukohvi või raviteed, kas panna jalga pikad või lühikesed püksid jne, jne. Kui me paneks aga inimese valiku ette, kas juua puhast vett või solgivett, siis ei tahaks uskuda, et keegi vabatahtlikult ja teadlikult teise variandi valiks. Teadmatusest ja lohakusest teevad aga sajad inimesed tänapäeval just selle õnnetu teise valiku. Siinkohal tahaks suure kivi kõrge kaarega tootjate kapsaaeda visata. Oleme palju kuulnud tootjate raskest olukorrast ja kroonilisest rahapuudusest. On ka arusaadav, et kokku hoitakse kõikjalt, kust võimalik, aga kas keskkonnakaitsesealaste nõuete eiramise näol räägime me kokkuhoiust? Näiteks pole siiani suutnud aru saada, mida mõtleb põllumees, kui annab korralduse sõnnik lumele laotada, või põld virtsaveega üle ujutada. Igal juhul ei mõtle ta oma põllu viljakuse tõstmisele, rääkimata kohati vaid paar meetrit saapatallast allpool olevast põhjaveest. Paraku saame tihti asja tõsidusest alles siis aru, kui oleme lootusetult hiljaks jäänud ja nõnda räägimegi aina sügavamatest puurkaevudest ja tõeliste kõrbeinimeste kombel vee kilomeetrite tagant vedamisest. Ärgem unustagem, et juba üks valearvestus võib rikkuda paljude inimeste heaolu kauaks ajaks. Tihti heidetakse inspektoritele ette, et nad tahavad maapiirkondades tootmist välja suretada. Absoluutselt mitte. Me tahame inimest ja loodust tervete ja elujõulistena alal hoida ja see peaks olema ju meie kõikide eesmärk.

Heidaks pilgu ka inspektori igapäevaellu. Enne veel tahaks teha sügava kummarduse eesti inimese nutikusele - pahaaimamatult suudame lihtsatest asjadest kokku konstrueerida

sellise puntra, mida ka ise ei oska hiljem lahti harutada. Üks väike näide, kuidas kodanik, kellel, tahaks väga uskuda, oli kõrgendatud huvi puhta looduse vastu, helistas Keskkonnainspektsiooni.

Oli reede õhtu ja keskkonnakaitseinspektor läks juuksurisse, et mõistagi riigiesindajana esinduslikult välja näha. Kui juuksur oli parasjagu kandnud värvi juustesse ja mõlemad kannatlikult tulemust ootasid, helises inspektori suurim abimees ja vaenlane mobiiltelefon. Telefonist kostus paanika, suur põhjaveereostus, tuleb viivitamatult välja sõita. Inspektor on valiku ees, kas tuisata sündmuskohale värv kilbina pead katmas, viies nõrga südamega juuresolijad infarktini, rääkimata peatsest kiilaspäisusest, või jõuab siiski pea enne puhtaks pesta. Inspektor valib viimase variandi, ise telefoni otsas rippudes. Närviliselt sündmuskohale jõudes, ootab teda ees sõjaka olemisega naisterahvas. Üllatuseks ei tuisatagi otsejoones lootusetult reostunud kaevu juurde, vaid hakatakse otsima aastaid tagasi kohaliku prügi maha panemise paigana kasutatud võpsikualust. Taustmuusikaks kõlab naisterahva ja tema naabrite vägagi huvipakkuv elulugu. Nii rännatakse ümbruses pool tunnikest ringi, lõpuks sõandab inspektor naisterahvast katkestada ja küsida, kust võiks selle põhjavee oletatava reostuse ikkagi leida. Naine viitab maa sisse paigutatud kaevurakkele, kuhu mõistagi oli sisse visatud vanu roikaid, kile - ja paberipahna. Ka kõige kogenematum silm näeb, et selles vaeses kaevurakkes pole iial vett olnud, rääkimata põhjavee reostusest. Niisiis, vee solkimise asemel aastaid lepiku all vedelenud prügi - kõik läks ju kokkuvõttes õnnelikult ja praht peab kaduma, inspektor ohkab vaid pingevabalt, hea et ta päästeametit ennatlikult välja ei ajanud. Tean, et meie ülesandeks ongi terad sõkaldest eraldada, leida see kõige olulisem informatsioon ja vastavalt sellele tegutseda. Tahaks väga loota, et ühel päeval ei kasva meil sõklad üle pea ja õiged otsused ei sünni lootusetult hilja, sest tagantjärele tarkus ei tee olematuks ajalugu.

Lõpuks jõuab inspektor koju, vahetab riided, sööb, istub teleri ette ja unistab 200-seerialisest sebiooperist teemal „Kaitske kaunist Eestimaa loodust“, milles on vaid kolm selgesti väljajoonistunud tegevusliini. Kui tal tõsiselt veab, siis ei helise tema suurim vaenlane ning abimees mobiiltelefon ja ta saab lõpuks rahulikult silma looja lasta.

Illustratsiooni lisanud Keskkonnainspektsiooni vaneminspektor Kristi Tinnuri

Olulised kontaktandmed

Keskkonnainspeksiooni ööpäevaringne tasuta valvetelefon 1313

Keskkonnainspeksioon
Kopli tn 76, 10416 TALLINN

Peadirektor Ain Purga

660 3333

Peadirektori asetäitja Raivo Vadi
2232

696

Peadirektori asetäitja Tarvo Roose
2233

696

Kommunikatsioonispetsialist Ann Maripuu

696 2234

Keskkonnaosakonna juhataja Aare Sirendi

696 2217

Õigusosakonna juhataja Antero Männik

696 2222

Harjumaa osakond

Juhataja Tiia Kaar

6962250

Järvamaa osakond

Juhataja Ellu Rusi

(038) 51 853

Rapla büroo juhataja Väino Vaidla
94 452

(048)

Läänemaa osakond

Juhataja Tõnis Ulm

(047) 24 123

Saaremaa büroo juhataja Tõnu Aus
38 001

(045)

Hiiumaa büroo juhataja Marek Põld
31 390

(046)

Pärnumaa osakond

Juhataja Teet Sepp

(044) 50 745

Viljandi büroo juhataja Uno Vaha
44 385

(043)

Tartumaa osakond

Juhataja Peeter Karja

(07) 340 035

Jõgeva büroo juhataja Illimar Mets (077)
62 015

Virumaa osakond

Juhataja Andrus Simson

(033) 95 662

Lääne-Viru büroo juhataja Uno Luht (032)
58 417

Võrumaa osakond

Juhataja Endel Visnapuu

(078) 28 490

Põlva büroo juhataja Margus Lehiste (079)
94 946

Valga büroo juhataja Rein Laut (076)
79 462

Keskkonnainspektsiooni kodulehekülg aadressil www.kki.ee

